



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»**

**ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΗΣ ΕΥΓΕΝΙΑΣ ΠΟΥΛΩΡΑΤΟΥ**

(Α.Μ.: 1012201903042)

Θέμα: «Ο σεισμός του 1953 στην Κεφαλονιά»



Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Κωνσταντίνα Μπόττσιου
Συνεπιβλέπουσα Καθηγήτρια: Χρυσάνθη Παπαδοπούλου
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: Θανάσης Χρήστου

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2021

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος.....	4
Εισαγωγή.....	6

Α΄ Κεφάλαιο

Η ιστορία των σεισμών.....	8
1.1. Η ιστορία των σεισμών στον ελλαδικό χώρο.....	8
1.2. Η ιστορία των σεισμών στο Ιόνιο.....	9

Β΄ Κεφάλαιο

Η Κεφαλονιά πριν την εισβολή του Εγκέλαδου του 1953.....	15
2.1. Στοιχεία Αρχιτεκτονικής της προσεισμικής περιόδου στην Κεφαλονιά.....	15
2.2. Αρχιτεκτονικά αριστουργήματα της Κεφαλονιάς πριν την εισβολή του σεισμού.....	18
2.2.1. Αργοστόλι.....	18
2.2.2. Ληξούρι.....	21
2.2.3. Πύλαρος.....	22
2.2.4. Άσσος.....	23

Γ΄ Κεφάλαιο

Οι σεισμοί του 1953 στην Κεφαλονιά.....	24
3.1. Πρώτη μέρα - Κυριακή 9 Αυγούστου 1953.....	25
3.2. Δεύτερη μέρα - Δευτέρα 10 Αυγούστου 1953.....	26
3.3. Τρίτη μέρα - Τρίτη 11 Αυγούστου 1953.....	27
3.4. Τέταρτη μέρα - Τετάρτη 12 Αυγούστου 1953.....	30

Δ΄ Κεφάλαιο

Προκληθείσες καταστροφές από τον σεισμό.....	35
4.1. Καταστροφή στον οικοδομικό πλούτο.....	35
4.2. Καταστροφή στα δημόσια έργα.....	36
4.3. Δυσκολίες των κατοίκων.....	37

4.4. Το πλήγμα στην οικονομία.....	37
Ε΄ Κεφάλαιο	
Οι μέρες μετά το φονικό σεισμό.....	39
5.1. Παροχή πρώτων βοηθειών.....	39
5.2. Συνεισφορά από την πολιτεία.....	40
5.3. Η προσφορά των ξένων χωρών.....	43
ΣΤ΄ Κεφάλαιο	
Προσπάθειες για ανασυγκρότηση.....	47
6.1. Οι πρώτες ενέργειες από τις κρατικές υπηρεσίες.....	47
6.2. Η συμβολή των ιδιωτών.....	49
6.3. Ο ρόλος της εκκλησίας.....	49
Ζ΄ Κεφάλαιο	
Ενέργειες πριν την έναρξη της ανοικοδομήσεως.....	51
7.1. Ο καθαρισμός της πόλης.....	51
7.2. Η ανάγκη για οικονομική ανάκαμψη.....	52
7.3. Η αναζήτηση επαγγελματικής στέγης και οι ενέργειες του κράτους.....	53
7.4. Πολεοδομικό σχέδιο.....	55
Η΄ Κεφάλαιο	
Οικονομία.....	59
8.1. Τα προβλήματα της Κεφαλονιάς πριν και μετά το σεισμό του 1953.....	59
8.2. Απαιτούμενα μέτρα για την ανάπτυξη.....	60
8.3. Πολιτική και πρόγραμμα.....	61
Θ΄ Κεφάλαιο	
Αναγέννηση.....	64
9.1. Ενέργειες για οικονομική ανασυγκρότηση.....	64
9.2. Η συμβολή των εράνων στην ανάκαμψη της Κεφαλονιάς.....	66

9.3. Συμμετοχή πολιτών και φορέων στην ανάκαμψη του νησιού.....	70
9.4. Ο ρόλος και το καθήκον των Κεφαλονιτών.....	73
9.5. Ο ρόλος των αποδήμων Κεφαλλήνιων.....	73

I' Κεφάλαιο

Προτάσεις για την ανοικοδόμηση.....	76
10.1. Επιλογές για την σωστή πολεοδομική λύση.....	78
10.2. Η αντιμετώπιση των προβλημάτων της αρχιτεκτονικής.....	78
10.3. Πρόχειρες και μόνιμες κατασκευές.....	79
10.4. Η ανάγκη για μόνιμες κατασκευές.....	82
10.5. Κοινοφελή έργα.....	84

IA' Κεφάλαιο

Κρατικός σχεδιασμός.....	89
11.1. Σχέδιο νομοθετικού διατάγματος.....	89
11.2. Χορήγηση τοκοχρεωλυτικού δανείου.....	95
11.3. Ο προϋπολογισμός 1953 – 1954.....	96

IB' Κεφάλαιο

Η ολοκλήρωση της ανοικοδόμησης.....	99
12.1. Οι ενέργειες του κράτους.....	99
12.2. Οι διαφωνίες και οι κρατικές παρεμβάσεις.....	100

II' Κεφάλαιο

Οι ψυχολογικές επιπτώσεις των σεισμών του 1953.....	104
Επίλογος.....	112
Πηγές και Βιβλιογραφία.....	114
Παράρτημα.....	117
Περίληψη.....	129

Πρόλογος

Οι σεισμοί στην Κεφαλονιά και ευρύτερα στον Ιόνιο χώρο, μεγαλύτεροι ή μικρότεροι, καταστρεπτικοί ή όχι, συνιστούν φαινόμενο γνώριμο στον γηγενή πληθυσμό και ενταγμένο με όλες τις συνέπειες του στην κοινωνική ζωή του τόπου. Ο Αύγουστος του 1953, παραμένει στην μνήμη των παρελθοντικών γενεών και καταγράφεται ιστορικά ως γεγονός ώστε να γίνει γνωστός και στις νεότερες γενιές. Στις 12 Αυγούστου του 1953 η ζωή στις πόλεις και στους οικισμούς στροβιλίζεται και έπειτα ακολουθεί μια παύση απόγνωσης. Ένα τέλος σε ένα παρελθόν ιστορημένο και γνώριμο και μια αφετηρία για ένα μέλλον ακαθόριστο απέναντι στη ακόλουθη, φυσική νομοτέλεια που απαιτεί οι άνθρωποι να σταθούν στα πόδια τους, να ανιχνεύσουν τα ερείπια για μαρτυρίες δόμησης του νέου κόσμου, να μοντάρουν την νέα πολιτισμική ταυτότητα, να καταφέρουν την συγκόλληση των πριν και των μετά δεδομένων. Εκείνος ο Αύγουστος, ο Αύγουστος του 1953, σκόρπισε τον όλεθρο σε ολόκληρο το νησί. Ήταν ένας μήνας αγωνίας, πόνου, που συνιστά κάτι το ιδιαίτερο και διαφορετικό από τις περιόδους των προγενέστερων καταγεγραμμένων μεγάλων σεισμών του χώρου.

Την Κυριακή 9 Αυγούστου, πραγματοποιείται ο πρώτος σεισμός με επίκεντρο τον Σταύρο Ιθάκης, με μέγεθος 6.4 Ρίχτερ. Ακολουθεί ένας δεύτερος σεισμός με μέγεθος 6.8 Ρίχτερ στις 11 Αυγούστου συνοδευόμενος από δέκα μετασεισμούς την ίδια μέρα. Από τους άνω μετασεισμούς, δύο ήταν οι μεγαλύτεροι με μέγεθος 5.3 και 5.1 αντίστοιχα. Στις 12 Αυγούστου το πρωί, ημέρα Τετάρτη, ένας ισχυρός σεισμός μεγέθους 5.2, αποτελεί προμήνυμα για την καταστροφή που θα ακολουθήσει με τον σεισμό μεγέθους 7.2, τον καταστροφικότερο στην ιστορία της Κεφαλονιάς και γενικότερα στην σεισμική ιστορία στην Ελλάδα. Την ίδια μέρα καταγράφηκαν κι άλλοι σεισμοί σε περιοχές της Δυτικής Ελλάδας, στον Πύργο, Αμαλιάδα, Πάτρα, Καλάβρυτα και Αγρίνιο. Η Κεφαλονιά, η Ζάκυνθος και η Ιθάκη ισοπεδώθηκαν σχεδόν ολοκληρωτικά. Από τις 33.300 υποδομές, κατέρρευσαν οι 27.659 - σώθηκαν μόνο 467, κυρίως στην Βόρεια Κεφαλονιά στην περιοχή Ερίσου. Οι υπόλοιπες υπέστησαν σοβαρές ή ελαφρύτερες βλάβες. Στη Ζάκυνθο, την καταστροφή συμπλήρωσε η μεγάλη πυρκαγιά που αποτελείωσε τη λαβωμένη πρωτεύουσα του νησιού. Ο συνολικός αριθμός των νεκρών ανήλθε σε 455, των αγνοουμένων σε 21 και των τραυματιών σε 2.142. Ακολούθησε μεγάλος αριθμός μετασεισμών, ανά τακτά χρονικά διαστήματα, που διήρκησαν μέχρι

τέλη Σεπτεμβρίου, πολλοί εκ των οποίων είχαν μέγεθος μεγαλύτερο του 5.0. Στις 16 Οκτωβρίου σεισμός με μέγεθος 5.2 χτυπά το Ληξούρι και στις 20 Νοεμβρίου σεισμός με μέγεθος 5.1 χτυπά τη Ζάκυνθο.

Κανείς δεν μπορεί ν' αμφισβητήσει το δράμα των κατοίκων, τις αγωνίες τους, τον πόνο και την προσπάθεια να επιστρέψουν στην ομαλότητα, κάτι που θα ήταν αδύνατον χωρίς τη συμβολή του κράτους και της διεθνούς κοινότητας, αλλά και χωρίς την ατομική προσπάθεια κάθε πολίτη, οι οποίοι μετά από πλήρη αφοσίωση και ασταμάτητη προσπάθεια κατορθώνουν να φέρουν πάλι τη ζωή σε αυτό το τόσο βασανισμένο από τη φύση νησί.

Στην προσπάθειά μου απεικόνισης όλων αυτών των στοιχείων δεν θα μπορούσα παρά να αναγνωρίσω τη συμβολή των ανθρώπων και των φορέων που με κατεύθυναν σε αυτό το έργο. Θεωρώ λοιπόν καθήκον μου να ευχαριστήσω θερμά τους ανθρώπους που με στήριξαν σε αυτό το συγγραφικό ταξίδι και πίστεψαν σε εμένα: την οικογένειά μου και τον Διευθυντή του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου: Νεότερης και Σύγχρονης Ιστορίας, Νέες θεωρήσεις και προοπτικές και επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Θανάση Χρήστου. Επίσης θα ήθελα να αναφέρω την άψογη εξυπηρέτηση και συνεργασία μου με την Κοργιαλένιο Βιβλιοθήκη της Κεφαλονιάς για την πρόσβαση που μου παρείχε στα Γενικά Αρχεία της Κεφαλονιάς.

Εισαγωγή

Η ακόλουθη εργασία στοχεύει στο να αναλύσει τον σεισμό του 1953 που συνέβη στην Κεφαλονιά, τις επιπτώσεις του καθώς και ότι ακολούθησε. Με αυτό το δεδομένο, και με προσπάθεια να τηρηθεί μια χρονολογική ακολουθία στα γεγονότα, στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθεται ιστορική αναδρομή των σεισμών στον ελλαδικό χώρο, σε κλίμακα άνω των πέντε ρίχτερ, από το 968 π.Χ. μέχρι και το 1952 μ.Χ. Στο δεύτερο κεφάλαιο καταγράφεται η προσεισμική περίοδος στην Κεφαλονιά, δηλαδή, η περίοδος πριν την εισβολή του Εγκέλαδου του 1953, με ιδιαίτερη αναφορά στην αρχιτεκτονική, και συγκεκριμένα στα ξεχωριστά έργα κάθε περιοχής.

Στη συνέχεια, στο τρίτο κεφάλαιο, γίνεται εκτεταμένη αναφορά σε κάθε σεισμό στο νησί κατά τον Αύγουστο του 1953. Στο τέταρτο κεφάλαιο, ξεκινά η αναφορά στην περίοδο που ακολούθησε τις σεισμικές δονήσεις, όπου αναφέρονται αναλυτικά οι καταστροφές που προκλήθηκαν στον οικισμό και στα δημόσια έργα καθώς και οι επιπτώσεις τους στην οικονομία. Στο πέμπτο κεφάλαιο, αναφέρεται η βοήθεια που δέχτηκε το νησί από κάθε πλευρά του πλανήτη. Στο έκτο κεφάλαιο, αναφέρονται οι προσπάθειες που καταβλήθηκαν, αμέσως μετά τους σεισμούς, για την ανασυγκρότηση της Κεφαλονιάς από κάθε φορέα καθώς και ο ρόλος της εκκλησίας. Στη συνέχεια, στο έβδομο Κεφάλαιο, γίνεται αναφορά στις ενέργειες πριν την έναρξη της ανοικοδόμησης. Στο όγδοο κεφάλαιο, αναφέρεται η εξέλιξη της οικονομικής κατάστασης του νησιού ενώ στο ένατο Κεφάλαιο αναφέρονται οι ενέργειες κάθε φορέα και κάθε πολίτη για την συγκέντρωση χρημάτων με σκοπό την αναγέννηση του νησιού. Στο δέκατο κεφάλαιο αναπτύσσεται το σχέδιο για την ανοικοδόμηση ενώ στο ενδέκατο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο κρατικός σχεδιασμός με ειδική αναφορά στο νομοθετικό πλαίσιο, τη χορήγηση δανείου και τον κρατικό προϋπολογισμό της χρονιάς 1953 - 1954. Στο δωδέκατο κεφάλαιο αναφέρεται η εκπόνηση του σχεδίου για την ολοκλήρωση της ανοικοδόμησης και στο δέκατο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο αναφέρονται οι επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των πολιτών της Κεφαλληνίας, αφού οι καταστροφικοί σεισμοί δυστυχώς δεν επηρέασαν μόνο τα άψυχα δημιουργήματα αλλά χάραξαν βαθιά και τον έμψυχα.

Οι καταστρεπτικοί σεισμοί του Αυγούστου 1953 στοίχισαν πολλές ζωές και προκάλεσαν τεράστιες υλικές καταστροφές. Στέρησαν από τους κατοίκους προσφιλή

πρόσωπα, οδήγησαν στην απώλεια της έξοχης παραδοσιακής αρχιτεκτονικής της Κεφαλονιάς, της Ιθάκης και της Ζακύνθου, στέρησαν από αυτούς και το οικείο σκηνικό του βίου τους. Το καλοκαίρι του 1954, η αντίδραση των κατοίκων έναντι των σεισμών διακρίθηκε σε άμεση ή πρωτογενή - κατά τη διάρκεια της σεισμικής περιόδου - και σε μεταγενέστερη ή δευτερογενή - μετά το τέλος της σεισμικής δραστηριότητας.

Α΄ Κεφάλαιο

Η ιστορία των σεισμών

1.1. Η ιστορία των σεισμών στον ελλαδικό χώρο

Από σεισμολογικής απόψεως η Ελλάδα βρίσκεται οριακά στη σύνθετη ζώνη της ανατολικής Μεσογείου μεταξύ της αφρικανικής και της ευρασιατικής τεκτονικής πλάκας. Οι ισχυρότεροι σεισμοί ιστορικά είναι εκείνοι που συνδέονται με το Ελληνικό Τόξο, αν και κανένας δεν είναι μεγαλύτερος των 7,2 βαθμών όπως έχει παρατηρηθεί από τις σύγχρονες καταμετρήσεις των σεισμολογικών οργάνων.

Η ιστορία των σεισμών στην Ελλάδα συναντάται σε γραπτές πηγές που έχουν αφετηρία τον Ηρόδοτο, τον πατέρα της ιστορίας, φθάνουν στην κλασική αρχαιότητα (π.χ. Θουκυδίδης) συνεχίζουν στους ελληνιστικούς και βυζαντινούς χρόνους, στην αραβοκρατία και την ενετοκρατία, στην οθωμανική εποχή και καταλήγουν στα νεότερα χρόνια, οπότε άρχισε η καταγραφή των σεισμών εν έτη 1900. Η σεισμικότητα στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από μεγάλη πολυπλοκότητα και δεν συνδέεται μόνο με έναν τύπο ρηγμάτων, αλλά με όλους τους κύριους τύπους ρηγμάτων που συναντάμε στον πλανήτη. Όσο μεγαλύτερη είναι η συχνότητα εμφάνισης των σεισμών, τόσο μικρότερο είναι το μέγεθος και αντίστροφα. Οι μεγάλοι σεισμοί είναι σπάνιο φαινόμενο. Ο μεγαλύτερος σεισμός, που έχει καταγραφεί στην Ελλάδα είχε μέγεθος περίπου 8,5 R και σημειώθηκε στις 21 Ιουλίου του 365 μ.Χ. στη δυτική Κρήτη, με αποτέλεσμα τη παράκτια ζώνη να ανασηκωθεί κατά 6,5 μέτρα! Ταυτόχρονα, ένα θηριώδες τσουνάμι κατέκλυσε ολόκληρη τη λεκάνη της ανατολικής Μεσογείου. Επανάληψη του φαινομένου καταγράφηκε στις 8 Αυγούστου του 1303, με τη διαφορά ότι αυτή τη φορά ο σεισμός έγινε στην ανατολική πλευρά της Κρήτης.

Ο αμέσως επόμενος σε μέγεθος σεισμός καταγράφεται στις 12 Οκτωβρίου του 1856 με επίκεντρο στη θαλάσσια περιοχή ανάμεσα στην Κρήτη και τη Ρόδο και είχε μέγεθος 8,2 βαθμούς της κλίμακας Ρίχτερ. Ο σεισμός εξαφανίζει επτά χωριά στην Κρήτη και αφήνει πίσω του σε Κρήτη, Ρόδο, Κάρπαθο, Κάσο, Σύμη, Καστελόριζο, Αμοργό και Κύπρο 618 νεκρούς, 638 τραυματίες και περί τα 17.000 σπίτια κατεστραμμένα ή με σοβαρές ζημιές.

1.2. Η ιστορία των σεισμών στο Ιόνιο

Όσον αφορά τα Ιόνια νησιά, ο πρώτος σεισμός που έπληξε την περιοχή με ένταση υψηλότερη των 5 ρίχτερ και χρονολογείται πριν το 1953, συνέβη στις 22 Δεκεμβρίου 968μ.Χ. στην Κέρκυρα και έγινε αισθητός και στην Κεφαλονιά με Μ.6.6 Ρίχτερ. Στην συνέχεια και μετά από διάστημα 5 αιώνων, ήτοι τον Απρίλιο του 1469 ένας μεγάλος σεισμός, Μ. 7.2 με επίκεντρο το Αργοστόλι πλήττει την περιοχή. Υπήρξαν σοβαρές υλικές ζημιές, μια εκ των οποίων ήταν η καταστροφή του Κάστρου του Αγίου Γεωργίου, πλην όμως υπήρξαν και θύματα.

Στις 16 Απριλίου το 1513 ισχυρός σεισμός σημειώνεται στην Ζάκυνθο, Μ. 6.5 ρίχτερ, προκαλεί καταστροφές και γίνεται αισθητός και στην Κεφαλονιά. Στις 7 Ιουλίου 1554 ένας εξίσου δυνατός σεισμός σημειώνεται στην Ζάκυνθο, Μ. 6.3 και πλήττει και την Κεφαλονιά. Το 1580 σεισμός έχει επίκεντρο την Φωκίδα, προκαλεί μεγάλες καταστροφές και γίνεται αισθητός σε όλα τα Επτάνησα. Στις 15 Μαΐου 1592, ένας μεγάλος σεισμός στην Ζάκυνθο, Μ. 6.6, γίνεται αισθητός και στην Κεφαλονιά.

Μετά από 20 χρόνια, στις 26 Μαΐου 1612 αντίστοιχα ένας σεισμός στην Λευκάδα με Μ. 6.5 γίνεται αισθητός και στην Κεφαλονιά. Την αμέσως επόμενη χρονιά, στις 12 Οκτωβρίου 1613 άλλος ένας σεισμός με επίκεντρο την Λευκάδα, Μ. 6.4 ρίχτερ «ταρακουνάει» πάλι την Κεφαλονιά. Στις 5 Μαΐου 1622 καταγράφεται σεισμός στην Ζάκυνθο, Μ. 6.0 ενώ στις 28 Ιουνίου στην Λευκάδα, Μ. 6.6. Και οι δύο γίνονται αισθητοί και στην Κεφαλονιά. Στη συνέχεια, στις 22 Ιουλίου 1630 ακολουθούν σεισμοί στην Λευκάδα, στην Κεφαλονιά και στην Ιθάκη¹ ενώ στις 5 Νοεμβρίου 1633 ένας μεγάλος σεισμός στην Ζάκυνθο, Μ. 7.0, ο οποίος προκάλεσε τεράστιες ζημιές και θύματα στο νησί, γίνεται επίσης αισθητός στην Κεφαλονιά, ωστόσο με μικρότερες ζημιές εκεί. Στις 30 Σεπτεμβρίου 1636 ένας ισχυρός σεισμός Μ. 7.2 στην Κεφαλονιά προκαλεί έντονα προβλήματα. Οι περιοχές που χτυπήθηκαν ήταν Ληξούρι, Αργοστόλι καθώς και οι περιοχές της Λειβαθώς, Ελειός Πρόννοι. Οι μετασεισμοί που ακολούθησαν κράτησαν μέχρι το 1637 και είχαν ως αποτέλεσμα ζημιές στο Κάστρο του Αγίου Γεωργίου. Τα θύματα ήταν περίπου 525 άτομα και οι τραυματίες περίπου 1500.

¹Γ. Μοσχόπουλος - Κ. Μαραβέγια-Κώστα, *Αργοστόλι Σεισμοί 1953, Το τέλος και η αρχή μιας πόλης*, προλογίζει ο Α. Τσελέντης, σ.10

Ο εγκέλαδος συνεχίζει το έργο του στις 27 Μαρτίου 1638, όταν σεισμός στην Καλαβρία προκαλεί ζημιές σε Ζάκυνθο, Κύθηρα, Κρήτη και Κεφαλονιά ενώ ένας δεύτερος σεισμός της ίδιας χρονιάς, και συγκεκριμένα στις 16 Ιουλίου 1638, με μέγεθος 6.4 στην Κεφαλονιά, ολοκληρώνει την καταστροφή του σεισμού του 1636. Καταστροφικός² ήταν επίσης και ο σεισμός στις 20 Μαΐου 1764, στην Παλική. Ωστόσο στις 24 Αυγούστου 1658, ένας σεισμός στην Κεφαλονιά, με Μ. 7.0, προκαλεί πολύ σοβαρές ζημιές στην Παλική και στην Μονή Γερειά. Ο σεισμός μάλιστα, άφησε πίσω του 320 νεκρούς και καταρρεύσεις κτιρίων εκ των οποίων συγκεκριμένα τουλάχιστον 500 οικιών³.

Η σεισμική δραστηριότητα συνεχίζεται το 1661 στην Κεφαλονιά αν και δεν καταγράφεται στους επίσημους καταλόγους. Την επόμενη χρονιά, στις 16 Μαρτίου 1662 ένας σεισμός στη Ζάκυνθο, Μ. 6.6 αναφέρεται ότι γίνεται αισθητός και στην Κεφαλονιά και στη Δυτική Ελλάδα. Ο 17^{ος} αιώνας συνοδεύεται επίσης από άλλους 4 σεισμούς με επιπτώσεις στην Κεφαλονιά. Συγκεκριμένα, στις 6 Απριλίου 1667 ένας σεισμός στο Μαυροβούνιο, καταστρέφει τη Ραγούζα και προκαλεί ζημιές στη Κεφαλονιά. Ακολουθεί το 1668 σεισμός στην Κεφαλονιά, Μ. 6.0. και στις 23 Απριλίου 1676, σεισμός στη Ζάκυνθο, Μ. 6.5 όπου σύμφωνα με εικασίες γίνεται αισθητός και στη Κεφαλονιά. Τέλος το Σεπτέμβριο του 1696, ένας σεισμός στη Ζάκυνθο με αρκετές σοβαρές ζημιές γίνεται επίσης αισθητός και στην Κεφαλονιά.

Ο 18^{ος} αιώνας μαστίζει τα Ιόνια νησιά με 14 σημαντικού μεγέθους δονήσεις. Ειδικότερα, στις 22 Νοεμβρίου 1704 ένας σεισμός στη Λευκάδα γίνεται αισθητός στην Κεφαλονιά, όπως και σε όλη τη Δυτική Ελλάδα. Στις 28 Αυγούστου 1714 ένας σεισμός στη Κεφαλονιά, Μ. 6.4 οδηγεί στο να καταρρεύσουν 280 σπίτια ενώ αναφέρεται ότι από τα φρεάτια αναδυόταν οσμή θείου. Στις 18 Φεβρουαρίου 1723 ένας σεισμός είναι η αιτία για ζημιές στην Παλική, στην περιοχή του Αργοστολίου και στην Έρισο. Στις 9 Ιουλίου 1729 ένας σεισμός της Ζακύνθου Μ. 6.4 χτυπά και τη Κεφαλονιά. Το Νοέμβριο του 1732 ένας σεισμός στη Κέρκυρα γίνεται αισθητός και στην Κεφαλονιά. Το 1736 ένας σεισμός στη Κεφαλονιά, Μ. 6.2 προκαλεί σοβαρές ζημιές ενώ στις 23 Ιουνίου 1741 ένας σεισμός χτυπά ξανά το νησί, με Μ. 6.4 και προκαλεί ζημιές κυρίως στο Ληξούρι,

²A. Καλογηρά, *Η Κεφαλληνία*, Αθήνα 1954, σ. 19

³Γ. Μοσχόπουλος, *ό. π.*, σ. 309

στο Κάστρο του Αγίου Γεωργίου και Άσσου. Αυτός ο σεισμός συνοδεύτηκε από μετασεισμική ακολουθία για έξι μήνες. Την επόμενη χρονιά ωστόσο, στις 25 Φεβρουαρίου 1742 ένας σεισμός στη Ζάκυνθο, Μ. 6.4, γίνεται πάλι αισθητός και στην Κεφαλονιά.

Στις 20 Φεβρουαρίου 1743, σεισμός Μ. 7.0 χτυπάει στο Ιόνιο, τη Κέρκυρα προκαλώντας καταστροφές στη Κεφαλονιά και στη Δυτική Ελλάδα γενικότερα. Τον Ιούνιο του 1752 σεισμός στη Ζάκυνθο αναστατώνει και την Κεφαλονιά. Ακολουθούν καταστροφικές δονήσεις. Στις 14 Ιουνίου 1759 συνεχείς σεισμοί χτυπούν τη Κεφαλονιά με διάρκεια τρεις ημέρες. Στις 24 Ιουλίου 1766 ένας σεισμός στη Κεφαλονιά Μ. 7.0 προκάλεσε τον θάνατο περίπου είκοσι ατόμων ενώ ιδιαίτερες καταστροφές υφίστανται η Παλική, η Έριτος αλλά και το Αργοστόλι και η Ζάκυνθος.

Επίσης στις 11 Ιουλίου 1767 σεισμός καταστρέφει σπίτια μέχρι τα θεμέλιαόχι μόνο στην πόλη αλλά και στα χωριά⁴. Στην μνήμη των κατοίκων θα μείνει ο σεισμός του 1767. Στις 22 Ιουλίου 1767, σεισμός Μ. 7.2 στο Ληξούρι έχει ως συνέπεια τον θάνατο πενήντα ανθρώπων στο Ληξούρι και 203 στις γύρω περιοχές. Ακολούθησαν μετασεισμοί 40 ημερών και όλα τα σπίτια κατέρρευσαν. Σε ολόκληρη την Κεφαλονιά 253 κάτοικοι έχασαν την ζωή τους, 2.642 σπίτια καταστράφηκαν και 2.942 έπαθαν σοβαρές ζημιές. Από τα Γ.Α.Κ⁵ της Κεφαλονιάς, δηλαδή από τα Αρχεία του Νομού της Κεφαλονιάς, είναι γνωστές μόνο δυο αναφορές. Η πρώτη προέρχεται από τον κώδικα της Μονής Βαρδιάνων, όπου σε εκτενέστατο κείμενο για την ανοικοδόμηση της Μονής γίνεται λόγος για την αιτία της καταστροφής. Η δεύτερη καταγράφεται στο Ληξιαρχικό Βιβλίο του Ναού της Υ. Θεοτόκου στην Πεσσάδα, όπου αναγράφονται συνοπτικά οι σεισμοί τριών διαδοχικών ετών⁶. Οι καταστροφές των σεισμών αυτό τον αιώνα ολοκληρώνονται με τους σεισμούς των 23 Μαρτίου 1783 και των 9 και 10 Φεβρουαρίου 1785. Ο πρώτος συνέβη στη Λευκάδα, Μ. 7.0 και προκάλεσε ζημιές στο νησί αλλά και στη Κεφαλονιά ενώ οι επόμενοι στη Πάτρα και ήταν Μ.6.0 και 6.5 ρίχτερ.

Η σεισμική δραστηριότητα το 19^ο αιώνα ξεκινά το 1818. Συγκεκριμένα γίνεται αναφορά σεισμών επί διετία. Αν και είναι αισθητοί στη Κεφαλονιά, δεν καταγράφονται σε επίσημους καταλόγους. Το 1822 έχουμε αναφορά για σεισμό που προκαλεί ζημιές στη

⁴1767: 22 Ιουλίου 1767, σ. 7

⁵Γ. Γαβριελάτος, *Μνήμες Το προσεισμικό Μοναστηράκι και οι σεισμοί του '53 στην Κεφαλονιά*, σ. 7.

⁶Γ. Γαβριελάτος, *ό. π.*, σ. 8

Κεφαλονιά⁷ και το 1833 οι αναφορές για σεισμό στη Κεφαλονιά επισημαίνουν ότι προκάλεσε ζημιές στο Ληξούρι. Στις 5 Ιουλίου 1834, σεισμός Μ. 6.0 προκαλεί σοβαρές υλικές ζημιές στη Κεφαλονιά⁸ ενώ το 1839 ακολουθεί αναφορά για σεισμό στην Κεφαλονιά με σεισμική ακολουθία ενός μηνός. Το 1840, σεισμός στη Ζάκυνθο, Μ. 6.5 γίνεται αισθητός στην Κεφαλονιά, στη Δυτική Πελοπόννησο και στην Ήπειρο.

Στις 14 Μαρτίου 1862, σεισμός στη Κεφαλονιά, Μ. 6.5. χτυπά αρχικά το Αργοστόλι και στη συνέχεια ακολουθούν καταστροφές και στο Ληξούρι. Στις 4 Φεβρουαρίου 1867 ο σεισμός του 1867 έπληξε τη δυτικά πλευρά της Κεφαλονιάς με επίκεντρο τη Παλική, ύστερα τη Θηνιά και λιγότερο τη λωρίδα προς το κόλπο του Λιβαδιού που ορίζεται από τα Κουρουκλάτα, Φάρσα, Δαυγάτα, Δειλινάτα, Φαρακλάτα, Αργοστόλι, Τρωγιανάτα, Κάστρο, Λειβαθώ ως και την Πεσσάδα⁹. Καταστράφηκαν 3.000 σπίτια και υπήρξαν 35 νεκροί στο Ληξούρι, 63 στα Δαμουλιανάτα - Ρίφι, 41 στην Αγία Θέκλη και 19 στα Κουβαλάτα. Υπήρξαν σοβαρές ζημιές σε Πύλαρο, Θηνιά, Έρισσο και Λειβαθώ. Αρκετοί αποφάσισαν να μεταναστεύσουν. Ο σεισμός θεωρήθηκε μιας μέτριας έντασης σεισμική δόνηση η οποία συνέβη το απόγευμα της 4^{ης} Φεβρουαρίου, γεγονός που όμως δεν θεωρήθηκε αξιόλογο, αφού ο πληθυσμός ήταν εξοικειωμένος με τη σεισμική δραστηριότητα.

Ο καταστροφικός σεισμός ήρθε τρεις μέρες αργότερα και συγκεκριμένα, στις 7 Φεβρουαρίου με το επίκεντρο να είναι στη διαβάθμιση των καταγραφών των καταστροφών, στο χερσαίο τμήμα της Παλικής, κοντά στην Αγία Θέκλη, στα Δαμουλιανάτα και στο Ρίφι. Ο σεισμός της 7^{ης} Φεβρουαρίου, προκάλεσε πολλές ανθρώπινες απώλειες, σοβαρούς τραυματισμούς και ανυπολόγιστες υλικές καταστροφές. Η περιοχή που είχε πληγεί περισσότερο ήταν κυρίως η Παλική, ενώ στο Αργοστόλι και στη Λειβαθούσ δεν υπήρχαν οι ίδιες επιπτώσεις. Η διάρκεια της σεισμικής δόνησης εκτιμάται σε 25-30 δευτερόλεπτα. Η μετασεισμική εικόνα του Φεβρουαρίου 1867 στα χωριά της Παλικής χαρακτηρίστηκε από σφοδρές σεισμικές δονήσεις που αποτελείωσαν την αρχική καταστροφή και η σεισμική δραστηριότητα διήρκεσε καθημερινά έως τον Απρίλιο αλλά και σε εβδομαδιαία βάση έως τον Ιούλιο του 1867¹⁰. Στις 27 Αυγούστου

⁷Γ. Μοσχόπουλος - Κ. Μαραβέγια - Κώστα, *ό. π.*, σ. 311

⁸Γ. Μοσχόπουλος - Κ. Μαραβέγια - Κώστα, *ό. π.*, σ. 311

⁹Γ. Γαλιατσάτου, *Ο Σεισμός της Κεφαλονιάς του 1867 και ο Λασκαράτος*, σ. 129

¹⁰Γ. Γαβριελάτος, *ό. π.*, σ. 12

1886 ένας σεισμός στα Φιλιατρά, Μ. 7.3, αναστατώνει και την Κεφαλονιά ενώ στις 25 Αυγούστου 1889 ο σεισμός του Αγίου, Μ. 7.0, γίνεται αισθητός σε όλα τα Ιόνια Νησιά. Το 1893 είναι η τελευταία χρονιά σε αυτό τον αιώνα που σεισμός ταλαιπωρεί τα νησιά του Ιονίου. Συγκεκριμένα στις 31 Ιανουαρίου 1893 ένας σεισμός στη Ζάκυνθο, Μ. 6.5 γίνεται αντιληπτός και στην Κεφαλονιά.

Το 1900, με τον ερχομό του 20^{ου} αιώνα, υπάρχει αναφορά για σεισμό στη Κεφαλονιά. Ακολουθεί σεισμός, στις 5 Νοεμβρίου 1902, στη Κεφαλονιά, Μ. 5.5, με επίκεντρο το Ληξούρι. Στη συνέχεια, στις 24 Ιανουαρίου 1912 ένας μεγάλος σεισμός στον Ασπρογέρακα, νοτιοδυτικά στην Κεφαλονιά προκαλεί καταστροφή στη περιοχή του Ελειού - Πρόννων ενώ ακολουθούν σεισμοί με επίκεντρο το Αργοστόλι στις 25/1 Μ.5.9, στις 26/1 Μ.5.4 και στις 10/2 Μ.5.1. Τρία χρόνια αργότερα, στις 16 Μαΐου 1915 ένας σεισμός Μ. 5.6 χτυπά το Αργοστόλι, με λίγες ζημιές. Την ίδια χρονιά στις 7 Αυγούστου το Αργοστόλι πάλι δοκιμάζεται με σεισμό Μ. 5.1 ενώ στις 19 Αυγούστου ένας σεισμός στους Παξούς γίνεται αισθητός και στο Αργοστόλι¹¹.

Η σεισμική δραστηριότητα του 20^{ου} αιώνα συνεχίζεται. Στις 9 Οκτωβρίου 1916, σεισμός Μ. 5.0 συμβαίνει στο Αργοστόλι με μικρές ζημιές, ενώ στις 24 Δεκεμβρίου 1917 ένας σεισμός στη Ναύπακτο Μ. 6.0 γίνεται αισθητός στο Αργοστόλι. Στις 13 Σεπτεμβρίου 1921, ένας σεισμός στην Αμφιλοχία Μ. 6.0 γίνεται αισθητός και στο Αργοστόλι. Στις 20 Μαΐου 1923 σεισμός Μ. 5.3 χτυπά πάλι το Αργοστόλι. Υπήρξαν μόνο υλικές ζημιές. Στις 6 Ιουλίου 1925 ένας σεισμός στην Αχαΐα γίνεται αισθητός και στην Κεφαλονιά. Στις 9 Μαρτίου 1932 και στις 22 Μαρτίου 1933, σεισμοί στη Κεφαλονιά, με Μ. 5.6 και Μ. 5.2 αντίστοιχα, προκαλούν ζημιές στο Ληξούρι και στο Αργοστόλι.

Στις 20 Σεπτεμβρίου 1939 προκαλείται δόνηση στο θαλάσσιο χώρο νοτιοδυτικά της Κεφαλονιάς ενώ στις αρχές του 1940, ήτοι στις 2 Ιανουαρίου 1940, στο Λειβάδι της Κεφαλονιάς, ακολουθεί σεισμός με Μ. 5.2. Το 1943 είναι μια χρονιά με έντονη σεισμική δραστηριότητα. Στις 17 Ιανουαρίου 1943 έχουμε σεισμό Μ. 5.6 βόρεια του νησιού, στις 14 Φεβρουαρίου, σεισμούς με Μ. 5.8 και 5.0 νοτιοδυτικά του νησιού, στις 22 Μαΐου σεισμό Μ. 5.6 νοτιοανατολικά της Κεφαλονιάς και στις 14 Ιουνίου σεισμό Μ.5.6¹².

¹¹Γ. Μοσχόπουλο - Κ. Μαραβέγια - Κώστα, ό. π., σ. 312

¹²Γ. Μοσχόπουλος - Κ. Μαραβέγια - Κώστα, ό. π., σ. 312

Ακολουθούν περίπου 5 χρόνια ηρεμίας μέχρι στις 22 Απριλίου 1948, όταν σεισμός στη Λευκάδα γίνεται αισθητός και στην Κεφαλονιά και προκαλεί ζημιές στα Βόρεια του νησιού και στην Ιθάκη¹³. Στις 4 Φεβρουαρίου 1949, ένας νέος σεισμός Μ. 5.0 συμβαίνει στο θαλάσσιο χώρο νοτιοανατολικά της Κεφαλονιάς. Σε περίπου 2 χρόνια, στις 20 Δεκεμβρίου 1951, ένας σεισμός Μ. 5.3¹⁴ στην Αγία Θέκλη της Κεφαλονιάς προκαλεί ελάχιστες ζημιές. Τέλος στις 9 Μαρτίου και 5 Οκτωβρίου του 1952, δυο δυνατοί σεισμοί αναστατώνουν τη Κεφαλονιά και συγκεκριμένα το Αργοστόλι, με Μ. 5.4 και 5.1 αντίστοιχα.

Οι ως άνω σεισμοί αποτελούν ίσως το προμήνυμα του τι θα ακολουθήσει την επόμενη χρονιά αφού δυστυχώς, η σεισμική δραστηριότητα στο νησί εξακολουθεί να υφίσταται και μετά το 1952. Μάλιστα το 1953 οι σεισμοί του Ιονίου προκάλεσαν αριθμό θυμάτων, ο οποίος ανήλθε σε 455 νεκρούς, 2.412 τραυματίες και 21 αγνοούμενους. Παράλληλα, ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού εγκαταλείπει το νησί. Οι σεισμοί του Ιονίου, δίκαια λοιπόν, θεωρούνται οι καταστροφικότεροι σεισμοί στην ιστορία της νεότερης Ελλάδας.

¹³Γ. Μοσχόπουλος - Κ. Μαραβέγια - Κώστα, *ό. π.*, σ. 313

¹⁴Γ. Μοσχόπουλος - Κ. Μαραβέγια - Κώστα, *ό. π.*, σ. 313

Β' Κεφάλαιο

Η Κεφαλονιά πριν την εισβολή του Εγκέλαδου του 1953

Η κατάκτηση της Κεφαλονιάς πρώτα από τους Φράγκους και αργότερα από τους Ενετούς καθώς και η αποκοπή της από την υπόλοιπη Ελλάδα, για περίπου επτά αιώνες, είχε ως αποτέλεσμα την εισαγωγή δυτικών στοιχείων, τα οποία εμφανίζονται έντονα τόσο στην αρχιτεκτονική όσο και στην τέχνη.

2.1. Στοιχεία αρχιτεκτονικής της προσεισμικής περιόδου στην Κεφαλονιά

Η Κεφαλονιά είχε μια εντελώς ιδιότυπη φυσιογνωμία και προσωπικότητα. Τα χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής στην Κεφαλονιά πριν το 1953 είναι ιδιαίτερα. Τα κτίσματα που είναι προορισμένα για κατοικία, τα περισσότερα εξ αυτών διώροφα, συχνά εκμεταλλεύονται τις υψομετρικές διαφορές του εδάφους, με αποτέλεσμα να παρουσιάζεται διώροφο μόνο ένα τμήμα τους. Σε σπάνιες περιπτώσεις υπάρχουν κτίσματα τριώροφα και στις πόλεις και στους ημιαστικούς οικισμούς της Βόρειας Κεφαλονιάς. Στο ισόγειο στεγάζονται αποθήκες και εργαστήρια ή τα καταστήματα, στα κτίσματα μικτής χρήσης, ενώ στον όροφο υπάρχουν τα δωμάτια υποδοχής, οι τραπεζαρίες και τα υπνοδωμάτια¹⁵.

Στους ορεινούς και στους αγροτικούς οικισμούς η κατοικία δεν έχει τυπική κάτοψη αφού η διαμόρφωση του εδάφους με τις έντονες κλίσεις του και ο περιορισμένος χώρος, στον οποίο πρέπει να προσαρμοστεί το κτίσμα, λειτουργούν απαγορευτικά στην τυπικότητα του σχεδίου. Η πιο συχνή κάτοψη, είναι σε σχήμα ορθογώνιο, με τον μεγάλο άξονα παράλληλο στις υψομετρικές καμπύλες. Σπάνιες είναι οι κατόψεις σε σχήμα «Γ», κυρίως σε οικισμούς. Το μικρό τμήμα του «Γ» καταλαμβάνεται από τη κουζίνα, το οποίο δεν εμποδίζει την ανάπτυξη των χώρων κύριας χρήσης. Στην εσοχή, που δημιουργεί η κάτοψη αυτού του σχήματος, καταλήγει η ευθύγραμμη, εξωτερική, πετρόκτιστη σκάλα. Στο σημείο αυτό, το πλατύσκαλο της δημιουργεί τον «μότζο», μια στεγασμένη βεράντα με μονόρικτη στέγη, σε συνέχεια της στέγης του κτιρίου, με χαρακτηριστικό πέτρινο κολωνάκι στήριξης στην ελεύθερη γωνία. Η βεράντα αυτή έχει επίσης κτιστό συμπαγές στηθαίο και συχνά διαθέτει μια πεζούλα

¹⁵Γεώργιος Ν. Μοσχόπουλος, *Η παλαιά Κεφαλονιά. Ένας ατελείωτος Αύγουστος*, Αργοστόλι 2004, τ.1, σ. 250

για καθιστό. Ο μόντζος στηρίζεται σε καμάρα που δίνει την πρόσβαση στο ισόγειο του κτίσματος.

Τα κτίρια με κάτοψη ορθογώνιας διατομής έχουν την κεντρική τους είσοδο, στη μακρά της πλευρά, όπου και η σκάλα ανόδου στον όροφο, η οποία καταλήγει πάντα σε άστεγο «Μόντζο». Σε ορισμένες περιπτώσεις η βεράντα στηρίζεται σε ορθογώνιες, πετρόκτιστες κολώνες με σιδερένιο κιγκλίδωμα με πέτρινα κολωνάκια. Η στέγη ήταν με ξύλινο σκελετό και επικάλυψη από βυζαντινά κεραμίδια, δίριχτη στους οικισμούς ή τετράριχτη στα μεγαλύτερα κτίσματα. Ο χώρος της διαμορφώνεται κατάλληλα ως βοηθητικός, για χρήση αποθήκης ή σπανιότερα για υπνοδωμάτια. Σε αυτήν την περίπτωση ανοίγει, για φωτισμό και αερισμό, σε σχέση με τον άξονα του κτιρίου ή σε σχέση με τα λοιπά ανοίγματα της όψης. Στις δίριχτες στέγες το άνοιγμα αυτό είναι πάντα κεντρικό στο ατζούπι¹⁶.

Η σαφήνεια και η γεωμετρική καθαρότητα των κατόψεων αντικατοπτρίζεται στις όψεις, οι οποίες έχουν στις προσόψεις τους, συμμετρία ως προς τον κατακόρυφο άξονα, με ανοίγματα κατά κανόνα ορθογώνια, πλαισιώνονται από λαξευτή πέτρα και διακοσμούνται με μικρά γείσα, σε προεξοχή. Πλαίσια από λαξευμένη λιθοδομή περιβάλλουν και τους φεγγίτες, οι οποίοι μεμονωμένοι, έχουν κυκλική διατομή. Τις προσόψεις διακοσμούν λαξευτές πέτρινες ταινίες, στη βάση και στις γωνίες του κτιρίου. Είναι οριζόντιες σε αντιστοιχία με το δάπεδο του ορόφου και με τις απολήξεις των στεγών στους τοίχους όπου σχηματίζονται γείσα, στοιχεία που διακοσμούνται συχνά με κυμάτια.

Τα ανώφλια κατασκευάζονται από λαξευτές πέτρες και στο εσωτερικό σχηματίζεται αψίδα, το ρεμενάτο. Στους ορεινούς οικισμούς το ανώφλι είναι ένα κομμάτι ξύλο, ακατέργαστο, ικανών διαστάσεων. Τα πορτόνια, δηλαδή η είσοδος στο σπίτι από τον δρόμο, είναι πάντα πολύ προσεγμένα, με λαξευτές πέτρες και έχουν αψιδωτό ανώφλι με περισσότερη και πιο επιμελημένη διακόσμηση. Τα φύλλα τους είναι είτε ξύλινα, ταμπλαδωτά, είτε σιδερένια με τμήματα συμπαγή και με διακοσμητικά κάγκελα περισσότερο ή λιγότερα απλά. Ορισμένες φορές βρίσκουμε εγχάρακτο, με τα αρχικά του, το ονοματεπώνυμο του ιδιοκτήτη και την ημερομηνία κατασκευής.

¹⁶Η παλαιά Κεφαλονιά, ό. π., σ. 250

Σε πολλά διώροφα σπίτια υπάρχουν και εξώστες, κεντρικοί στην αντίστοιχη όψη, εάν είναι μόνο ένας, ή επαναλαμβανόμενοι ως προς τον άξονα, εάν είναι περισσότεροι. Το δάπεδο τους αποτελείται από στενή μονοκόμματη πλάκα, ορθογώνιων διαστάσεων, μικρού πλάτους, που χτίζεται στην εξωτερική τοιχοποιία μαζί με πέτρινα ή σιδερένια στηρίγματα, τα φουρούσια, λιτά, ή σπανιότερα, σκαλισμένα με ρόδακες. Τα σιδερένια κιγκλιδώματα των εξωστών που αποτελούν επανάληψη ενός απλού σχεδίου, με κατακόρυφα στοιχεία σε μικρές αποστάσεις, συνδεδεμένα μεταξύ τους με διάφορων μορφών καράβολα. Στο μέσο παρεμβάλλεται επιμελημένο σχέδιο, το οποίο συνοδεύεται από εξώστη¹⁷.

Τα κουφώματα παρουσιάζονται με απλά τζαμιλίκια ή με παντζούρια, που στις αστικές περιοχές είναι κυρίως γερμανικού ή γαλλικού τύπου και στις υπόλοιπες είναι καρφωτά. Τα παντζούρια ανοίγουν προς τα έξω και στερεώνονται με μάνταλα ή σιδερένια μπάρα. Στα αστικά πλούσια σπίτια, υπάρχουν και εξώφυλλα με κινητές περσίδες. Οι πόρτες κλείνουν εσωτερικά με σύρτες και αντιστηρίγματα

Τα χρώματα των κουφωμάτων είναι πράσινο σκούρο, καφέ, γκρι, γαλάζιο. Οι όψεις είναι έντονα χρώματα, όπως γαλάζιο, ροζ - αγγέλικο και ώχρα. Τα διακοσμητικά πλαίσια των κουφωμάτων, οι γωνιόλιθοι, οι διακοσμητικές ταινίες και τα γείσα, μένουν ασοβάτιστα και αχρωμάτιστα. Για την κατασκευή χρησιμοποιείται η πέτρα που αφθονεί στην γύρω περιοχή, η οποία προσφέρει ανθεκτική ξυλεία για στέγες και πατώματα.

Οι εσωτερικοί τοίχοι είναι ελαφροί, από ξύλινο σκελετό, με λεπτά πηχάκια που σοβαντίζονται. Το ίδιο σύστημα χρησιμοποιείται για την κατασκευή επίπεδης ή καμπυλωτής οροφής. Υπάρχουν και ξύλινες οροφές, όπως και τα πατώματα του ορόφου που είναι ξύλινα. Οι οροφολογίες που συναντώνται, χαρακτηρίζουν τα αστικά σπίτια ή τα πλούσια σπίτια ημιαστικών περιοχών.

Το πάτωμα του ισόγειου είναι πλακόστρωτο από μεγάλες ακανόνιστες πέτρες της περιοχής. Στις πόλεις υπάρχουν και πατώματα με πλακάκια. Οι εσωτερικές σκάλες, που συνδέουν το ισόγειο με τον όροφο και δίνουν πρόσβαση στη σοφίτα είναι ξύλινες, λιτές και ευθύγραμμες. Δεν είναι συχνά τα κιγκλιδώματα ασφαλείας στα παράθυρα και στους φεγγίτες των ισόγειων¹⁸.

¹⁷Η παλαιά Κεφαλονιά, ό. π., σ. 250

¹⁸Η παλαιά Κεφαλονιά, ό. π., σ. 250

2.2. Αρχιτεκτονικά αριστουργήματα της Κεφαλονιάς πριν την εισβολή του σεισμού

Τα αριστουργήματα Αρχιτεκτονικής της Κεφαλονιάς πριν τους σεισμούς του 1953 είναι πολυάριθμα και μια αναδρομή στις ιδιαίτερες περιοχές του νησιού που τα φιλοξενούσαν αποδεικνύει το μέγεθος της καταστροφής που αυτές οι πρωτοφανείς δονήσεις προκάλεσαν. Στη συνέχεια ακολουθεί μια ιδιαίτερη αναφορά σε αυτά καθώς και ο διαχωρισμός τους, ανάλογα με την περιοχή που βρίσκονταν:

2.2.1. Αργοστόλι

Το μεγαλείο που χαρακτηρίζει το προσεισμικό Αργοστόλι, είναι εμφανές με τις οικίες και τα λαμπρά αρχιτεκτονικά κτίρια καθώς και με τις περίτεχνες εκκλησίες αιώνων, με τα λαμπρά καμπαναριά.

Κατ' αρχήν οι οικίες προκαλούσαν εντύπωση με τις έξοχες κεραμοσκεπές με κοίλα κεραμίδια βυζαντινού τύπου, που ήταν γνωστά ως γύφτικα. Τα εγκαίνια του ηλεκτροφωτισμού στο Αργοστόλι αναγγέλθηκαν τον Μάρτιο του 1900 και προσθέτουν ακόμη μεγαλύτερη μαγεία στο χώρο.

Εξίσου ξεχωριστή είναι η γέφυρα, το όραμα του Καρόλου – Φιλίππου Ντε Μποσσέ, ο οποίος έκανε τη μελέτη και τη κατασκευή της. Τόλμησε την κατασκευή ενός έργου που θεωρήθηκε ουτοπία, ήτοι να ενώσει την απέναντι ακτή του Δράπανου με την πόλη του Αργοστολίου. Ξεκίνησε τις προσπάθειες του το 1812¹⁹. Σε δεκαπέντε μέρες μπορούσαν να διαβούν την γέφυρα 900 γαλλικών μέτρων κάρα και πεζοί. Την τελειοποίηση της την έκανε ο Βρετανός τοποτηρητής Κάρολος Νάπιερ. Η συγκεκριμένη γέφυρα αποτελεί «γέφυρα των στεναγμών» και των δακρύων, αφού οδηγεί στα κοιμητήρια της πόλης, το ορθόδοξο, το καθολικό και το αγγλικό.

Μοναδικό έργο αποτελεί και η κολόνα. Ο ταξιδιώτης που φθάνει στο Αργοστόλι, περνώντας τη γέφυρα, βλέπει στη δεξιά μεριά, μέσα στη θάλασσα, μια πυραμίδα από λαξευτές πέτρες. Οι Κεφαλονίτες την ονόμαζαν «Κολόνα». Υψώθηκε το 1813 ως έκφραση ευγνωμοσύνης της βουλής των Κεφαληνίων προς τη Μεγάλη Βρετανία, για τη κατασκευή της γέφυρας. Στη κολόνα εντοιχίστηκε αναμνηστική πλάκα στην οποία υπήρχε αφιέρωση γραμμένη σε τέσσερις γλώσσες, ήτοι στα ελληνικά,

¹⁹Δ. Πουλάκη - Κατεβάτη, *ό. π.*, σ. 16

αγγλικά, ιταλικά και λατινικά. Σύμφωνα με μαρτυρίες των ιστορικών της Κεφαλονιάς, την εποχή της αγγλικής κυριαρχίας, το νησί είχε την τύχη να κυβερνηθεί από τοποτηρητές με τεχνική κατάρτιση, δημιουργικά κίνητρα και αγάπη για τον τόπο. Ο Ντε Μποσσέ και ο Κάρολος Νάπιερ με έργα κοινής ωφέλειας άφησαν αγαθή μνήμη, για αυτό και η αφιέρωση στη Κολόνα δεν θεωρήθηκε αρκετή και έτσι στο βράχο στο Νεκροταφείο των Ορθόδοξων ετέθη τιμητική επιγραφή στην ελληνική και στη γαλλική γλώσσα. Τα χρόνια της κατοχής, οι Ιταλοί έξυψαν και έσβησαν την αφιέρωση της Κολόνας, προφανώς γιατί προσδοκούσαν την προσάρτηση των Ιόνιων Νησιών στην Ιταλία.

Στη συνέχεια επιβλητικά είναι και τα Ταμπάκικα. Τα ταμπάκικα ήταν εργοστάσιο επεξεργασίας δέρματος στην περιοχή του Δραπάνου. Το εργοστάσιο ιδρύθηκε το 1880 από την οικογένεια Στίβα, που παρήγαγε δέρματα πέλματος και βακέτες. Εντυπωσιακό ήταν και το τμήμα με τα καλλιτεχνικά προστατευτικά τοιχάκια της γέφυρας, έμπνευση του Βρετανού τοποτηρητή Καρόλου Νάπιερ²⁰.

Γραφικό έργο, μοναδικής ομορφιάς αποτελεί και το Λιθόστρωτο. Ένα σημαντικό στοιχείο του Λιθόστρωτου είναι οι κυβόλιθοι με τους οποίους κατασκευάστηκε το 1876. Το Λιθόστρωτο αποτελεί γνωστό και εμπορικό δρόμο της πόλης, όπου μπορεί κανείς να κάνει τον περίπατο του και τις αγορές του από τα μαγαζάκια. Οι μόστρες του είναι ζηλευτές, με πλούσια εκθέματα εισαγόμενα από την Ευρώπη και έξυπνα παιχνίδια στην αλησμόνητη μόστρα του Τσαμιναράκη.

Σημείο κατατεθέν αποτελεί και το ρολόι της Καμπάνας ή Πύργος του ωρολογίου. Το ρολόι της Καμπάνας ή Πύργος του ωρολογίου στο Αργοστόλι αποτελεί ένα κομμάτι στη ζωή όλων. Οι ιστορικοί αναφέρουν ότι κτίστηκε την κυριαρχική εποχή της Δημοκρατίας των Ενετών στα Ιόνια νησιά. Βρίσκεται σε μια ευρύχωρη πλατεία προς το τέλος του Λιθόστρωτου που τότε ονομαζόταν οδός Κρανίων. Οι Ενετοί ήθελαν να λέγεται η πλατεία Αγίου Μάρκου αλλά δεν επικράτησε. Η καμπάνα του ρολογιού μετέδιδε και τα καλά νέα του νησιού. Η κοινωνία του Αργοστολίου που είδε το ρολόι να γίνεται ερείπια από τον σεισμό του 1953, αισθάνθηκε ότι ήταν αδύνατον να ζήσουν

²⁰Δ. Πουλάκη - Κατεβάτη, ό. π., σ. 25

χωρίς αυτό. Ανοικοδομήθηκε με πρωτοβουλία της αείμνηστης Κεφαλλονίτισσας Μαριγούλας Αλιβιζάτου²¹.

Ο κήπος του Νάπιερ αποτελούσε έναν ξεχωριστό φυσικό χώρο. Ο κήπος ήταν αρχικά αμπέλι, σε ένα ψήλωμα, στο οποίο βρίσκεται σήμερα η πλατεία. Ήταν γνωστός με το όνομα «κουτούπι». Τον χώρο τον είχε αγοράσει ο Κάρολος Νάπιερ το 1828. Το 1904, ο δήμος αγόρασε την έκταση από τους κληρονόμους του και τη μετέβαλε σε άλσος. Στην είσοδο στήθηκε η προτομή του Νάπιερ η οποία σήμερα βρίσκεται στο Κοργιαλένιο Λαογραφικό Μουσείο.

Ξεχωριστό οικοδόμημα στην πόλη αποτελεί και το Κοργιαλένιο Παρθεναγωγείο: Άξια θαυμασμού η αρχιτεκτονική κομψότητα του κτίσματος με τη δαντελένια σιδεριά του «καμινιού» στα κιγκλιδώματα, την αποθήκη του ισογείου με τα κυκλικά πρέκια και τη μεγαλοπρεπή είσοδο.

Ξεχωριστή θέση είχε και το νοσοκομείο του Αργοστολίου. Το νοσηλευτικό ίδρυμα στο Αργοστόλι λειτουργούσε πριν από το 1884 σε νοικιασμένο κτήριο. Την ίδια χρονιά αποκτήθηκε ιδιόκτητη στέγη με την αγορά του κτηρίου Κοσμά Μοσχόπουλου. Τα χρήματα τα έδωσαν εξέχοντες Κεφαλονίτες. Το κτίριο μεγάλωσε με την οικοδόμηση νέων πτερύγων χάρις στην κληροδοσία πεντακοσίων χιλιάδων χρυσών λιρών του Παναγή Βαλλιάνου. Το νοσοκομείο αργότερα οργανώθηκε και λειτούργησε με σύγχρονα εργαστήρια και ιατρικά μηχανήματα και παρείχε εγκαταστάσεις λουτροθεραπείας και ηλεκτροθεραπείας. Τα εγκαίνια του νέου συγκροτήματος έγιναν το 1906 και έλαβε την τελική του μορφή το 1912.

Εξίσου σημαντικό ήταν και το ψυχιατρείο. Ονομάστηκε «Βέγειον» και έμεινε γνωστό από τον μεγάλο ευεργέτη Πλάτων Βέγια, ο οποίος στην διαθήκη του τόνιζε, πως αφιερώνει την περιουσία του, στο να δημιουργηθεί ένα ψυχιατρείο σε ένα οίκημα σύγχρονης Αρχιτεκτονικής.

Η κατοικία της οικογένειας του τελευταίου πρόξενου John Sanderson φέρει επίσης το στίγμα της εποχής. Το 1930 στεγάστηκαν εκεί εκατό περίπου ορφανά παιδιά του ιδρύματος «Ορφανοτροφείον ο Σωτήρ». Οι πρόεδροι του διοικητικού συμβουλίου αποφάσισαν το κτήριο να γίνει δωρεάν από την αγγλική κυβέρνηση για μόνιμη στέγη των ορφανών παιδιών.

²¹ Δ. Πουλάκη - Κατεβάτη, *ό. π.*, σ. 31

Ο Φάρος των Αγίων Θεοδώρων στην είσοδο του λιμανιού, στο Αργοστόλι, έργο του Βρετανού τοποτηρητή Καρόλου Νάπιερ δεσπόζει εξίσου στην περιοχή. Ο Νάπιερ ήταν ο «κοσμήτωρ» του Αργοστολίου, κατά την βρετανική κυριαρχία, από το 1825-1930. Ο Φάρος ήταν αρχιτεκτόνημα με 244 κυκλικές κολόνες και δωρικά κιονόκρανα, στο οποίο προβλεπόταν και η κατοικία του φαροφύλακα.

Το Καμπαναριό ήταν σίγουρα ξεχωριστό. Ονομαστοί κτίστες με μόχθο και όρεξη προσπαθούσαν με τέχνη να τα υψώσουν. Όταν έφθαναν στον τρούλο και στην τοποθέτηση του Σταυρού, οι γυναίκες άναβαν κεριά και προσευχόντουσαν γονατιστές μέσα στο ναό για να πάνε όλα καλά στην εκκλησία και να έχει αίσιο τέλος. Το χτύπημα του σήμαντρου αποτελούσε υψηλή τέχνη, αφού μέσα από αυτό έβγαιναν ήχοι που έκαναν τον κόσμο να προσευχηθεί²².

Τέλος, η Παναγιά η Δραπανιώτισσα προστάτευε όλα τα χρόνια το νησί. Η εκκλησία της Παναγίας της Δραπανιώτισσας εγκαινιάστηκε το 1836. Η Παναγία η Δραπανιώτισσα είναι επίσης η ενοριακή εκκλησία του Δημοτικού Κοιμητηρίου Δραπάνου, του νεκροταφείου του νησιού όπου τα ταφικά μνημεία ουσιαστικά καθιστούν το χώρο υπαίθρια γκαλερί.

2.2.2. Ληξούρι

Το Ληξούρι καθίσταται ως ένα σύγχρονο και αξιόλογο πνευματικό κέντρο όπου ανεδείχθησαν υψηλά έργα τέχνης.

Πρώτο αριστούργημα το Μαρκάτο. Πρόκειται για ένα παλάτι το οποίο κτίστηκε το 1825, από τον Βρετανό τοποτηρητή Κάρολο Νάπιερ και τον μηχανικό Κέννεντυ. Στέγαζε το δημαρχείο και τα δικαστήρια, και στη στοά που το περιέβαλε, τα καφενεία και την αγορά²³. Συγκεκριμένα βρίσκεται στον λιμένα του Ληξουρίου. Το παλαιό Μαρκάτο ήταν ένα διώροφο Δημόσιο Κτίριο, σημείο κατατεθέν της πόλεως. Το Δημαρχείο στεγαζόταν στον δεύτερο όροφο ενώ στο ισόγειο καθ' όλη την έκταση του περίστουλου, υπήρχαν καταστήματα. Το κτίριο ήταν το κοινό όριο δύο πλατειών, της εσωτερικής (Πλατείας Στάμου Πετρίτση) και της εξωτερικής ή θερινής (Πλατείας Ηλία Μηνιάτη). Άντεξε στον πρώτο μεγάλο σεισμό του 19ου αιώνα, με επισκευάσιμες ζημιές

²²Δ. Πουλάκη - Κατεβάτη, *Προσεισμική Κεφαλονιά*, σ. 11

²³Δ. Πουλάκη - Κατεβάτη, *ό. π.*, σ. 124

αλλά κατέρρευσε κατά τον μεγαλύτερο σεισμό του 1953. Το παλαιό Μαρκάτο είχε 20 δωρικούς κίονες κατά μήκος και 8 κατά πλάτος (βόρεια και νότια). Ήταν διώροφο κτίριο με έναν μεγαλειώδη εξώστη που εκτεινόταν περιμετρικά σε ολόκληρο τον δεύτερο όροφο.

Ένα αξιοθέατο του Ληξουρίου που άρχισε να κατασκευάζεται το 1836 με τον Βρετανό τοποτηρητή Πάρσον είναι ο Λιμενοβραχίονας.

Η Βαλλιάνειος επαγγελματική σχολή ιδρύθηκε μεταξύ των ετών 1911-1912 από την κληροδοσία του μεγάλου ευεργέτη Παναγή Βαλλιάνου. Λειτουργούσε σαν ένα μικρό Πολυτεχνείο, καθώς οι καθηγητές ερχόταν από το Μετσόβιο Πολυτεχνείο για να διδάξουν στο Ληξούρι. Η σχολή άρχισε να κτίζεται το 1915 και τέθηκε σε λειτουργία κατά το σχολικό έτος 1927-1928.

Επίσης αριστουργήματα απόλυτα συνδεδεμένα με τη θρησκεία δεσπόζουν στο χώρο, όπως η Ιερά Μονή Κηπουραίων που ήταν χτισμένη στο χείλος ενός μεγάλου βράχου, στην Παλική. Ο αρχιμανδρίτης Χρυσάνθος Πετρόπουλος ίδρυσε τη μονή το 1759. Επίσης ο ναός της Παναγιάς «Περλίγγου»: Αποτέλεσε κτίσμα της οικογένειας Γιώργου Περλιγγή, γνωστού, σπουδαίου και αυτοδίδαχτου αγιογράφου από το Ληξούρι.

2.2.3. Πύλαρος

Η περιοχή βρίσκεται ανάμεσα σε δυο βουνά, την Αγία Δυνατή και το Καλόν Όρος, ανάμεσα σε δυο θάλασσες, τον Μύρτο και την Αγία Ευφημία, έχει είκοσι-τέσσερα χωριά και φέρει εξίσου αριστουργήματα τέχνης όπως τον Φάρο και το ψηλό καμπαναριό του ναού του Σωτήρος στο προσεισμικό χωριό Φερεντινάτα.

Ο Φάρος ειδικότερα αποτέλεσε αρχιτεκτονικό έργο ιδιαίτερου συμβολισμού. Οι κοπέλες από την Πύλαρο έπλεναν τα προικιά τους στις Βλύχες, στα νερά που εκβάλλουν από την ξηρά προς τη θάλασσα και σχηματίζουν πολλά μικρά ρυάκια²⁴. Πέτρες ξαπλωμένες στην ακρογιαλιά δέχονταν τα όνειρα της νύφης, αφού εκεί έπλεναν και στέγνωναν τα μαλλιά για το στρώμα του νυφιάτικου κρεβατιού. Ο Φάρος, πλέον δεν υπάρχει.

²⁴Δ. Πουλάκη - Κατεβάτη, *ό. π.*, σ. 153

2.2.4. Άσσος

Η Γερουσία της Βενετίας, έλαβε όλα τα μέτρα για να ιδρυθεί στην Άσσο ένα μεγάλο και οχυρό φρούριο. Φρόντιζε για τα οικονομικά, τεχνικά, στρατιωτικά και διοικητικά ζητήματα και θέλησε να πραγματοποιηθεί το έργο με ταχύ ρυθμό και με απόλυτη μυστικότητα. Η ανέγερση του φρουρίου της περιοχής Άσσο, άρχισε τον Νοέμβριο του 1593 και ολοκληρώθηκε το 1595. Το τείχος του Φρουρίου με ακανόνιστο σχήμα είναι προσαρμοσμένο στη διαμόρφωση του εδάφους, με περίμετρο που φτάνει τα δυο χιλιόμετρα περίπου.

Παράλληλα το Φρούριο του Αγίου Γεωργίου ή αλλιώς «κάστρο» όπως λέγεται σήμερα. Παρ' όλη τη φθορά από το πέρασμα του χρόνου και τις σεισμικές δονήσεις, στέκει επιβλητικό μέχρι και σήμερα. Οι Βενετοί φρόντισαν για την ενίσχυση του φρουρίου προκειμένου να προστατευτεί και από τις επιθέσεις πειρατών που την περίοδο εκείνη λυμαίνονταν τις θάλασσες. Το 1504 κατασκευάστηκε ένα νέο εξωτερικό περιτείχισμα, που σώζεται μέχρι σήμερα. Στο εξής, προσθήκες και βελτιώσεις γίνονταν ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Φαίνεται ότι οι Βενετοί ενίσχυσαν ιδιαίτερα το βορειοανατολικό μέρος του τείχους, καθώς και το τμήμα που βρίσκεται απέναντι από το Προάστιο, απ' όπου το έδαφος είναι ομαλότερο και οι επιθέσεις θα ήταν ευκολότερες. Έτσι, από την πλευρά του Προαστίου ανοικοδομήθηκε ο ισχυρότερος προμαχώνας, ενώ στην πρόσοψη που είναι στραμμένη προς το Αργοστόλι υπάρχουν επιχωματώσεις ύψους 1,70 μ. και πάνω σ' αυτές επάλξεις πλάτους 2 μ. Το νοτιοδυτικό μέρος του τείχους ήταν ασθενέστερα εξοπλισμένο. Η θωράκιση του φρουρίου από την πλευρά αυτή ήταν φυσική, γιατί το έδαφος είναι δύσβατο, βραχώδες και απότομο, έτσι ώστε να μη προσφέρεται για επίθεση και ανάπτυξη του πεζικού με τα δεδομένα της εποχής εκείνης. Μέσα στο φρούριο υπήρχαν κτήρια δημόσια και ιδιωτικά, ναοί, αποθήκες τροφίμων και πυρομαχικών, στρατώνες, νοσοκομεία, φυλακές και δεξαμενές νερού. Ακόμη υπάρχουν πληροφορίες ότι πάνω σε πολλά κτήρια βρίσκονταν εντοιχισμένα οικοσκήμα ευγενών.

Γ' Κεφάλαιο

Οι σεισμοί του 1953 στην Κεφαλονιά

Η Κεφαλονιά, το μεγαλύτερο απ' τα Ιόνια νησιά, το οποίο βρίσκεται ανάμεσα στην Λευκάδα και τη Ζάκυνθο, μόλις 35 χλμ. απ' τη Στερεά Ελλάδα και 30 χλμ. απ' τις ακτές της Πελοποννήσου, είναι ένας αληθινός παράδεισος για τους φυσιολάτρες. Παράλληλα, η πολιτιστική φυσιογνωμία της έχει επηρεαστεί έντονα απ' τη γειτονική Ιταλία. Ωστόσο, στον ελλαδικό χώρο το όνομά της είναι άμεσα συνδεδεμένο με τις σεισμικές δονήσεις και τις καταστροφές που αυτές έχουν επιφέρει στην περιοχή. Συγκεκριμένα, το νησί έχει πληγεί 67 φορές από ισχυρές δονήσεις μεγαλύτερες των 5 ρίχτερ, κατά το διάστημα από το 968 έως το 1952, ενώ ο φονικότερος σεισμός του προηγούμενου αιώνα έπληξε στις 12 Αυγούστου του 1953 το νησιωτικό σύμπλεγμα Κεφαλονιά-Ζάκυνθος-Ιθάκη, οδηγώντας σε συνολικά 455 νεκρούς, 21 αγνοούμενους και 2.412 τραυματίες. Συγκεκριμένα, στις 9, 11 και 12 Αυγούστου 1953 η Κεφαλονιά υφίσταται τη μεγαλύτερη σεισμική συμφορά σε όλη τη διαδρομή της ζωής της²⁵. Όλα ξεκίνησαν τη νύχτα εκείνη του Σαββάτου, της ογδόης προς ένατης Αυγούστου 1953, όπου όλα ήταν ήσυχα και γαλήνια²⁶. Ήταν μια νύχτα που προμήνυε ένα γλυκό ξημέρωμα.

Στους σεισμούς του Αυγούστου του 1953 το επίκεντρο ή εστιακό βάθος βρισκόταν γύρω στα 15 χιλιόμετρα, πολύ κοντά στην επιφάνεια. Τα τρία επίκεντρα ήταν: το πρώτο επίκεντρο στο θαλάσσιο χώρο ανάμεσα σε Κεφαλονιά και Ιθάκη, το δεύτερο επίκεντρο στη θαλάσσια περιοχή ανάμεσα σε Κεφαλονιά και Ζάκυνθο και το τρίτο επίκεντρο σχεδόν στην περιοχή Αργοστολίου, στην πεδιάδα της Κραναίας. Για αυτό τον λόγο ο σεισμός έγινε αισθητός με κίνηση από κάτω προς τα επάνω, με αποτέλεσμα να πέσουν στο έδαφος όσοι προσπάθησαν να παραμείνουν όρθιοι, σε ανοιχτούς χώρους²⁷. Στις εντάσεις 6,7 και 7,7 Ρίχτερ, αποδόθηκαν σεισμοί δέκα και πλέον βαθμών της κλίμακας Μερκάλλι. Οι σεισμοί προκάλεσαν ρωγμές στο έδαφος, κατολισθήσεις και καθιζήσεις, την κατάρρευση των πέτρινων κτηρίων και την παραμόρφωση των

²⁵Π. Αντίπα, *Αναμνήσεις και προοπτικές τ' Αργοστολίου, έκδοση Κεφαλληνιακής αδελφότητας Αθηνών, Αθήνα 1982*, σ. 40

²⁶Γ. Γαβριελάτος, *Μνήμες Το προσεισμικό Μοναστηράκι και οι σεισμοί του '53 στην Κεφαλονιά, χ.χ.*, σ. 7

²⁷Γ. Μοσχόπουλος, Κ. Μαραβέγια - Κώστα, *ό. π.*, σ. 300

σιδηροτροχιών. Η διαφορά σε κάθε μονάδα βαθμού κλίμακας, π.χ η διαφορά από τον σεισμό 6.6 σε 6,7 Ρίχτερ, αντιστοιχεί σε σεισμό 3,3 φορές μεγαλύτερο από τον προηγούμενο του. Η κλίμακα βαίνει κατά γεωμετρική πρόοδο, δηλαδή όχι ανά ένας βαθμός, αλλά ανά ένα δέκατο, αφού αυτό αποτελεί σημαντικό στοιχείο ισχύος.

3.1. Πρώτη μέρα - Κυριακή 9 Αυγούστου 1953

Η ζωή στην επαρχία κυλούσε εύρυθμα, ήσυχα και χωρίς αλλαγές. Υπήρχαν και Γάλλοι τουρίστες που είχαν κατασκηνώσει στην περιοχή «Φαραώ» και γέμιζαν τους δρόμους. Θαύμαζαν τα αρχοντικά και κοιτούσαν τα στενά του Αργοστολίου. Άνθρωποι που απολάμβαναν τις διακοπές τους στα Ιόνια Νησιά. Από τα ανοιχτά παράθυρα των σπιτιών, μπορούσε κάποιος να ακούσει τη φωνή του πατέρα, το κλάμα του παιδιού, το γέλιο της νυμφευμένης και τη γλυκιά φωνή κάθε κοπέλας που τραγουδούσε. Νοικοκυρές τακτοποιούσαν το σπίτι, μαγείρευαν, νοιάζονταν για τα παιδιά, ενώ άλλες ετοιμάζονταν να πάνε στην εκκλησία.

Δυστυχώς τις γαλήνιες αυτές στιγμές, ακολούθησαν στιγμές τρόμου. Χωρίς καμία πρόδρομη δόνηση, έρχεται ο πρώτος καταστρεπτικός σεισμός με μέγεθος 6 ½ με επίκεντρο την ανατολική ακτή της Ιθάκης και βάθος 14 χιλιομέτρων²⁸. Αρκετοί κάτοικοι είχαν μεταβεί στην εκκλησία Αναλήψεως η οποία τραντάχτηκε από την πρώτη σεισμική δόνηση. Ξαφνικά επικράτησε αναστάτωση. Υπήρξε φόβος που όλο και μεγάλωνε. Ο καθένας κινούμενος από το αίσθημα της αυτοσυντήρησης, έτρεχε να βγει έξω.

Ο κόσμος στην πόλη πηγαينوερχόταν ανήσυχος και ταραγμένος. Οι καταστροφές από τον πρωινό σεισμό έγιναν γνωστές σε όλους τους κατοίκους. Μπαλκόνια έπεσαν σε μερικά σπίτια. Πολλοί απορούσαν ότι κάπου αλλού θα ήταν το επίκεντρο και ανησυχούσαν αν υπήρχαν θύματα. Ηλικιωμένοι που είχαν εμπειρία από προγενέστερους σεισμούς, τον ταύτιζαν σε μέγεθος με εκείνον που είχε γίνει το 1911²⁹. Το μεσημέρι αποκαταστάθηκε η ησυχία. Οι κάτοικοι σκέφτονταν ότι «σεισμός ήταν και πέρασε», χωρίς να ξέρουν τι τους επιφυλάσσει η μοίρα. Υπήρξαν κάποιες μικροδονήσεις, κανείς όμως δεν τις φοβήθηκε. Το κυριακάτικο δειλινό ήταν μαγικό.

²⁸Τ. Παυλάτο, Τρίπτυχο, Κ.Β.Α., χ.χ., σ. 6

²⁹Γ. Γαβριελάτος, *ό. π.*, σ. 14

Το βράδυ στην κεντρική πλατεία του νησιού, βγήκαν οι κάτοικοι του νησιού να πληροφορηθούν τα νέα για τον σεισμό. Ενημερώνονταν ότι στην Ιθάκη, είχε προκληθεί σεισμός με θανάτους³⁰. Υπήρχαν φήμες, νέα και ανακρίβειες. Τραυματίες είχαν μεταβεί από την Ιθάκη στην Κεφαλονιά. Ήταν τα πρώτα θύματα του σεισμού. Κάποιοι άνθρωποι κοιμήθηκαν στο ισόγειο για να είναι προστατευμένοι από τον σεισμό και άλλοι αποφάσισαν να κοιμηθούν έξω.

Ο σεισμός της Κυριακής των έξι Ρίχτερ επέφερε μεγάλες ζημιές όχι μόνο στην Ιθάκη αλλά και στη Βόρεια κεντρική Κεφαλονιά. Η απουσία όμως θυμάτων, πέρα των μικροτραυματισμών, έδινε την παρηγοριά ότι επρόκειτο για έναν συνηθισμένο σεισμό, όπως άλλες τόσες φορές είχε συμβεί³¹, που σύντομα θα υποχωρούσε, για να αρχίσει η επούλωση των πληγών και το συμμάζεμα των ερειπωμένων εστιών. Ήταν κάτι το συνηθισμένο για την Κεφαλονιά, που θα ξεχνιόταν όπως τόσοι σεισμοί. Και πραγματικά έτσι θα γινόταν, αν ο σεισμός αυτός δεν ελάμβανε αργότερα τον χαρακτηρισμό και προσδιορισμό «ο πρώτος»³².

3.2. Δεύτερη μέρα - Δευτέρα 10 Αυγούστου 1953

Η επόμενη μέρα που ξημέρωσε ήταν ένα όμορφο Αυγουστιάτικο πρωινό. Οι άνθρωποι άρχιζαν να σκέφτονται αισιόδοξα και να πηγαίνουν στην δουλειά τους. Άρχισαν όλα να παίρνουν ξανά το ρυθμό που είχαν πριν, άρχισε να ξεχνιέται ο σεισμός σιγά-σιγά. Τα πάντα έδειχναν ότι η πόλη θα συνέχιζε την πορεία της στο χρόνο, κουβαλώντας ανέπαφα τα αρχιτεκτονικά της δημιουργήματα, τις εκκλησίες με τα θαυμαστά καμπαναριά και τα τέμπλα τους, κάθε μικρό και μεγάλο σημείο πολιτισμού και ιστορίας, που ο πρόσφατος σεισμός δεν κατόρθωσε να εξαφανίσει³³. Στις 4 και 30 μια σεισμική δόνηση αρκετά δυνατή ανάμεσα σε μικρότερες που την συνόδευαν, ανησύχησε ξανά τους κατοίκους. Οι γυναίκες άνοιξαν πόρτες και παράθυρα για να είναι έτοιμοι στο ενδεχόμενο ενός μεγαλύτερου σεισμού. Οι άνδρες ήταν πιο χαλαροί και ψύχραιμοι. Το Αργοστόλι αμφιθεατρικό και όμορφο με τα ανθισμένα δέντρα, που

³⁰Γ. Γαβριελάτος, *ό. π.*, σ. 17

³¹Γ. Μοσχόπουλος, Κ. Μαραβέγια-Κώστα, σ. 313

³²Ν. Κονομός, *Μνήμη και Ζωή πενήντα χρόνια από τους σεισμούς του 1953, Επτανησιακά φύλλα, Φιλολογική – Λογοτεχνική, λαογραφική και Ιστορική έκδοση, τόμος ΚΓ, Ζάκυνθος 2003, σ. 390*

³³Γεωργιος Ν. Μοσχόπουλος Μαραβέγια – Κώστα Κατερίνα, *Το τέλος και η αρχή μιας πόλης Αργοστόλι: Σεισμοί 1953, Συλλογή φωτογραφιών Κοργιαλενείου Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου, σ. 175*

φαίνονταν σαν πίνακας ζωγραφικής, πλημμυρισμένο από χρώματα. Στους δρόμους υπήρξαν παιδάκια, ξέγνοιαστα και ανεπηρέαστα από τον φόβο, που έπαιζαν χαρούμενα. Τα χελιδόνια πετούσαν χαρούμενα και έτρεχαν στις φωλιές τους. Οι Γάλλοι είχαν κατέβει στην πόλη, αγόραζαν αναμνηστικά δωράκια, όπως μια κάρτα, μια φωτογραφία. Τη νύχτα της Δευτέρας προς τη Τρίτη, όλοι την πέρασαν πιο ήσυχα.

3.3. Τρίτη μέρα - Τρίτη 11 Αυγούστου 1953

Στις πέντε και τριάντα, ο εντελώς απροσδόκητος, δεύτερος καταστρεπτικός σεισμός με μέγεθος 6.7 με επίκεντρο την Νοτιοανατολική ακτή της Κεφαλονιάς, από βάθος μικρότερο των 10 χιλιομέτρων, αύξησε το μέγεθος των καταστροφών στην ανωτέρω ζώνη και τις επεξέτεινε στο Αργοστόλι, το Ληξούρι και την πρωτεύουσα της Ζακύνθου³⁴. Ένας σεισμός ισχυρός, πιο ισχυρός και από αυτόν της Κυριακής³⁵, έκανε τους ανθρώπους να είναι πάλι όρθιοι. Άνθρωποι με τα νυχτικά τους και τις πιτζάμες τους, ξυπόλητοι, βγήκαν έξω στους δρόμους. Μερικοί με ριγμένα σεντόνια από πάνω τους, που τα πήραν γρήγορα μαζί τους, όρμησαν έξω. Υπήρξαν φωνές και σκόνες στους δρόμους. Πολλοί νόμιζαν ότι ήταν ηφαίστειο που εξερράγη και έβγαζε καπνούς. Η σκόνη είχε προκληθεί από σπίτια που γκρεμίζονταν. Ο σεισμός της Τρίτης έφερε τους πολίτες μπροστά τον κίνδυνο και τους έκανε να προσπαθούν να προστατεύσουν την ζωή τους. Μόνο έξω και μακριά από τα σπίτια τους μπορούσαν να προφυλαχθούν. Οι κήποι, τα χωράφια, οι πλατείες έγιναν αμέσως τόπος καταφυγής.

Η ζωή στην ύπαιθρο ήταν η μόνη λύση. Οι κάτοικοι έμειναν στα χωράφια και ένιωθαν ασφάλεια, αλλά αγωνιούσαν για τους συγγενείς στα χωριά και πήγαιναν στο τηλεγραφείο όπου είχαν πιθανότητες να πληροφορηθούν νέα για αυτούς. Στο πλήθος υπήρξαν αθώα παιδιά και κουρασμένοι ηλικιωμένοι. Οι νέοι άντεχαν σε αυτήν την δύσκολη συνθήκη, που τους καλούσε να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα της ζωής. Οι δρόμοι προς τα χωριά έκλειναν από τους πελώριους ογκόλιθους που κόπηκαν από τα βουνά και η αποστολή βοήθειας ήταν δύσκολη, ενώ για μερικά μέρη ήταν ακόμα και αδύνατη. Η πόλη του νησιού έμοιαζε με νεκρόπολη, που στους ερημωμένους δρόμους της περπατούσαν άνθρωποι. Η περιοχή του Ελείου και της Σκάλας μέχρι τον Πόρο είχε

³⁴Τ. Παυλάτο, *ό. π.*, σ. 6

³⁵Γ. Γαβριελάτος, *ό. π.*, σ. 21

δεχτεί το πιο ισχυρό πλήγμα. Είχε καταστραφεί.³⁶ Μόνο φούρνοι και ελάχιστα παντοπωλεία ήταν ανοιχτά. Οι άνθρωποι άρχιζαν να ανάβουν φωτιά, έξω, όπου είχαν κατασκηνώσει. Μαγείρευαν με ελάχιστα μέσα, πιο πολύ για αυτούς που ήταν άρρωστοι, ηλικιωμένοι και για τα παιδιά.

Τα φιλανθρωπικά ιδρύματα για να μην θρηνήσουν θύματα, έβγαλαν έξω τους τροφίμους και αυτούς που έμεναν μέσα. Νοσοκόμοι και γιατροί πήγαιναν με τα πόδια στα περισσότερα χωριά για να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους. Αψηφώντας τον κίνδυνο, πιστοί στον όρκο τους, έσπευδαν να δώσουν την πολύτιμη βοήθεια τους στους αβοήθητους αυτούς ανθρώπους. Δεν φοβήθηκαν και συνέχισαν το καθήκον τους. Έσωσαν αρκετούς ανθρώπους που χωρίς την βοήθεια τους, θα ήταν καταδικασμένοι σε θάνατο.

Το νοσοκομείο βρισκόταν σε πρωτόγνωρη ετοιμότητα. Οι περισσότεροι ασθενείς είχαν μεταφερθεί στα υπόγεια, όπου είχαν κατεβάσει φάρμακα και άλλο υγειονομικό υλικό. Αυτό όμως ίσχυε για τους ευρισκόμενους στο Νοσοκομείο ασθενείς, γιατί όταν άρχισαν να φθάνουν οι τραυματίες από τα χωριά του Ελείου, αυτοί δεν ήθελαν να εισέλθουν ούτε για εξετάσεις σε χτισμένο χώρο. Δεν ήθελαν να μπου στα υπόγεια του νοσοκομείου³⁷. Φώναζαν, πονούσαν, με σπασμένα πόδια και κόκκαλα και υπήρχε στη στάση και στην όψη τους μια αλλοφροσύνη που είναι χαρακτηριστική μόνο στους ανθρώπους, που μόλις ξέφυγαν από το θάνατο. Οι υπόλοιποι δεν μπορούσαν να διανοηθούν τη δική τους εμπειρία. Όσοι σώθηκαν από εκείνη την λαίλαπα είχαν κλείσει μέσα στα μάτια τους τις εικόνες της παραμυθένιας πόλης τους³⁸. Κάποιες φορές, έβλεπαν τη ζωή να φεύγει από το ταλαιπωρημένο κορμί τους. Μιλούσαν για τα χωριά τους, για τους τεράστιους βράχους που κυλήσανε από το βουνό και για τα σπίτια που είχαν ισοπεδωθεί, για τα καμπαναριά που δεν υπήρχαν πια, για τους δρόμους που είχαν σκιστεί και τα γεφύρια που είχαν πέσει. Μετέδιδαν όμως τον πανικό και προς τους άλλους ανθρώπους, με αποτέλεσμα λίγοι μόνο ασθενείς να παραμείνουν στα υπόγεια και οι περισσότεροι να μετακινηθούν από τα κτίρια προς τα πεύκα³⁹. Ακόμη και άνθρωποι οι οποίοι είχαν χειρουργηθεί και η κατάσταση τους ήταν σοβαρή.

³⁶Το τέλος και η αρχή μιας πόλης, ό. π., σ. 182

³⁷Το τέλος και η αρχή μιας πόλης, ό. π., σ. 176

³⁸Ε. Λειβαδά – Ντούκα, *Αρροστόλις*, χ.χ. σ. 35

³⁹Το τέλος και η αρχή μιας πόλης, ό. π., σ. 176

Όσο περνούσε η ημέρα, ήτοι η Τρίτη, όλο και περισσότεροι τραυματίες έφθαναν από διάφορα μέρη της Κεφαλονιάς στο Νοσοκομείο, με τη βοήθεια των εθελοντών και των προσκόπων. Κατά τη μεταφορά τους στα πευκάκια έξω από το νοσοκομείο, ουδείς έπαθε κάτι⁴⁰. Ο χώρος κάτω από τα πεύκα, όπου είχαν τοποθετηθεί κρεβάτια, κουβέρτες και ράντζα κουβαλημένα από μέσα, άρχισε να μην επαρκεί. Έτσι, έγινε χρήση ενός περάσματος από τον κάθετο τοίχο της περιφραξης, σε ένα σημείο που είχε πέσει με τον πρόσφατο σεισμό. Εκεί, ελευθερώθηκε ο χώρος και επεκτάθηκε προς τα πίσω πεύκα, ανάμεσα στο ορφανοτροφείο και το δρόμο. Παράλληλα έγινε στη μάντρα ένα μεγάλο πέρασμα και τα φορεία άρχισαν να μεταφέρονται εκτός χώρου του Νοσοκομείου, πάλι κάτω από τα πεύκα. Υπήρχαν πολλά φορεία, ράντζα, κουβέρτες και στρώματα στο έδαφος, πάνω στα φύλλα των πεύκων⁴¹.

Ο σεισμός της Τρίτης των 7 Ρίχτερ, είχε εκατοντάδες θύματα και έφερε την ισοπέδωση ολόκληρων περιοχών. Άλλες παραμορφώθηκαν, άλλες διολίσθησαν και όσες βρέθηκαν στις πλαγιές καταπλακώθηκαν μαζί με τους ανθρώπους τους, από τα κομμάτια των βράχων που αποκολλήθηκαν από τα υπερκείμενα βουνά. Ταυτόχρονα, δημιούργησε το προαίσθημα για κάποιο μεγαλύτερο, άγνωστο επακόλουθο που κανείς ηλικιωμένος δεν είχε ζήσει.

Δεν ήταν μόνο τα ανθρώπινα κτίσματα που δοκιμάστηκαν και υποτάχτηκαν, αλλά η ίδια η φύση άλλαξε μορφή, φυσιογνωμία και χρώμα. Άσπρισαν οι πλαγιές από τις κατολισθήσεις, βούρκωσαν οι ακτές από τους καταποντισμούς, κοκκίνισαν οι χαράδρες από τις επιχωματώσεις. Από την Τρίτη το πρωί χάθηκε το χαμόγελο από τα πρόσωπα όλων. Περισυλλογή και πεποίθηση ότι βαδίζουν σταθερά στα βήματα ενός χορού θανάτου. Αυτή η πορεία προς τον θάνατο, που ξεκίνησε από το πρωί της Τρίτης, ήταν ιδιαίτερη σκληρή και απάνθρωπη. Κάθε λίγο, κάθε τέταρτο, κάθε μισή ώρα γινόταν σεισμός. Μικροί συνεχείς σεισμοί, μεγαλύτεροι, με υποχθόνιους ρόγχους, αδιάκοποι σεισμοί και βουητά που φθάνανε από ένα άλλον, τρομακτικό, κρυμμένο στα έγκατα της γης, σκοτεινό κόσμο. Η απόκοσμη βοή, η μεταβαλλόμενη ένταση και αμφιβολία για το πού θα φτάσει και πότε θα τελειώσει.

⁴⁰Γ. Γαβριελάτος, *ό. π.*, σ. 25

⁴¹*Το τέλος και η αρχή μιας πόλης, ό. π.*, σ. 177

Δυστυχώς το βράδυ η γη δεν σταμάτησε να σειείται. Τα δύσκολα συνεχίζονταν. Ο κόσμος αρνήθηκε τη θαλπωρή του κρεβατιού και ξενύχτησε τη Τρίτη προς Τετάρτη έξω στις αυλές, τα πλατώματα, τους κήπους, τις πλατείες, τα σώχωρα. Ο κάθε πολίτης αρνήθηκε το σπίτι του, εκεί που μέχρι πριν λίγες ώρες ήταν το απόσταμα του ιδρώτα του και η σιγουριά της ανάπαυσής του. Οι ώρες περνούσαν και κάθε λεπτό ήταν μαρτυρικό. Οι άνθρωποι προσπαθούσαν να κάνουν όσο μπορούσαν ησυχία. Μερικές λάμπες πετρελαίου και κεριά τους βοηθούσαν ψηλαφιστά να κινηθούν. Πολλοί άνθρωποι κουρασμένοι και αμάθητοι δεν άντεχαν αυτή τη δύσκολη ζωή που έπρεπε να βιώσουν και κουρασμένοι και ταλαιπωρημένοι ψυχικά από την αγωνία, κοιμήθηκαν τις πρώτες πρωινές ώρες⁴². Κάποιοι έμειναν ξύπνιοι και σκέφτονταν για το άγνωστο μέλλον τους. Ξαφνικά σκυλιά άρχισαν να γαβγίζουν δυνατά και ασταμάτητα, σαν να ήξεραν ότι κάτι κακό θα συμβεί στο νησί. Το προαίσθημα προκάλεσε το φόβο από τα προμηνύματα των αλλεπάλληλων δονήσεων.

3.4. Τετάρτη μέρα - Τετάρτη 12 Αυγούστου 1953

Η ολική καταστροφή πλησίαζε. Ξημέρωσε η μέρα που έμελλε να σημαδέψει ανεξίτηλα τα όμορφα νησιά του Ιονίου. Η μοίρα τους είναι να αναφέρονται μαζί στις σελίδες της Ιστορίας, για επιτεύγματα που τιμούν τον άνθρωπο και αγγίζουν τις λεπτομερές χορδές της ψυχή του, ώστε να ξεπηδούν από εκεί τα ευγενέστερα των αισθημάτων του, να είναι δηλαδή μαζί στην αναφορά για έργα πνευματικής δημιουργίας αλλά μαζί και σε αγώνες ανυπέρβλητους. Η ίδια μοίρα όμως όρισε τα νησιά να βαδίζουν μαζί και στο δρόμο του πόνου και του θανάτου, με την άδικη καταστροφή μοναδικών έργων πολιτισμού αλλά κυρίως με τον άδικο χαμό της ανθρώπινης ζωής⁴³.

Η Τετάρτη ξημερώθηκε με τις επικλήσεις, από τα ρήγματα και τα απομονωμένα χωριά, για το άνοιγμα ενός δρόμου, για βοήθεια προς τους τραυματίες και για λίγα φάρμακα, με τις κραυγές των παγιδευμένων, με το θρήνο για τα πτώματα. Η δωδεκάτη Αυγούστου βρήκε μια Κεφαλονιά τραυματισμένη αλλά ακόμα τραγικά όμορφη. Από τα καμπαναριά, φράγκικα και βενετσιάνικα, ελάχιστα είχαν καταρρεύσει. Τα περισσότερα μικρό-τραυματισμένα. Τα αρχοντικά, πνιγμένα στην σκόνη, άντεχαν

⁴²Γ. Γαβριελάτος, *ό. π.*, σ. 27

⁴³*Το τέλος και η αρχή μιας πόλης, ό. π.*, σ. 177

στις αλληπάλληλες πιέσεις, κρατούσαν την ασφάλεια που είχαν από τους θησαυρούς που τους είχαν εμπιστευτεί γενεές γενεών, για να τα κληρονομήσουν οι επόμενες γενεές. Οι πλαγιές είχαν παραμορφωθεί λίγο. Οι κόλποι και οι ακρογιαλιές δεν είχαν επιχωθεί και αντανακλούσαν στον ήλιο. Οι κιθάρες και τα μαντολίνα βρισκόντουσαν κρεμασμένα στη θέση τους, περιμένοντας να εκπέμψουν καημούς, ύμνους, μελίσματα και επαίνους για τη ζωή.

Την Τετάρτη 12 Αυγούστου στις 11 και 27 π.μ. τα θεμέλια της Κεφαλονιάς, σείστηκαν για τρίτη φορά μέσα σε τρεις μέρες. Ένας θόρυβος, γίνηκε ρόγχος και απειλή που ξεχύθηκε μέσα από το έδαφος. Όλα συνέβησαν σε ελάχιστα δευτερόλεπτα, ίσως σε δέκατα του δευτερόλεπτου⁴⁴. Αρχικά το έδαφος έκανε παλινδρομική κίνηση, σείστηκε στις ίδιες κατευθύνσεις. Αμέσως η παλινδρομική κίνηση ανατράπηκε και άρχισε τα ανεβοκατεβάσματα⁴⁵. Ήταν ο Τρίτος πιο καταστρεπτικός σεισμός, με μέγεθος 7.2 με επίκεντρο την Νοτιοανατολική ακτή της Ιθάκης, προερχόμενος από ακόμη μικρότερο βάθος, 6 χιλιομέτρων ο οποίος συμπλήρωσε το έργο της καταστροφής των προηγούμενων στην Κεφαλονιά, τη Ζάκυνθο και την Ιθάκη.

Ο σεισμός της Τετάρτης, είναι αυτός που σόριασε από την μία άκρη στην άλλη το θρυλικό νησί και μαζί την μικρή αλλά κομψή πρωτεύουσα του, το Αργοστόλι, το πολύτιμο διαμάντι των επτά νήσων. Το καταληκτικό λάκτισμα της σεισμικής ακολουθίας που άρχισε στις 9 και 40 το πρωί της Κυριακής με το σεισμό των 6 Ρίχτερ, που έπληξε την Ιθάκη, την Άνω Έρισο και την Πύλαρο, και συνέχισε με τον ενδιάμεσο σεισμό, υπολογισμένο σε 7 Ρίχτερ, το χάραμα της Τρίτης στις 5 και 35 το πρωί, ισοπέδωσε όλη τη νοτιοανατολική Κεφαλονιά. Όπως ισχυρίζεται η επιστήμη, η καταγραφή ενός τεκτονικού σεισμού που μετριέται στη δωδεκάβαθμη κλίμακα Μερκάλλι - Σήμπεργκ, εξαρτάται από την ένταση του φαινομένου, από την ενέργεια που απελευθερώνει, η οποία μετριέται σε κλίμακα Ρίχτερ με ανώτατο όριο 8.5 βαθμούς, από το επίκεντρο, από την επιτάχυνση και από το εστιακό βάθος.

Στον πρωινό σεισμό της Τετάρτης το νησί καλύφθηκε με σκοτάδι, από τη σκόνη που σηκώθηκε από τα κτήρια που κατέρρεαν. Πολλοί ομολογούσαν πως σκόπιμα σκεπάστηκε ο ήλιος γιατί δεν άντεχε το ανθρώπινο δράμα. Ζώα και δένδρα δέρνονται

⁴⁴A. Δεμπόνου, *Το χρονικό του σεισμού του 1953*, Αργοστόλι 1976, σ. 42

⁴⁵A. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 43

ανελέητα στο έδαφος μέχρι εξουθενώσεως, ρίζες, παλαιά θεμέλια, σωληνώσεις, φλέβες νερού. Όλα σε 58'',⁴⁶ με τη διάρκεια του κυρίως σεισμού να είναι μόλις 28''. Τόσο χρειάστηκε για να χαθεί ένας ολόκληρος κόσμος, ένα μεγαλείο, μια φροντίδα αιώνων. Τα σπίτια, σπίτια παλαιά και με ισχυρή δομή, που ήταν με τοίχους ενός μέτρου, αληθινά φρούρια, αφού ταλαντώθηκαν, σωριάστηκαν σαν χάρτινοι πύργοι⁴⁷. Ήταν ήδη αρκετό για να κατεδαφιστεί ένας πέτρινος πολιτισμός και τα προϊόντα του να μεταβληθούν σε χαλάσματα, που η αποκομιδή τους θα στοιχήσει πολύ σε χρόνο, σε προσπάθεια, σε χρήμα και σε φιλότιμο.

Η πλατεία γεμάτη ρωγμές, το κατάστρωμα της κυματιστό, αλλού βυθισμένο και αλλού υψωμένο, έμοιαζε περισσότερο με φρεσκοοργωμένο χωράφι. Δράμα ήταν το αντίκρισμα των οικοδομών. Το μέγαρο είχε διαλύσει στα πρώτα δευτερόλεπτα⁴⁸. Όσα σπίτια είχαν ξύλινη στέγη, και ήταν τα περισσότερα, αφού διαλυθήκανε έπεσαν στον δρόμο. Οι τοίχοι είχαν ανοίξει. Οι δρόμοι ήταν γεμάτοι ερείπια. Οι κλονισμένες κατασκευές ράγισαν, συμπαρασύροντας στην ανατροπή και τα κτίσματα και τους κτίστες. Οι κάτοικοι έχασαν μαζί με τις οικίες τους, τους ανθρώπους τους και το νου τους.

Το μεσημέρι και το απόγευμα ακολούθησαν συνεχείς σεισμικές δονήσεις, οι οποίες αν και δεν είχαν τίποτα άλλο να γκρεμίσουν, επιδείνωναν την αγωνία των κατοίκων⁴⁹. Απορία, θρήνος, αμηχανία, αδυναμία, πένθος, πόνος, πληγή, αδιέξοδο και έντονη, οσμή θανάτου. Αγωνία και ψυχική αναστάτωση επικράτησε. Όσοι βρέθηκαν εκεί, από πλευράς προσκόπων, ήταν δίχως καμία επισημότητα, δίχως στολές και διακρίσεις. Εθελοντές ήταν όλοι όσοι μπορούσαν και ήθελαν να βοηθήσουν. Οι εθελοντές και οι Πρόσκοποι κινήθηκαν προς τη περιοχή του Νοσοκομείου, κάτω από την πίεση εσωτερικών ψυχικών διεργασιών για να προσφέρουν βοήθεια σε ανθρώπους που κινδύνευαν⁵⁰. Οι φυλακισμένοι που ήταν κλειδωμένοι στα κελιά φυλακών είχαν τις

⁴⁶Γ. Μοσχόπουλος, Κ. Μαραβέγια -Κώστα, *ό. π.*, σ. 302

⁴⁷Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 51

⁴⁸Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 45

⁴⁹Χ. Κοντογιαννάτου, *Το Νέο Ληξούρι (1954-1970) Πληροφορίες γύρω από τη μετασεισμική του ανοικοδόμηση*, Αθήνα 1971, σ. 10

⁵⁰Το τέλος και η αρχή μιας πόλης, *ό. π.*, σ. 178

περισσότερες πιθανότητες να συναντήσουν τον θάνατο αλλά τους έβγαλαν έξω έγκαιρα⁵¹.

Υπήρχαν πολυάριθμα θύματα και ολοκληρωμένη καταστροφή που δεν μπορούσε να μετρηθεί, παρά μόνο εμπειρικά. Ο αριθμός των θυμάτων από τους σεισμούς του 1953 είναι ο μεγαλύτερος που σημειώθηκε στην Ελλάδα κατά τον 20^ο αιώνα⁵². Ποτέ άλλοτε συμφορά δεν εξαπλώθηκε με τόση τραγικότητα. Ποτέ το Έθνος δεν βυθίστηκε σε τόση οδύνη και τόσο πένθος⁵³. Στην Κεφαλονιά, Ιθάκη και Ζάκυνθο, οι νεκροί και οι τραυματίες ξεπέρασαν κατά πολύ τους χίλιους, ενώ στην Ιθάκη υπήρξε ένας νεκρός και 38 τραυματίες⁵⁴.

Η Κεφαλονιά διάνυσε τη μισή μέρα με την ταραχή θλιμμένης αρχόντισσας που επείγεται να αποκαταστήσει την τάξη και την αξιοπρέπεια, επουλώνοντας τις πληγές⁵⁵ της. Δάκρυα, νοσταλγία, αναμνήσεις, πάθη και παθήματα. Ο κόσμος έπρεπε να σταθεί πάλι στα πόδια του. Πρώτα όμως έπρεπε να απεγκλωβιστούν για να ταφούν οι νεκροί, πριν μολύνουν την ατμόσφαιρα και ξεσπάσει επιδημία. Έπρεπε, να αναζητηθούν για να βρουν περίθαλψη οι τραυματίες, οι περισσότεροι από τους οποίους έπρεπε να μεταφερθούν σε συγκροτημένα νοσοκομεία. Οι επιζώντες έπρεπε να προφυλαχτούν από τις βροχές, το κρύο, τις αρρώστιες, αφού ήταν άστεγοι, πεινασμένοι και διψασμένοι. Πάνω από όλα έπρεπε να διατηρήσουν την πνευματική τους υγεία, μέσα στον εφιάλτη που ζούσαν.

Ο σεισμός της 12^{ης} Αυγούστου 1953 δεν συγκλόνησε απλώς την Κεφαλονιά, Ανύψωσε το μεγαλύτερο τμήμα του νησιού κατά μέσο όρο 60 εκατοστά⁵⁶. Όταν έπεσε το σκοτάδι άρχισαν να διασπώνται και να ξεχωρίζουν οι ανθρώπινοι όγκοι, που είχαν πάρει τα ψηλώματα, για να προφυλαχθούν από το φημολογούμενο παλιρροϊκό κύμα στις

⁵¹E. John, Time after Earthquake, χ.χ, σ. 17

⁵²T. Παυλάτο, ό. π., σ. 6

⁵³ Εθνικός Κήρυξ, Οι Πρώτοι αφιχθέντες χθες εις Πειραιά, Σεισμοπαθείς αφηγούνται αλλόφρονες τας δραματικές στιγμάς που έζησαν.

⁵⁴E. Ζαβιτσάνου, Περιγραφή των σεισμών εν Ιθάκη, από την αρχαιότατης εποχής και πίναξ των ζημιών αυτής εκ των σεισμών της 9^{ης} Αυγούστου 1953 μετ' έγχρωμου χάρτου της νήσου. Ιθάκης, Αθήνα 1953, σ. 152

⁵⁵Γ. Μοσχόπουλος, Κ. Μαραβέγια - Κώστα, ό. π., σ. 302

⁵⁶R. Bittlestone, Οδυσσέας Ανόμενος, Η Αναζήτηση της Ομηρικής Ιθάκης με τους James Diggle και John Underhill, μετάφραση Ηλίας Τουμασάτος, χ.χ., σ. 395

ακτές, που προσπαθούσαν να βρουν σωτηρία μακριά από το νησί του πόνου και της συμφοράς⁵⁷.

⁵⁷Γ. Μοσχόπουλος, Κ. Μαραβέγια - Κώστα, *ό. π.*, σ. 303

Δ' Κεφάλαιο

Προκληθείσες καταστροφές από τον σεισμό

Από τον σεισμό προκλήθηκαν καταστροφές που είναι μεγαλύτερες από κάθε άλλη περίπτωση στην ιστορία της σύγχρονης Ελλάδας. Στον πόλεμο η καταστροφή ήταν μεγαλύτερη σε έκταση αλλά εκτεινόταν σε ολόκληρη την χώρα. Στον πόλεμο η Κεφαλονιά δεν είχε υποστεί τόσο ολοκληρωτική καταστροφή. Ακόμα και εκεί όπου αστικά κέντρα και κωμοπόλεις καταστράφηκαν, σπάνια η καταστροφή ήταν ολοκληρωτική. Επίσης, όταν αυτό πραγματοποιούταν, δεν συνέπιπτε με καταστροφή της γύρω υπαίθρου. Η περίπτωση της Κεφαλονιάς, ήταν μοναδική. Για πρώτη φορά μια περιοχή, καταστράφηκε ολοκληρωτικά. Στην Κεφαλονιά καταστράφηκαν ή υπέστησαν σοβαρές ζημιές περίπου το 91% των κτιρίων, στη Ζάκυνθο το 92% και στην Ιθάκη το 70%⁵⁸.

Η συνολική καταστροφή ήταν ίση με το 95% του οικοδομικού πλούτου της Κεφαλονιάς, η οποία τότε αντιστοιχούσε σε οικονομικές επιπτώσεις των 1000 περίπου δισεκατομμυρίων δραχμών. Επίσης καταστροφή υπέστη ο εξοπλισμός και τα έπιπλα, που η αξία τους ήταν ίση με το 10% της αξίας των οικοδομών, δηλαδή οι οικονομικές επιπτώσεις ανήλθαν συνολικά σε 1100 δισεκατομμύρια δραχμές. Εκτιμάται ότι τα υπόλοιπα κατεστραμμένα έργα ήταν συγκοινωνιακά και έργα εγκαταστάσεων πόλεων, των οποίων οι ζημιές ανέρχονταν σε 350 δισεκατομμύρια δραχμές⁵⁹. Η Κεφαλονιά έχασε πλούτο σε τεχνικά έργα ίσο προς 1540 δισεκατομμύρια δραχμές. Η καταστροφή ήταν ίση προς δώδεκα πλήρη ετήσια εισοδήματα όλου του νησιού.

4.1. Καταστροφή στον οικοδομικό πλούτο

Συγκεκριμένα, η μεγαλύτερη καταστροφή ήταν στον οικοδομικό πλούτο, σε ολόκληρη την Κεφαλονιά με 17.364 οικοδομές. Όσον αφορά τα κτίσματα στην πόλη του Αργοστολίου, σώθηκαν δύο μόνο σπίτια, το ισόγειο του αρχοντικού της οικογένειας Γκιντιλίνη - Κοσμετάτου και το σπίτι του Βρεττού δίπλα στην Κοργιαλένιο Βιβλιοθήκη.^[5] Ελάχιστα ήταν και τα οικοδομήματα που σώθηκαν στο Ληξούρι, όπως το

⁵⁸Τ. Παυλάτο, *ό. π.*, σ. 6

⁵⁹Κ. Δοξιάδης, *Κεφαλληνία, Τα προβλήματα της και προτάσεις της αντιμετώπισης των κατόπιν της μεγάλης καταστροφής του 1953*, σ. 14

Γηροκομείο και το αρχοντικό των Ιακωβάτων, ενώ ανάμεσα στα λίγα εναπομείναντα σπίτια στη Λειβαθώ ήταν και το ιστορικό σπίτι του Λόρδου Βύρωνος. Αντίθετα, κατεστράφησαν συνολικά 14.822 οικοδομές, εκ των οποίων 1.309 υπέστησαν σοβαρές βλάβες και 1.233 ελαφρές. Δηλαδή, ένα ποσοστό 85% των οικοδομών της Κεφαλονιάς καταστράφηκε συνολικά, 8% σοβαρά και 7% ελαφρά. Ωστόσο, ο υπολογισμός δεν είναι ακριβής δεδομένου ότι μέγα ποσοστά των οικοδομών κατεστράφησαν αργότερα ολοκληρωτικά από διαδοχικούς σεισμούς και στην συνέχεια εξ' αιτίας των χειμερινών κακοκαιριών. Κανένα τεχνικό έργο ποτέ δεν καταστράφηκε σε τέτοιο βαθμό. Οι τοίχοι αντιστηρίξεως των εδαφών των καλλιεργουμένων εκτάσεων στους αγρούς ήταν αυτοί που δεν καταστράφηκαν σε μεγάλο βαθμό. Οι λιθιές ήταν κτισμένες χωρίς κανένα κονίαμα και έτσι σε πολλά σημεία που ήταν κάθετες στην κατεύθυνση των σεισμών καταστράφηκαν τελείως. Τα καμπαναριά είχαν ξηλωθεί πέτρα - πέτρα. Μόνο του Αγίου Ελευθερίου είχε πέσει μονοκόμματο γιατί μια πρόσφατη επισκευή που του είχαν κάνει εκείνη την περίοδο, το είχε ενισχύσει με σίδηρο και τσιμέντο. Το επισκευασμένο τμήμα δεν διαλύθηκε αλλά ξεκόλλησε από τη βάση και γκρεμίστηκε μονοκόμματο⁶⁰. Αυτό που προκαλούσε θλίψη ήταν το καμπαναριό της Ρακατζής, που ήταν συμμετρικό μπαρόκ, στολίδι στις απανώστρατες. Είχε ραγίσει, είχε ξεκλειδωθεί αλλά ήταν όρθιο⁶¹.

4.2. Καταστροφή στα δημόσια έργα

Στα συγκοινωνιακά έργα παρουσιάστηκε πρόβλημα, στο οδικό δίκτυο και στα λιμάνια. Αρκετές γέφυρες έπεσαν και σε αρκετά σημεία διεκόπη η συγκοινωνία λόγω κατάπτωσης βράχων ενώ αρκετά τμήματα λιμενικών έργων υπέστησαν σημαντικές βλάβες. Επίσης δημιουργήθηκε πρόβλημα και στις καταστροφές των υδραγωγείων και των δικτύων υδρεύσεως. Δεξαμενές καταστράφηκαν σε όλο το νησί. Τα ορεινά χωριά εξαρτώνται κατά αποκλειστικότητα από τις δεξαμενές. Στα αστικά κέντρα ένα αρκετό ποσοστό των εσωτερικών δικτύων κατεστράφη μερικώς⁶². Σημαντικό πρόβλημα υπήρξε και στις ηλεκτρικές εγκαταστάσεις στους αστικούς οικισμούς. Η καταστροφή ήταν σε κτήρια τα οποία είχαν γεννήτριες που καταστράφηκαν ολοκληρωτικά, αν και τα μηχανήματα στις περισσότερες περιπτώσεις μπορούσαν να λειτουργήσουν με ελαφρές

⁶⁰Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 105

⁶¹Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 105

⁶²*Η ηχώ του Ιονίου*, 1953-1959, Κ.Β.Α., *ό. π.*, σ. 4

επισκευές. Εκεί που οι εργάτες ήταν αζεπέραστοι ήταν οι θόλοι. Φτιάχνανε αυτά τα τόξα με μαεστρία που έκανε τη μια μεριά να κλειδώνει κάθετα με την άλλη και να ενισχύεται από το βάρος. Αυτά δέχθηκαν και άντεξαν και βομβαρδισμούς και σεισμούς⁶³.

4.3. Δυσκολίες των κατοίκων

Παράλληλα τα προβλήματα που αντιμετώπισε ο πληθυσμός ήταν αμέτρητα και οι ενέργειες των κατοίκων δηλώνουν τις προσπάθειές τους να τα αντιμετωπίσουν. Κατά την περίοδο των σεισμών και αμέσως μετά από αυτή παρουσιάστηκε ένα σημαντικό ρεύμα κατοίκων προς εγκατάλειψη του νησιού. Το ρεύμα αυτό οφείλεται στις πρώτες μέρες του πανικού και αργότερα στον φόβο για τις συνθήκες διαβίωσης σε μια τόσο κατεστραμμένη περιοχή. Η μετανάστευση και η φυγή προς τη ναυτιλία, ως διέξοδο από την ανεργία, στέρησε στην Κεφαλονιά το πιο δυναμικό και δημιουργικό κομμάτι του πληθυσμού της. Το κύμα της εσωτερικής και εξωτερικής μετανάστευσης οδήγησαν το νησί σε κοινωνική και οικονομική συρρίκνωση. Η πυραμίδα των ηλικιών διαταράχθηκε με συνέπεια την υπερίσχυση των ηλικιωμένων κατοικιών σε αντίθεση με τις παραγωγικές ηλικίες, που εγκατέλειψαν την Κεφαλονιά⁶⁴. Εκατοντάδες άτομα κατέφυγαν στα μεγάλα αστικά κέντρα και κυρίως στην Αθήνα. Ορισμένος αριθμός ασθενών και παιδιών μεταφέρθηκαν για περίθαλψη σε άλλα σημεία της χώρας.

Μετά το πέρας των πρώτων εβδομάδων και την φροντίδα από το κράτος, ποσοστό από αυτούς που είχαν φύγει, επέστρεψαν ξανά, κυρίως οι αρχηγοί των οικογενειών και τα εργαζόμενα μέλη, ενώ ακόμη ένα μικρό ποσοστό, από παιδιά, ασθενών και υπερήλικων εγκαταστάθηκαν σε άλλα σημεία της χώρας κοντά σε συγγενείς. Αργότερα ο συνολικός πληθυσμός της Κεφαλονιάς επανήλθε στο επίπεδο του 1951 κοντά στους 47-48.000 κατοίκους.

4.4. Το πλήγμα στην οικονομία

Η τοπική οικονομία μετά τους σεισμούς υπέστη σοβαρά προβλήματα. Η φυσική παραγωγή υπέστη κλονισμό, αφού οι κάτοικοι εγκατέλειψαν ακόμη και την φροντίδα για

⁶³Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 181

⁶⁴Μ. Μπεριάτου, *Φισκάροδο Κεφαλονιάς*, αρχιτεκτονική, πολεοδομικές, περιβαλλοντικές όψεις του παραδοσιακού οικισμού, εκδόσεις Andy'spublishers, χ.χ., σ. 47

την καλλιέργεια κατά το πρώτο έτος. Ένα ακόμη δεινό το οποίο θα παραμείνει είναι η καταστροφή των γεωργικών εγκαταστάσεων, από τους τοίχους αντιστηρίξεως, οι οποίοι δεν θα επιτρέψουν την κατάλληλη εκμετάλλευση του εδάφους, μέχρι την καταστροφή των αποθηκών για λάδι και για κρασί καθώς και του ελαιοτριβείου και άλλων βοηθητικών εγκαταστάσεων. Τόσο η βιομηχανία όσο και η βιοτεχνία, υπέστη σημαντικό πλήγμα δεδομένου ότι όλες οι εγκαταστάσεις καταστράφηκαν⁶⁵. Σημαντικό ποσοστό εμπορευμάτων κατεστράφη μαζί με τα καταστήματα και στις αποθήκες. Ανάμεσα στα ερείπια ήταν σκορπισμένες ολόκληρες περιουσίες από εμπορεύματα και οικιακό εξοπλισμό⁶⁶. Οι έμποροι άρχισαν να αγωνίζονται για το πως να διασώσουν και να φυλάξουν τα εμπορεύματα τους και την περιουσία τους⁶⁷.

⁶⁵Κεφαλληνία, ό. π., σ. 16

⁶⁶Χ. Κοντογιαννάτου, ό. π., σ. 14

⁶⁷Χ. Κοντογιαννάτου, ό. π., σ. 14

Ε' Κεφάλαιο

Οι μέρες μετά το φονικό σεισμό

5.1. Παροχή πρώτων βοηθειών

Αμέσως μετά την έναρξη των σεισμών, σημαντική ήταν η προσπάθεια για την παροχή πρώτων βοηθειών. Οι προσπάθειες αυτές καταβλήθηκαν τόσο από τους ξένους, όσο και από τους Έλληνες⁶⁸. Η διάσωση για αυτούς που επέζησαν ήταν δύσκολη ως σχεδιασμός και ακόμα δυσκολότερη ως εκτέλεση. Δεν ήταν μόνο οι χιλιάδες πεινασμένοι, διψασμένοι και άστεγοι αλλά και οι εκατοντάδες εγκλωβισμένοι που έπρεπε να βγουν γρήγορα να δουν το φως του ήλιου, πρώτου τους βρει ο θάνατος κάτω από τα χαλάσματα. Η είδηση μεταφέρθηκε σε όλον τον πλανήτη, κυριάρχησε στα εγκυρότερα έντυπα του κόσμου. Ευαισθητοποίησε ακόμη και τις πιο αδιάφορες καρδιές, πυροδότησε την φιλανθρωπία και την αλληλεγγύη, κίνησε την περιέργεια σε φιλόθεους και φιλεύσπλαγχους.

Στις μέρες που ακολούθησαν ήρθαν οι πρώτοι φαντάροι, κοντά στην Γεωργική σχολή έστησαν τις σκηνές τους και έτσι έγιναν και τα πρώτα συσσίτια, απ' όπου οι σεισμόπληκτοι λάμβαναν και το φαγητό τους, και το ανάλογο ψωμί. Οι φαντάροι βοηθούσαν πολύ στις δύσκολες μέρες και έδωσαν λίγη πνοή χαράς στην απελπισία. Όταν ελευθερώνονταν από τις βάρδιες τους και τα καθήκοντα τους και κυκλοφορούσαν ανάμεσα τους και γελούσαν, φλέρταραν και σκόρπιζαν αισιοδοξία, σε αυτό τον εφιάλτη που ζούσαν οι κάτοικοι.⁶⁹ Άλλοι φαντάροι έμεναν στην Γεωργική σχολή ή έξω και άλλοι έμεναν στα πεύκα προς το Φανάρι, αλλά δεν ήταν μόνο αυτοί. Ήλθαν και οι Ερυθρο - σταυρίτες, κυρίως Σουηδοί και άλλοι και εγκαταστάθηκαν στο Μέταλα, που τότε ήταν ακόμη πλατεία. Κάποια παιδιά που δεν είχαν τη δυνατότητα να μείνουν στην Κεφαλονιά, μεταφέρθηκαν σε παιδουπόλεις⁷⁰. Όπως μαρτυρίες των κατοίκων δήλωναν: «Μας φέρνανε σκηνές και ερχότανε τα αεροπλάνα και μας πετάγανε γαλέτες, ψωμί, νερό με τα κουβαδάκια και τρέχαμε κάτω στην Κρασιά και τα παίρναμε. Επίσης τα

⁶⁸Κεφαλληνία, ό. π., σ. 18

⁶⁹Το τέλος και η αρχή μιας πόλης, ό. π., σ. 183

⁷⁰Το τέλος και η αρχή μιας πόλης, ό. π., σ. 182

αεροπλάνα ερχότανε χαμηλά και μας πετάγανε δεματάκια με φαγητό και όποιος πρωτο-προλάβαινε έπαιρνε⁷¹».

Είναι σίγουρο, ότι υπήρξαν προβλήματα από την έλλειψη διατροφής και αναγκαίας ενδυμασίας κατά της πρώτες μέρες. Γρήγορα όμως καλύφθηκαν από το σύστημα των διανομέων και της παροχής βοήθειας στα είδη ενδυμασίας. Μετά από λίγες εβδομάδες δεν υπήρχαν προβλήματα ελλείψεως τροφής και ενδυμασίας, πολλώ δε μάλλον ανά τμήματα του πληθυσμού η κατάσταση από άποψη διατροφής λόγω των τακτικών διανομών, ήταν καλύτερη και από εκείνη κατά την προσεισμική περίοδο. Βέβαια, η απώλεια μεγάλου μέρους ενδυμασίας παρέμεινε ως ένα σημαντικό πρόβλημα. Οι διανομείς εξασφάλισαν ένα προσωρινό επίπεδο διαβίωσης, πολύ σημαντικό αφού μετά τον Αύγουστο ακολούθησαν «πρωτοφανείς κακοκαιρίες - ίσως επακόλουθα των σεισμών καθώς και 3.000 σεισμικές δονήσεις»⁷².

5.2. Συνεισφορά από την πολιτεία

Το ελληνικό κράτος, υποτίμησε το μέγεθος της συμφοράς και για μέρες απουσίασε από το παγκόσμιο προσκλητήριο αλληλεγγύης. Οι Έλληνες, διέπρεψαν με την αδιαφορία τους. Το κράτος της Αθήνας, με την προκλητική απουσία του τις κρίσιμες ώρες και τις πιο αποφασιστικές για ζωή ή για θάνατο θα κατακριθεί και θα σχολιαστεί αρνητικά, ακόμα και από τους υποστηρικτές του.

Από το πρωί της Πέμπτης 13 Αυγούστου, κι ενώ οι σεισμοί εξακολουθούσαν, όλοι οι κάτοικοι άρχισαν να ξεχύνονται στα ερείπια για να περιμαζέψουνε ότι απέμεινε από τα έπιπλα, τα ρούχα και τα σκεύη των κατεστραμμένων σπιτιών τους. Τα μετέφεραν με αγωνία στους χώρους της προσωρινής τους εγκατάστασης κι άρχισαν να δημιουργούν τα ύπαιθρα νοικοκυριά τους⁷³.

Όσο για τους δημοσιογράφους, η σύγχυση που επικρατούσε, είχε μειώσει την έννοια της εξουσίας και οι πικρές αφηγήσεις που θα άκουγαν από τα χείλη των παθόντων, τους καθήλωσαν. Η Παγκόσμια και ελληνική δημοσιογραφία είχε

⁷¹Πολύτροπον, Περιοδική έκδοση του 2^{ου} ενιαίου Λυκείου Αργοστολίου, Αργοστόλι Ιανουάριος-Μάρτιος 2000, Μαρτυρία από Κατερίνα Καλαφάτη, σ. 15

⁷²Ε. Λειβαδά - Ντούκα - Γ. Γαλανός, *Μέρες οργής, Αύγουστος του 1953: χρόνου λύσις*, Δήμος Αργοστολίου, Αργοστόλι 2006, σ. 16

⁷³Χ. Κοντογιαννάτου, *ό. π.*, σ. 14

αναστατωθεί και παρουσίαζε τη συμφορά σαν ένα βιβλικό πλήγμα, πιο μεγάλο πιο τραγικό, αν και η κυβέρνηση προσπαθούσε να το κρατήσει στη σκιά⁷⁴.

Δυστυχώς αυτός ο πανικός άγγιξε και αυτούς που, από την θέση και την ιδιότητά τους, έπρεπε να διοργανώσουν με ψυχραιμία κάποια περίθαλψη ή να συντονιστούν για κάποια αλλαγή διαβίωσης, υποτονίζοντας τον πανικό. Η απειρία, η ατολμία, η αδεξιότητα, η λιγοψυχία αλλά και ιδεολογική έπαρση, συνηγόρησαν στην κακή διαχείριση της επίσημης πρόνοιας, και της τοπικής μα και κυρίως της έξωθεν, η οποία στάλθηκε για να χειριστεί την δύσκολη κατάσταση.

Η πρώτη βοήθεια θα σταλεί το απόγευμα της Πέμπτης όταν ένα αεροπλάνο «Ντακότα» της Ε.Β.Α., πετούσε και έριχνε δέματα με κουβέρτες. Ήταν η πρώτη βοήθεια από την Ελλάδα προς το Ληξούρι⁷⁵. Το Σάββατο το Ληξούρι έλαβε τρόφιμα ως βοήθεια του ελληνικού κράτους.

Οι κάτοικοι της Σάμης αντίκρισαν το αρματαγωγό «Αλφειός» του οποίου το πλήρωμα βγήκε και μοίρασε ψωμί και ιματισμό⁷⁶. Στο πλοίο επέβαιναν, ο υπουργός Πρόνοιας Αδαμόπουλος, οι Βουλευτές του νησιού Γεράσιμος Μεταξάς και Γεράσιμος Βασιλάτος και αρκετοί εκπρόσωποι του Τύπου. Ο Υπουργός Αδαμόπουλος δεν πίστευε όσα αντίκρισε, ούτε μπορούσε να φανταστεί το μέγεθος της καταστροφής. Προσπαθούσε να φανεί ψυχραιμος. Περιστοιχισμένος από γραφειοκρατίες που αντανακλούσαν την κυβερνητική έπαρση της εποχής εκείνης, ο υπεύθυνος υπουργός της Πρόνοιας προσπαθούσε να επιβληθεί δια της πυγμής, όπως και στους ιδεολογικά αντιπάλους του, νομίζοντας πως το ίδιο εξουσιαστικό τυπικό άρμοζε και σε ελεύθερους αναξιοπαθόντες, που η ιδιοτροπία της φύσης τους μετέβαλε σε ενδεείς.

Το κράτος υποσχέθηκε οικονομική βοήθεια, με τη μορφή δανείου, για προσωρινή στέγαση. Ωστόσο, ο λαός φώναζε πως δεν ήθελαν προσωρινή στέγαση, παράγκες και συνοικισμούς στη σεισμόπληκτη Επτάνησο, αλλά μόνιμη στέγαση για τον Χειμώνα που θα ερχόταν⁷⁷. Από δεκαπέντε μέχρι και εβδομήντα πέντε χιλιάδες δραχμές κατά περίπτωση⁷⁸.

⁷⁴Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 145

⁷⁵Χ. Κοντογιαννάτου, *ό. π.*, σ. 16

⁷⁶Γ. Γαλανός, Εόρτια Σάμης 2003,1953-2003 50 Χρόνια από τους σεισμούς, σ. 11

⁷⁷Εθνικός Κήρυξ, Τρίτη 19 Αυγούστου 1953, αρ. φ. 1

⁷⁸Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 164

Η κυβέρνηση με το «Πολεμιστής», έστειλε τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο, Υπουργό Εθνικής Αμύνης. Το επίσημο κράτος έκανε την εμφάνιση του. Την ίδια μέρα ήρθε και ο αρχιστράτηγος Ιατρίδης, επικεφαλής μοίρας μηχανικού. Τα νησιά είχαν κηρυχτεί σε κατάσταση πολιορκίας, η θέση του Ιατρίδη ήτανε ουσιαστικά θέση στρατιωτικού διοικητή⁷⁹. Η άφιξη του Κανελλόπουλου, ύστερα από την επιδειχτική απουσία του επίσημου κράτους, ο οποίος μάλιστα ήρθε να δηλώσει την κυβερνητική απόφαση να αποκαταστήσει τις συνθήκες ζωής στα νησιά, αλλά να μην ανεχθεί ρεύμα φυγής, εξερέθισε τα πανικόβλητα πλήθη⁸⁰.

Με αυτή τη δήλωση, αντί να ηρεμήσει τον λαό, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος, όξυνε τα πνεύματα. Ο λαός κινήθηκε απειλητικά και αποφασισμένος να τον ρίξει στη θάλασσα. Προκλήθηκε αναταραχή και διατάραξη της τάξης. Καθώς όμως το θέμα των σεισμόπληκτων άρχισε να λαμβάνει διαστάσεις, η κυβέρνηση πήρε την απόφαση πως η συγκράτηση του πληθυσμού ήταν θέμα ενεργειών και όχι απαγορευτικών διαταγών. Ο Κανελλόπουλος, φρόνιμα υποχώρησε, αναβάλλοντας το κήρυγμα για ευνοϊκότερες περιπτώσεις. Οι επισκέψεις στο νησί πλήθαιναν. Όλο και περισσότεροι επίσημοι έκαναν την επίσκεψη τους πρεσβευτές, ναύαρχοι, κυβερνήτες. Ωστόσο, οι βουλευτές γενικά είχαν κάνει την εμφάνιση τους, πολύ βιαστικοί, πολύ τυπικοί, πολύ ψυχροί.

Την επόμενη μέρα ήρθαν οι Βασιλείς, με το διάδοχο. Ο κόσμος τους αγκάλιασε, αντίθετα με ότι συνέβη στον κυβερνητικό εκπρόσωπο. Ο ερχομός τους, έδωσε στον λαό, θάρρος και πεποίθηση. Επισκεφθήκανε κατακλυσμούς, μιλήσανε με κόσμο και προσπάθησαν να παρηγορήσουν, δεν έμειναν όμως πολύ. Το βράδυ μπήκανε στο πλοίο, που τους είχε φέρει και έφυγαν⁸¹.

Μετά από λίγες μέρες, στις 17 Αυγούστου, θα σταλεί βοήθεια από την Πάτρα⁸², με την παρουσία των ανδρών του πρώτου τάγματος σκαπανέων της μεραρχίας Ιωαννίνων που έφθαναν στο Αργοστόλι. Προσπαθούν να απεγκλωβίσουν όσους το έχουν ανάγκη, μάνα παιδί, πατέρα, αδερφό. Έτσι απεγκλωβίστηκαν οι καταπλακωμένοι και ανασύρθηκαν οι νεκροί. Λειτουργήσαν αδιαφορώντας για τον κίνδυνο, με αυταπάρηση,

⁷⁹Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 115

⁸⁰Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 115

⁸¹Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 119

⁸²Γ. Μοσχόπουλος, Κ. Μαραβέγια-Κώστα, *ό. π.*, σ. 305

με αυτοθυσία, με αντίσταση στο φόβο, για να δώσουν στον άνθρωπο τη ζωή που του αξίζει, τη δύναμη και το μέλλον του. Τα συνεργεία φρόντιζαν τους επιζήσαντες.

Στις 19 Αυγούστου το υπουργικό Συμβούλιο αποφάσισε να ιδρύσει Υφυπουργείο Σεισμόπληκτων Νήσων με έδρα το Αργοστόλι, που θα υπαγότανε στο Υπουργείο Συντονισμού. Το νέο Υφυπουργείο, αποφάσισε να ξαναλειτουργήσουν τα σχολεία. Χάρη σε αυτό, η εκπαίδευση στην Κεφαλονιά δεν διακόπηκε ούτε μια στιγμή, στη διάρκεια της κρίσιμης περιόδου⁸³. Στις 24 Αυγούστου επιτράπηκε η δρομολόγηση πλοίων για να μεταβούν στα νησιά συγγενείς και έτσι γέμισαν με κόσμο οι βάρκες της παραλίας⁸⁴. Η παραμονή τους επιτρεπότανε μόνο για 48 ώρες. Με τα πλοία αυτά άρχισε ο εφοδιασμός του εμπορίου και ο πλουτισμός της αγοράς με είδη που είχε βασική ανάγκη.

Επίσης, από τις πρώτες ενέργειες ήταν η αποστολή ενός συντάγματος του μηχανικού, υπό τον συνταγματάρχη Παυλίδη⁸⁵, ο οποίος σε όλη την διαμονή του στο νησί έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ανοικοδόμηση του. Δημιουργήθηκε ειδικό υφυπουργείο οικισμού, με τον κεφαλλονίτη υφυπουργό Χρήστο Ευαγγελάτο, ο οποίος ήταν πρώην δήμαρχος Μεσολογγίου και βουλευτής, το οποίο εγκαταστάθηκε στην πλατεία του Μέτελα. Πρώτη δουλειά του Χρήστου Ευαγγελάτου όταν επισκέφθηκε το Ληξούρι, ήταν να ζητήσει να παρουσιαστεί μέσα από τα ερείπια η χορωδία, γιατί όπως τόνισε δεν μπορούσε να ευνοηθεί το Ληξούρι χωρίς αυτήν⁸⁶.

5.3. Η προσφορά των ξένων χωρών

Ωστόσο, η βοήθεια από κάθε πλευρά του πλανήτη είναι άμεση. Πρώτο, ένα πολεμικό αγγλικό πλησίασε τη ρημαγμένη πόλη, εκεί στην αποβάθρα του Ορφανοτροφείου, δίπλα στο ερειπωμένο νοσοκομείο. Άδειασε όλα τα εφόδια του στην ακτή, προσφορά αγάπης για τις επείγουσες ανάγκες και τις δεξαμενές του νερού. Έτσι δρόσισαν χιλιάδες φριγμένα από τη χολή, τον πυρετό και το άγχος, χείλη. Από το πολεμικό πλοίο κατέβηκαν γιατροί, που σημάδεψαν όσους είχαν ανάγκη επείγουσας

⁸³A. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 168

⁸⁴A. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 116

⁸⁵Η Κεφαλονίτικη πρόοδος, Τριμηνιαίο περιοδικό ιστορίας, λαογραφίας, τέχνης και επικαιρότητας, τ. 10, σ. 15

⁸⁶M. Κοντογιαννάτος, *Ληξουριώτικα* (από τη θρησκεία, τους ανθρώπους και τη ζωή), Κορυδαλλός 1980, τ. 2, σ. 112

μεταφοράς, ένεκα των τραυμάτων τους. Με τα άρτια μέσα που διέθετε ενημέρωσε κάθε άκρη του πλανήτη για αυτό το δράμα. Το ναυτικό, κατάλαβε ότι δεν μπορούσε μόνο του να βοηθήσει τόσο κόσμο, στην τραγική αυτή κατάσταση.

Δεν πρόλαβε να φύγει το πολεμικό πλοίο, ώσπου σε τάξη μάχης άρχισαν να εισβάλλουν κακοφτιαγμένα πολεμικά, με πλήρωμα που μιλούσε ακατανόητη γλώσσα⁸⁷. Τα πολεμικά πλοία ήταν τέσσερα, κάτι σαν τορπιλοβόλα, αντιτορπιλικά και τορπιλάκατοι. Βγήκε αμέσως το πλήρωμα από μέσα και με φτυάρια, αξίνες, λοστούς και μπάλους, άδειασαν τις αποθήκες τους από τρόφιμα, νερό και φάρμακα. Αυτοί οι άνθρωποι ήταν οι σωτήρες τους, που εμφανίστηκαν από το πουθενά. Μόλις πληροφορήθηκε ο ναύαρχος τους, περιπλέοντας, την καταστροφή που είχε προκληθεί στο νησί, χωρίς δεύτερες σκέψεις και χωρίς να καθυστερήσει για την απαιτούμενη άδεια από την δική του κυβέρνηση, με δική του απόφαση, έβαλε πλώρη για το λιμάνι της Κεφαλονιάς.

Το χάραμα της Πέμπτης, άραξε έξω από το Ληξούρι το καταδρομικό «ΣΑΛΕΜ» μαζί με μερικά μικρότερα πολεμικά πλοία. Μέχρι το μεσημέρι έβγαλαν τα πρώτα αγήματα πεζοναυτών, οι οποία έστησαν μαγειριό και έβρασαν κονσερβαρισμένο κρέας. Το απόγευμα μοίρασαν σε όλον τον κόσμο βρασμένο κρέας, ζωμό και ψωμί. Η διανομή αυτή έγινε και τις επόμενες μέρες και όλες τις ώρες⁸⁸.

Αργότερα, άρχισαν να καταφθάνουν αμερικανικά και αγγλικά πολεμικά με εφόδια, συγκροτημένα συνεργεία αναζητώντας χώρους για σύσταση νοσοκομείων, με γιατρούς, φάρμακα και συσκευές. Λίγο πιο μετά, έφθασαν και τα γαλλικά και τα ιταλικά μεγαθήρια. Η θαλαμηγός του Βεργωτή, αγκυροβόλησε την επόμενη μέρα από τον σεισμό, στο λιμάνι του Αργοστολίου και μετά στον Πόρο, αφού κατάλαβε ότι στον Πόρο, οι ανάγκες ήταν επιτακτικές. Πρόσφερε εφόδια και αγάπη σε ανθρώπους που το είχαν ανάγκη.

Τα λιμάνια της Κεφαλονιάς, είχαν γεμίσει από σημαίες, εκτός την ελληνική. Ξεκίνησε η πιο ηρωική μάχη στην ιστορία αυτής της πολυσύνθετης αρμάδας, που είχε συγκρότηση, συνεννόηση και συντονισμό. Διέθετε εξοπλισμό, εκγύμναση, πειθαρχία και εξειδίκευση.

⁸⁷Γ. Μοσχόπουλος, Κ. Μαραβέγια - Κώστα, ό. π., σ. 304

⁸⁸Χ. Κοντογιαννάτου, ό. π., σ. 15

Οι Ισραηλινοί ναύτες και οι Άγγλοι κομάντος, ήταν αυτοί που πρωτοστάτησαν και πρωτοπόρησαν στη διάσωση και στον απεγκλωβισμό⁸⁹. Οι Ισραηλινοί όρμησαν πρώτοι στην πόλη που είχε ξεσπάσει φωτιά λόγω σεισμού. Η Πυρκαγιά ξέσπασε στην κεντρική πλατεία, η οποία ταχύτατα, λόγω του πνέοντος ανέμου, επεκτάθηκε στο μεγαλύτερο μέρος του Αργοστολίου⁹⁰. Ακολούθησαν οι Άγγλοι κομάντος με τους Αμερικανούς πεζοναύτες, που έπρεπε να τη θέσουν υπό έλεγχο γιατί υπήρχε κίνδυνος να κινδυνέψουν και ανθρώπινες σάρκες.

Οι Ισραηλινοί αφού έσωσαν τους τραυματίες και τους έδωσαν τις πρώτες βοήθειες, τους μετέφεραν στους ώμους τους, δεμένους με σκοινιά, πάνω από τις σωριασμένες γέφυρες και τα φαράγγια και τους ανέβασαν στα καράβια τους, όπου δέχτηκαν ουσιαστική ιατρική περίθαλψη⁹¹. Οι Ισραηλινοί έσκισαν όλα σχεδόν τα σεντόνια τους και τα κάνανε επιδέσμους για τους τραυματίες⁹².

Οι Αμερικανοί σε συνεργασία με τα πληρώματα των αγγλικών καταδρομικών, ήταν αυτοί που διοργάνωσαν τον τομέα περίθαλψης, με γρήγορη ταχύτητα και σωτήρια πληρότητα.

Οι Ιταλοί ασχολήθηκαν με την αποκατάσταση βασικών λειτουργιών, όπως είναι το νερό, το ρεύμα, την πυρόσβεση, τη διάνοιξη δρόμων και την κατεδάφιση επικίνδυνων όγκων. Οι εγκαταστάσεις πραγματοποιούνταν από αδειούχο εγκαταστάτη ακολουθώντας τους τύπους και τους κανονισμούς και με τελική έγκριση της εταιρίας⁹³.

Οι Γάλλοι ασχολήθηκαν με τις πιο αποκρουστικές ασχολίες. Αναζήτησαν και ανέσυραν τα αποσυντεθειμένα πτώματα, καθάρισαν τους χώρους, δημιούργησαν εστίες υποδοχής, χάραξαν πεδία για μελλοντικούς καταυλισμούς.

Οι φούρνοι των μεγάλων πολεμικών δεν σταμάτησαν να λειτουργούν. Τα διωλιστήρια των καταδρομικών αφαλατώνουν νερό για αυτούς που το έχουν ανάγκη, τα ελικόπτερα επικοινωνούν με τα χωριά μεταφέροντας το πολύτιμο μήνυμα της αισιοδοξίας, της ελπίδας, της αγάπης και προπάντων της σωτηρίας. Βοηθούν τραυματίες στα αυτοσχέδια νοσοκομεία των αεροπλανοφόρων και μετά στα μονιμότερα της Πάτρας.

⁸⁹Γ. Μοσχόπουλος, Κ. Μαραβέγια - Κώστα, *ό. π.*, σ. 304

⁹⁰Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, 53

⁹¹*Η Κεφαλλονίτικη πρόοδος*, 1977, σ. 141

⁹²Γ. Γαλανός, Εόρτια Σάμης 2003, *ό. π.*, σ. 18

⁹³Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 207

Εκεί, υπάρχουν μέσα πιο πρόσφορα, το οπλοστάσιο είναι περισσότερο κατάλληλο και η ελπίδα για ζωή πιο βέβαιη⁹⁴.

⁹⁴Γ. Μοσχόπουλος, Κ. Μαραβέγια - Κώστα, *ό. π.*, σ. 300

ΣΤ' Κεφάλαιο

Προσπάθειες για ανασυγκρότηση

6.1. Οι πρώτες ενέργειες από τις κρατικές υπηρεσίες

Ο χειμώνας ερχόταν και έπρεπε να αντιμετωπιστεί χωρίς στέγη, χωρίς προφύλαξη, χωρίς κεραμίδια και το μέλλον παρουσιαζόταν πολύ δύσκολο. Οι νεροποντές έκαναν μούσκεμα ανθρώπους, σπίτια, ρουχισμό. Οι δρόμοι έγιναν τον χειμώνα λιμνοθάλασσες και οι άνθρωποι είχαν μεταβληθεί σε χήνες⁹⁵. Στην πλατεία του Μέτελα, είχαν εγκατασταθεί υπηρεσίες και οι σεισμόπληκτοι αντιμετωπίζονταν σαν μια «πληγή», σαν μια «κοινωνική απειλή», σαν μια λέπρα, που έπρεπε να απομονωθεί.

Η κυβέρνηση θέτει ως στρατιωτικό διοικητή της νήσου, το στρατηγό Ιατρίδη, ο οποίος ήταν αρχηγός στρατιάς. Κήρυξε στρατιωτικό νόμο για να αποφευχθούν τυχόν βιαιοπραγίες και λεηλασίες στα γκρεμισμένα καταστήματα και στις ερειπωμένες οικίες από κατοικοποιήσιμα στοιχεία. Αποτελείωσε το καταστροφικό έργο του Εγκέλαδου με υποχρεωτικές ανατινάξεις όσων κτηρίων θα μπορούσαν να διασωθούν, με το δικαιολογητικό της αποτροπής πρόκλησης νέων θυμάτων.

Συγκεκριμένα, ξεκίνησαν οι ανατινάξεις για αρχή στη Λεωφόρο Βασιλίσσης Σοφίας. Εκεί βρίσκονταν τα πιο όμορφα αρχοντικά της πόλης, γεμάτα θησαυρούς. Στα περισσότερα μόνο ο όροφος είχε γκρεμιστεί ή διαλύσει ενώ τα ισόγεια ήταν στέρεα. Ίσως να μπορούσαν να επενδυθούν και να διατηρηθούν και να αποτελέσουν μνημειακά στολίσματα. Δυστυχώς ξεκίνησαν τα κτίρια με όλο τους το περιεχόμενο να γίνονται σωρός. Αν δεν ξεσηκωνόταν όλος ο κόσμος σύσσωμος να φωνάζει, να διαμαρτυρηθεί να απειλήσει, υπήρχε η διάθεση να μεταβληθεί σε σωρό σκουπίδια ότι είχε απομείνει από τον σεισμό⁹⁶. Τα σπίτια γύρω από το Μέτελα γλύτωσαν την κατεδάφιση.⁹⁷ Σε όσα σπίτια υπήρχε λίγο μπετόν οπλισμένο ενώ ένα διάζωμα είχε σπάσει, είχε διαλύσει αλλά δεν είχε καταρρεύσει. Το σίδηρο συγκράτησε μετέωρη τη μάζα του μπετόν, αλλά τέτοιου είδους οικίες ήταν ελάχιστες, ήτοι μόνο 3-4 νεόχτιστες. Υπήρχαν, ωστόσο, παλιά κτίρια από μπετόν αρμέ σε βεράντες, ταρατσες και μπαλκόνια, στα οποία πραγματοποιήθηκαν ορισμένες παρεμβάσεις, γιατί δεν υπήρχαν οι κατάλληλες κολόνες

⁹⁵ Προοδευτική, Δισεβδομαδιαία Εφημερίς Ζακύνθου, χ.χ.

⁹⁶ Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 124

⁹⁷ Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 136

για να συγκρατήσουν την οπλισμένη μάζα που έγειρε μετέωρη. Επιπλέον, δεν επέτρεπαν στους ένοικους να απομακρύνουν τα προσωπικά τους αντικείμενα.

Ακολούθησε, εν συνεχεία, η προσπάθεια για το άδειασμα της πληγωμένης πόλης από ότι πολύτιμο είχε, το οποίο εξελίχθηκε σε πραγματική εκστρατεία. Η κίνηση αυτή είχε επιπτώσεις σε ιδιώτες, σε σπίτια, μαγαζιά, οργανισμούς, αρχεία, τράπεζες με χρηματοκιβώτια και καρτέλες και σε δημόσιες υπηρεσίες, στις οποίες υπήρχαν σωρεία φακέλων. Έπρεπε να συλλέγει ότι μπορούσε να περισωθεί για να γίνει ο πυρήνας της νέας εξόρμησης. Η Εθνική Τράπεζας Ελλάδος και Αθηνών, έδωσε το προβάδισμα και με το σύστημα της δούλεψαν όλες οι άλλες τράπεζες και απέδωσαν θαυμάσια. Η διάσωση ή μη, θησαυρών και κειμηλίων ήταν θέμα διοργάνωσης και τακτικής. Στάλθηκε από το κέντρο ένας επιθεωρητής και συγκέντρωσε τους υπαλλήλους, τους ενθάρρυνε και τους είπε να παραμείνουν στην θέση τους. Τους βεβαίωσε ότι η τράπεζα θα επαναλειτουργούσε ξανά και μάλιστα γρήγορα και με στοιχειώδη βιβλία και έστω χωρίς το αρχείο της. Έδωσε σε κάθε υπάλληλο ενίσχυση 15.000 δραχμές να αντιμετωπίσει τις επείγουσες στεγαστικές ή επισιτιστικές ανάγκες του. Παρότρυνε κάθε υπάλληλο να υπογράψει δήλωση πως η αποχή από την εργασία του ισοδυναμεί με παραίτηση⁹⁸. Όλα χωρίς βία, χωρίς απαγορεύσεις, χωρίς παράλογες διαταγές και ο επιθεωρητής έδωσε το παράδειγμα στην προσπάθεια του αδειάσματος του κτιρίου.

Πρόβλημα σχετικά με τις διάφορες υπηρεσίες που στεγάζονταν σε ιδιωτικά κτίρια δεν υπήρξε. Ομοίως, ούτε στο τελωνείο παρουσιάστηκαν προβλήματα. Η δυσκολία εστιαζόταν στο Μέγαρο που στέγαζε τα Δικαστήρια, το Δημαρχείο, το Ταχυδρομείο, τον ΟΤΕ, το ταμείο, την Εφορία, το Αρχαιοφυλακείο. Τα ιδιωτικά οικήματα εύκολα ξεσκεπάστηκαν, δίνοντας έτσι τη δυνατότητα διόδου. Το Μέγαρο είχε πλακωθεί από τρεις πλάκες ορόφων. Εισήχθη σε χρήση το κομπρεσέρ και ο δυναμίτης και έτσι έγινε το άνοιγμα του Μεγάρου. Αποτέλεσμα αυτής της αποστολής ήταν δεκατέσσερις άδικα σκοτωμένοι και καταπλακωμένοι από τις τσιμεντόπλακες του Μεγάρου. Το περιεχόμενο του Μεγάρου, βρέθηκε σε άθλια κατάσταση, σκορπισμένο και ανάκατο και με την προσωπική συμβολή του διευθυντή σώθηκε το ιστορικό Αρχείο. Το συμβούλιο του Κοργιαλενείου είχε σκορπίσει στους τέσσερις ανέμους. Ο Πρόεδρος της Μητρόπολης Κεφαλονιάς, είχε μείνει μόνος του και έπρεπε να αντιμετωπίσει τις

⁹⁸A. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 152

τεράστιες ευθύνες της επιτροπής. Η βιβλιοθήκη του Αργοστολίου με τις 30.000 πολύτιμους τόμους, Κοργιαλέναιο κληροδότημα, είχε καταστεί ετοιμόρροπη και έπρεπε να εκκενωθεί με σύστημα και τάξη και να διασφαλιστεί το πολύτιμο περιεχόμενό⁹⁹ της.

6.2. Η συμβολή των ιδιωτών

Όσο για τους ιδιώτες, αυτοί είναι οι ανώνυμοι ήρωες. Χωρίς τυμπανοκρουσίες και πολλές φορές χωρίς μέσα, άδειασαν και ταξινόμησαν ό τι μπορούσαν. Καταστράφηκαν πιάνα αξίας και έσπασαν προγονικοί πανάκριβοι πολυέλαιοι. Σερβίτσια πολύτιμα αφανιστήκανε. Παλαιές εικόνες σε αρχοντικά και φτωχόσπιτα, κειμήλια και βιβλία, ιδιωτικά αρχεία και έντυπα που ενώνανε το σήμερα με το χθες, χαθήκανε και αφανιστήκανε μαζί με τις ζωές. Οι κρίκοι του παρελθόντος, έσπασαν τη μέρα του σεισμού. Με αυτά τα κινητά αντικείμενα σωριάστηκαν οι υπέροχες οροφές των Κεφαλλονίτικων αρχοντικών, δουλεμένες με μαεστρία και λεπτότητα από Ιταλούς τεχνίτες¹⁰⁰.

6.3. Ο ρόλος της εκκλησίας

Εκεί που η ζημιά ήταν ανεπανόρθωτη, ήταν οι εκκλησίες. Η εκκλησιαστική αρχή έστειλε αμέσως αντικαταστάτη, ο οποίος ασχολήθηκε περισσότερο με την ψυχική αγωγή του ποιμνίου, τη θρησκευτική περισυλλογή και τη συσπείρωση του γύρω από το δόγμα.

Από το περίφημο αρχείο της Καθολικής Αρχιεπισκοπής Κεφαλληνίας δεν διασώθηκε τίποτα. Η απειρία, η αδιαφορία και η κακή συντήρηση ολοκλήρωσαν την καταστροφή. Ιερά σκεύη, δισκοπότηρα χρυσά, άμφια χρυσοκέντητα, λειτουργικά βιβλία τυπωμένα έγιναν βορά των καιρικών συνθηκών και λεία της μπουλντόζας MISSALE και σταυροί ξυλόγλυπτοι καταστραφήκαν ή παραδόθηκαν σαν ανάξιο υλικό, σε χέρια ακατάλληλα. Έγινε ολόκληρη προσπάθεια, αποτέλεσμα μειωμένης εκτίμησης, για να διασωθεί ένα άγαλμα με τον Χριστό σε φυσικό μέγεθος από γύψο - οικτρώ κατασκεύασμα της φάμπρικας - που βγήκε από τα ερείπια, με πρόσωπο

⁹⁹A. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 155

¹⁰⁰A. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 156

κατεστραμμένο¹⁰¹. Δύο φορητές εικόνες αναγέννησης που ήταν αναρτημένες σε εξωτερικό τοίχο χάθηκαν, χωρίς να γίνει έγκαιρα η παραμικρή προσπάθεια να ανασυρθούν.

Στην πλευρά του άλλου δόγματος, των Ορθόδοξων, η κατάσταση ήταν πολύ δύσκολη, με περισσότερες εκκλησίες, περισσότερους θησαυρούς, ευθύνες μεγαλύτερες και ευκαιρίες για διάσωση ευνοϊκότερες. Στις 20 Αυγούστου επιχειρεί μια Πανεκβαλθηνιακή σχεδόν περιοδεία να τονώσει το ηθικό του ποιμνίου της. Στις 27 Αυγούστου πραγματοποιήθηκε επιχείρηση διάσωσης των εκκλησιαστικών θησαυρών, εικόνες, τέμπλα, εκκλησιαστικά σκεύη, λειτουργικά βιβλία κώδικες, τα οποία περιέκλειαν οι κατεστραμμένες εκκλησίες και μονές. Στις 5 Σεπτέμβρη λαμβάνεται φροντίδα για τη διάσωση του περιεχομένου του Μητροπολιτικού Μεγάρου και τη διασφάλιση των θησαυρών του, των εικόνων του και του αρχείου του. Το ενδιαφέρον και η φροντίδα για το λείψανο του Αγίου Γερασίμου, καλύπτει τις άλλες ελλείψεις. Αναπτύχθηκε έγκαιρη δραστηριότητα προς όλες τις πλευρές και μεταφέρθηκε σε ξύλινο στέγαστρο που στήθηκε από το Εθνικό Ίδρυμα ύστερα από νεότερη παρέμβαση των Βασιλέων.

Οι ιερείς του Αργοστολίου, είτε από ατολμία, είτε από άγνοια, δεν έπαιρναν την πρωτοβουλία για την περισυλλογή. Άλλοι εγκατέλειψαν ποίμνιο και ενορία και έφυγαν. Πολλοί παραγνώρισαν τους θησαυρούς που περιέκλειαν οι ναοί. Κάποιοι πέταξαν στη θάλασσα εικόνες φορητές, τέμπλα ολόκληρα, πλάκες επιτύμβιες, δικέφαλους αετούς, νάρθηκες, δεσποτικά και μαγιόλια καλλιτεχνικά. Παρόλο που πολλά έσωσε ο κόσμος από την καταστροφή, πολλά άλλα τα εξαφάνισε η επιτηδειότητα. Εικόνες, μπρούντζα και χειρόγραφα, χάθηκαν και πήραν το δρόμο της εξόδου. Το λαθρεμπόριο της αρχαιοκαπηλίας οργιάζε και κανείς δεν μπορούσε να το σταματήσει¹⁰².

¹⁰¹Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 158

¹⁰²Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 163

Z' Κεφάλαιο

Ενέργειες πριν την έναρξη της ανοικοδομήσεως

7.1. Ο καθαρισμός της πόλης

Ο σεισμός ενώ σαν γεωλογικό φαινόμενο είχε σημαδέψει το νησί και το είχε χαράξει σαν χρονικό ορόσημο, άρχισε να γενικεύεται σαν όρος σαν να είχε γίνει ο μοναδικός θεός που καθόριζε τους δρόμους και κατεύθυνε τη δράση, σαν εκφραστική ορολογία που είχε παραφθαρεί. Από το καλοκαίρι του 1954 ξεκίνησε το καθάρισμα του Αργοστολίου. Όχι συστηματικά, αλλά πολύ αργά, και ανάλογα με τις ανάγκες των περιοχών. Όταν έφυγε ο στρατός, που έκανε τις βασικές ισοπεδώσεις και καθαρισμούς για να διευκολύνει την επικοινωνία, το έργο το ανέλαβε το υφυπουργείο, πληρώνοντας με το κυβικό τα αυτοκίνητα που μετέφεραν τα προς απόρριψη μάζα. Σαν τόπος για την απόρριψη υποδείχτηκε η δυτική όχθη της Λίμνης, στο σημείο που συνόρευε με την Γεωργική σχολή και «άρχισε ο γύρος του Κουτάβου». Σε αυτό το μέρος καθορίστηκε να μπαζωθεί μια μεγάλη έκταση για να δημιουργηθεί το στάδιο, για το οποίο είχε δείξει ενδιαφέρον ο Ανδρέας Βεργωτής¹⁰³. Αυτή η έκταση καλύφθηκε, αφού έλαβε και ένα κομμάτι από τα ρηγά της Λίμνης.

Στη συνέχεια μια εταιρεία ανέλαβε το καθάρισμα του Αργοστολίου, με το κυβικό και κατά χιλιόμετρο. Για να είναι ορθοί οι λογαριασμοί, έστησαν δυο μεγάλες ζυγαριές, τις επάνδρωσαν με ζυγιστές και περνούσαν από πάνω τους φορτηγά, κορδόνι, ώστε να ζυγιστεί το περιεχόμενο και να πιστοχρεώνονται οι σχετικοί λογαριασμοί. Στο λιμάνι μια άλλη εταιρεία, είχε αρχίσει έργα λιμενικά μεγάλης εκτάσεως. Γέμισε η παραλία υλικό και έκλεισαν οι διαβάσεις. Ληλάτησαν και τον Πλατό Γιαλό και του Καλαφάτη, ώσπου βγήκε απόφαση να σταματήσει η αμμοληψία από τις περιοχές αυτές, για να επεκταθεί η λεηλασία, σε άλλες πιο απόμακρες και πιο παρθένες ακτές.

Υπήρχαν λόφοι στο κατάστρωμα του δρόμου από πέτρες, αγκωνάρια και στουρναρόπετρα. Δούλευαν ασταμάτητα οι μπετονιέρες και οι εργάτες. Αυτά τα έργα για το Αργοστόλι, που ποτέ το λιμάνι του δεν είχε αξιόλογη κίνηση, φαινόταν σαν πολυτέλεια. Από τα καλούπια βγήκανε τεράστιοι ογκόλιθοι από μπετόν, μεγαθήρια ολόκληρα. Τους άρπαζε ο πλωτός γερανός, τους ζύγιζε στον αέρα και τους πίθωνε στα

¹⁰³Α. Δεμπόνου, ό. π., σ. 231

βαθιά και όταν ακουμπούσε ο πρώτος, ο δεύτερος, ο τρίτος, όπου ήταν ανάγκη, στο περίγραμμα που διαγράψαν στη θάλασσα, φάνηκε η νέα μορφή του λιμανιού με τρεις τεράστιες προβλήτες και μια αρκετά μεγάλη επίχωση για την αγορά. Όλος αυτός ο χώρος έπρεπε να γεμίσει υλικό και τα γκρεμισμένα σπίτια προσέφεραν άφθονο. Όταν οι προσβάσεις στην παραλία άνοιξαν, αραιώσαν οι ογκόλιθοι που την έπνιγαν. Η ξηρά προχωρούσε να ανταμώσει τους ποτισμένους ογκόλιθους και να ολοκληρώσει την παραλία¹⁰⁴. Οι υπολογισμοί των «ειδικών» πήγαν χαμένοι, γιατί κατά το διάστημα ώσπου να δημιουργηθούν οι ογκόλιθοι, το καθάρισμα της πόλης προχωρούσε και τα φορτηγά είχαν βρει άλλο μέρος να αδειάζουν το υλικό. Από τα βραχάκια της ακτής από το Μαϊστράτο μέχρι το μύλο του Ταμπάκη σε μια μεγάλη προσφορά φορτηγών, και με δυο κουτάλες να δουλεύουν μέρα νύχτα, τεράστια ποσότητα υλικών είχε ριχθεί σε εκείνη την περιοχή. Όταν ήρθε η ώρα, οι ογκόλιθοι να ανοίξουνε το δρόμο στα φορτηγά και να αρχίσει να δημιουργείται ο μόλος στην παραλία, βρεθήκαν κάποια στιγμή χωρίς μπάζα. Η ξηρά είχε σταθεί χωρίς το συναπάντημα με τους ογκόλιθους, και τα μπάζα του Αργοστολίου είχαν τελειώσει, γιατί είχαν ριχθεί τρία χιλιόμετρα μακριά¹⁰⁵.

Επειδή δεν γινόταν η παραλία να μην ολοκληρωθεί, πραγματοποιήθηκε νέα πληρωμή. Το ως άνω, ωστόσο, δεν ήταν η μοναδική ζημιά, καθώς η μπουλντόζα, άρχισε να σπρώχνει στη θάλασσα παλαιά ντουβάρια, πέτρες, αγκωνάρια, σπρώχνοντας και τα στεφανώματα της παλαιάς παραλίας που ήταν από πέτρα της Φάλαρης.

7.2. Η ανάγκη για οικονομική ανάκαμψη

Μετά τον ενταφιασμό των νεκρών και τη μεταφορά των εκατοντάδων τραυματιών σε οργανωμένα νοσοκομεία, ξεκίνησε η ανοικοδόμηση της Κεφαλονιάς. Η οικονομική ανόρθωση των κατεστραμμένων νησιών δεν ήταν κάτι εύκολο που μπορούσε να πετύχει οποιαδήποτε κυβέρνηση. Χρειαζόταν τακτική εργασία των πληγέντων για την οικοδόμηση και σύστημα και μέθοδο για την οικονομική ανόρθωση¹⁰⁶. Οι χιλιάδες ταλαιπωρημένοι άστεγοι, όλοι αυτοί που έζησαν από τον σεισμό, ήρωες που βίωσαν αυτή την συγκλονιστική εμπειρία στην ζωή τους, δεν ηττήθηκαν από τον σεισμό.

¹⁰⁴ Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 232

¹⁰⁵ Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 232

¹⁰⁶ *Η ηχώ του Ιονίου*, *ό. π.*, σ. 3

Υπάκουσαν στις εκκλήσεις και στις προτροπές Ελλήνων και ξένων, να μείνουν στο τόπο από όπου κατάγονταν και γεννήθηκαν. Έδειξαν θετικοί στο να ξαναχτίσουν την ζωή τους και τα σπίτια τους από την αρχή. Αντέδρασαν με πάθος, ενθουσιασμό και ομοψυχία. Ο κόσμος άρχισε να ξεσηκώνεται και είχε το θάρρος και τη κρίση να πει σωστές κουβέντες. Δυστυχώς όμως λίγες έπιασαν τόπο. Οι υπηρεσίες αντιμετώπιζαν τον κόσμο με δυσπιστία και με δόση αποστροφής αλλά ο κόσμος δεν καθόταν με σταυρωμένα χέρια, έκανε ότι μπορούσε για να σωθεί η πόλη του. Η πόλη είχε αρχίσει να μπαίνει σε έναν κανονικό ρυθμό, ο κόσμος ανησυχούσε για τα τυχόν λάθη και τρώμαζε με τις τυχόν αστοχίες¹⁰⁷. Οι ενέργειες ατόμων και σωματείων έτειναν σε ένα σκοπό, να αρχίσει η ανοικοδόμηση και να ξεκινήσει σωστά.

Με την εγκατάσταση του Υφυπουργείου γέμισε το νησί ξένους υπαλλήλους, ξένα πρόσωπα, ποικίλων ειδικοτήτων και αρμοδιοτήτων και ήρθαν και φυτοπαθολόγοι. Το εμπόριο του Αργοστολίου άρχισε να αποκτά ρυθμό και υπόσταση. Τα πλοία της γραμμής έρχονταν γεμάτα εμπορεύματα. Οι αποβάθρες γέμιζαν εμπορεύματα που διοχετευόταν στα στέγαστρα. Το χρήμα κυλούσε και η ζωή ξανάρχιζε, η λαβωμένη ελπίδα άρχιζε να φτερουγίζει. Τα χέρια, τα εργατικά χέρια γίνονται πολύτιμα, δυσεύρετα και καλοπληρωμένα.

Στο Αργοστόλι δεν είχε αλλάξει μόνο η πολεοδομική μορφή και οι συνθήκες ζωής, αλλά είχε αλλάξει και η σύνθεση των κατοίκων. Στην ζώνη της Αγοράς κυκλοφορούσαν αγνώστες εργατικές φυσιογνωμίες, γεμάτες υγεία και άγνοια. Είχανε έρθει από τις Βόρειες Επαρχίες του κράτους, μετά από κυβερνητική υπόδειξη που κυκλοφορούσε στα μέρη τους. Από την Ήπειρο, από την Κέρκυρα για να βρουν δουλειά και πολλοί ήταν αυτοί που ξέρανε από τέχνη αλλά αρκετοί δεν ξέρανε τίποτα. Όμως είχαν δύναμη και αντοχή, βρήκαν δουλειά αρκετά γρήγορα. Λίγο αργότερα θα υπάρξει ανάγκη εργατιάς και ολόκληρες ομάδες θα κατακλύσουν το Αργοστόλι και την ύπαιθρο.

7.3. Η αναζήτηση επαγγελματικής στέγης και οι ενέργειες του κράτους

Σημαντική προσπάθεια κατέλαβε το κράτος για την προσωρινή αντιμετώπιση των καταστροφών των συγκοινωνιακών έργων, στην οποία συνέβαλε και η παρουσία

¹⁰⁷Α. Δεμπόνου, ό. π., σ. 236

τμημάτων στρατού στο νησί. Έτσι κατόρθωσε να επιτευχθεί το στοίχημα να διατηρηθούν ανοιχτοί και να λειτουργούν οι δημόσιοι δρόμοι κατά την διάρκεια του χειμώνα, κάτι ιδιαίτερα σημαντικό για την λειτουργία του εμπορίου.

Με το πέρασμα των ημερών η κίνηση του εμπορίου άρχισε και πάλι σε μερικούς τομείς. Σε σχέση με την επαναλειτουργία της οικιακής οικονομίας, η κίνηση του εμπορίου γίνεται αρκετά έντονη, κυρίως στους τομείς των οικοδομικών υλικών. Παράλληλα, βγήκαν στο φως τα εμπορεύματα και άρχισε μια εμπορική κίνηση, δειλή στην αρχή με έντονες και ζωνηρές προοπτικές. Ο νόμος της συναλλαγής άρχισε σιγά-σιγά να λειτουργεί. Έτσι άρχισε να οργανώνεται το μετασεισμικό εμπόριο, αρχικά στους καταυλισμούς. Βέβαια, για να εξελιχτεί και να βοηθήσει την ανοικοδόμηση θα έπρεπε να βρει τους χώρους του, να δημιουργηθεί αγορά με στέγαστρα, με σταθμούς για τις συγκοινωνίες και με μαγαζιά και με διοργάνωση. Από την ώρα που οι έμποροι θα νοιώθανε ασφαλείς στο νησί, τα υπόλοιπα θα τα αναλάμβαναν οι ίδιοι.

Ήρθε λοιπόν η στιγμή που οι έμποροι και οι ιδιώτες έπρεπε να στήσουν το νέο τους μαγαζί, τη νέα τους κατοικία. Όλοι αναζητούσαν στέγη. Οι μικροί επαγγελματίες και το μικροεμπόριο κινδύνευαν να βρεθούν δίχως στέγη ή τουλάχιστον ξορισμένοι από τις βασικές συγκοινωνίες των χωριών¹⁰⁸. Όλη η διαδικασία διεξαγόταν σε ένα αδιάκοπο κλίμα εκνευρισμού και καυγάδων. Κάποιοι έφτιαξαν στέγαστρα με σκοπό ότι θα περάσουν εκεί την υπόλοιπη ζωή τους, άλλοι πιο αισιόδοξοι κοίταζαν να βολέψουν την περίσταση για τις επείγουσες ανάγκες¹⁰⁹. Τα φορητά και το εμπόριο της πρόκας και του πισσόχαρτου, του τσίγγου και του τσιμέντου έκαναν χρυσές δουλειές. Τα παραπήγματα τελείωναν και έτσι άρχιζε μια νέα ζωή.

Για να εγκρινόταν σε κάποιον ο χώρος, που είχε διαλέξει, έπρεπε να παρουσιάσει βεβαίωση του Επιμελητηρίου πώς ήταν πραγματικά πριν από τον σεισμό εμπορευόμενος ή επαγγελματίας, δηλαδή καταστηματάρχης. Έπρεπε, δηλαδή, να υποβάλλει μια υπεύθυνη δήλωση του προσεισμικού επαγγελματικού χώρου¹¹⁰. Όσοι διάλεξαν κεντρικούς δημοτικούς χώρους, ανέμεναν και όταν ο αρμόδιος υπάλληλος βγήκε να χαράξει σύνορα και να δώσει τις άδειες βρέθηκε σε κυκεώνα. Μικροί μαγαζάτορες που στεγάζονταν σε χώρους 10-15 τετραγωνικά, κατέλαβαν 100 και 200

¹⁰⁸ Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 206

¹⁰⁹ Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 206

¹¹⁰ Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 205

τετραγωνικά. Μερικοί άλλοι κατέλαβαν ολόκληρες κεντρικές εκτάσεις παρόλο που οι δουλείες τους, ήτοι γκαράζ, ανταλλακτικά, καύσιμα, εργοστάσια, торνευτήρια σιδηρουργεία αποθήκες ξυλείας, οικοδομήσιμα, δεν είχαν απαραίτητη ανάγκη από τόση κεντρικότητα.

Οι Υφυπουργοί αλλάζαν, ο ένας μετά τον άλλον. Ανάλογα με την πτέρυγα που επηρέαζε περισσότερο την κυβερνητική παράταξη άλλαζε και η σειρά των Υφυπουργών που εγκατασταθήκανε στο νησί, καθώς και εκείνων που αργότερα έμειναν στην Αθήνα, όταν το Υφυπουργείο Αποκαταστάσεως και Σεισμόπληκτων Νήσων άλλαξε όνομα σε Υφυπουργείο Ανοικοδομήσεως¹¹¹ και ασχολήθηκαν με ελάχιστες εξαιρέσεις, απόλυτα γραφειοκρατικά με την ανοικοδόμηση. Είτε την αντιμετώπισαν από την νομική πλευρά, είτε από την τεχνική.

7.4. Πολεοδομικό σχέδιο

Δυστυχώς το πολεοδομικό σχέδιο, όσον αφορά στα δημόσια κτίρια, δεν θύμιζε σε τίποτα το παλαιό, ούτε όμως και πρόσφερε κάτι το εντυπωσιακά καινούργιο. Θάφτηκαν και εξαφανίστηκαν οι παλιές χωροπούλες, αλλά και εκείνες που στη θέση τους ξεπρόβαλλαν δεν ήταν ούτε πρωτοποριακές, ούτε παραδοσιακές.

Η ανοικοδόμηση δεν ήταν εύκολη επιχείρηση. Χρειαζόταν οικονομικό στήριγμα, τεχνική προετοιμασία και βασικό νομικό υπόβαθρο. Τα τρία αυτά είναι θεμελιώματα της ανοικοδόμησης, πραγματοποιήθηκαν σε χρόνο που μπορεί να χαρακτηριστεί ρεκόρ για μια ολοκληρωτική καταστροφή τόσο εκτεταμένη όπως αυτής της περιοχής. Το δυσάρεστο είναι ότι δεν επιτελέστηκε σωστό έργο. Ο χρόνος, ο μοναδικός κριτής αξιών, είχε ήδη εκδώσει την ετυμηγορία του. Είχαν προγραμματιστεί οικισμοί αλλά όχι πόλεις, γιατί κατά την ανοικοδόμηση δεν συντάχθηκε μελέτη χωροταξική και πολεοδομική με οικονομοτεχνική ανάλυση, που θα έδινε τη δυνατότητα στον πληθυσμό μετά τη στέγαση του να επιβιώσει και οικονομικά.

Τα έργα υποδομής, ύδρευση, φωτισμός, τηλέφωνα, αποχέτευση σε ορισμένες περιοχές δεν προβλέφθηκαν καθόλου ενώ σε άλλες περιοχές μελέτες και εκτέλεση ήταν ελλειμματικές και σε όχι λίγες περιπτώσεις ή παρασκευή πρωτόγονη. Όσον αφορά τη νομική κάλυψη άφηνε εκκρεμότητες ανάμεσα σε δικαιούχος αρωγής που έχτισαν πάνω

¹¹¹Α. Δεμπόνου, ό. π., σ. 222

σε οικόπεδο που τους είχε παραχωρηθεί προς χρήση με ενοίκιο. Οι τελευταίοι φτωχοί, βιοπαλαιστές κινδύνευαν να χάσουν το σπίτι τους, που το διεκδικούσαν οι οικοπεδούχοι εκχωρητές. Έτσι στο μοναδικό απόκτημα του σεισμού να δημιουργηθεί ελεύθερος χώρος για προγραμματισμένη ανοικοδόμηση, στάθηκαν αδύναμοι οι άνθρωποι να φτιάξουν αν όχι το άψογο, τουλάχιστον το εξυπηρετικό και το ανθρώπινο¹¹².

Το πρόβλημα των εγκαταστάσεων των οικισμών στην μετασεισμική φάση χρειάζονταν μεγάλη προσπάθεια ή μεγάλα κεφάλαια για να επιλυθεί. Η ιδιότητα του προσωρινού απέκλειε λύσεις. Ούτε ο πληθυσμός απαίτησε, ούτε το κράτος κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια. Και ο φωτισμός και η ύδρευση λειτουργούσαν στοιχειωδώς. Το χειμώνα η αποχέτευση στα επίπεδα εδάφη και στις προσωρινές εγκαταστάσεις των σκηνών αποτελούσε αρκετά μεγάλο πρόβλημα. Ωστόσο, εξίσου σοβαρό πρόβλημα το καλοκαίρι ήταν κυρίως η αποχέτευση ακάθαρτων υδάτων, αφού υπήρχε ο κίνδυνος δυσοσμίας και ανθυγιεινών συνθηκών και οι μολύνσεις των υδάτων που αυξάνονταν¹¹³. Το κράτος και οι Δήμοι έπρεπε να εξασφαλίσουν όσο το δυνατό καλύτερα μέτρα αποχέτευσης των ακάθαρτων υδάτων για όλη την θερινή περίοδο. Έπρεπε να εξασφαλιστεί η ύδρευση στα χωριά, αφού εκεί η ύδρευση γινόταν με στέρνα, και αυτές είχαν ανοίξει από τους σεισμούς και δεν είχαν επισκευασθεί έγκαιρα.

Για το νέο σχέδιο του Αργοστολίου λέγονταν πολλά. Αρχικά πως είχε προταθεί σε Γάλλο πολεοδόμο να το συντάξει. Πριν φθάσει ο άνθρωπος να υποβάλλει τα προσχέδια, βρήκε τις υπηρεσίες να έχουν συντάξει τα δικά τους σχέδια, τα οποία και του γνωστοποίησαν, αλλά χωρίς να λαμβάνουν υπόψη την άποψη του. Έτσι εξεδόθη το πρώτο προσχέδιο της πόλης του Αργοστολίου, που πριν ακόμα δημοσιευθεί, τορπιλίστηκε χωρίς αιτία.

Στα Αρχαία του Υπουργείου Δημοσίων Έργων βρέθηκε το σχέδιο της προσεισμικής πόλης από αεροφωτογραφία καθώς και το σχεδιάγραμμα της κτηματικής περιουσίας της πόλης. Ο αείμνηστος καθηγητής Υγιεινής Γεράσιμος Αλιβιζάτος, έκανε μια πρόταση. Να μεταφερθεί η πόλη και να χτισθεί αμφιθεατρικώς από της Μηνιές έως το Φανάρι της περιοχής Λάσσης. Αυτή η πρόταση θα εκμεταλλευόταν δυο μεγάλα φυσικά πλεονεκτήματα: της μεγάλης ηλιοφάνειας και του ανοιχτού ορίζοντα. Αυτή η

¹¹²A. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 225

¹¹³Κεφαλληνία, *ό. π.*, σ. 20

ερειπωμένη πόλη θα γινόταν παγκόσμιο σημείο ενδιαφέροντος. Όμως τα προσωπικά ενδιαφέροντα, δηλαδή των μεγαλοϊδιοκτητών αλλά και κάποιες αντιδράσεις πολιτών για αλλαγή, απέρριψαν την πρόταση του Αλιβιζάτου. Οι Σκαλισιανοί, με τη βοήθεια του τότε βουλευτή Γεράσιμου Μεταξά- Σούλη,¹¹⁴ κατέβηκαν από το βουνό στο Μιαμπέλι-Μούντα και έφτιαξαν μια αξιοθαύμαστη κωμόπολη με ευρείς ορίζοντες τουριστικής ανάπτυξης.

Άλλη μια ευκαιρία απορρίφθηκε για την αρχιτεκτονική πρόταση του στρατηγού - μηχανικού Ιορδανίδη. Μια πρόταση η οποία προέβλεπε φαρδύτερους δρόμους με πρασιές και πάρκα. Ο Ιορδανίδης ξεκινώντας από το σχέδιο και λαμβάνοντας υπόψη και τις μελέτες του υφυπουργείου, το απλοποίησε. Με αυτόν τον τρόπο, ξεχώρισε τα πάρκα, τους δημόσιους χώρους, τα εκπαιδευτήρια, τις πλατείες, πλάτυνε τους δρόμους και διόρθωσε τις αρρυθμίες. Πίσω όμως από κάθε ενέργεια κρύβονταν αόρατες πανίσχυρες δυνάμεις συμφερόντων. Έτσι εγκαταλείφθηκε το σχέδιο του Ιορδανίδη πριν ακόμα λάβει δράση.

Το Υπουργείο πήρε την αεροφωτογραφία και χάραξε ένα σχέδιο. Ούτε ευθύγραμμοι δρόμοι, ούτε ομοιόμορφα τετραγωνικά οικοδομών¹¹⁵. Σε κάποιες περιπτώσεις οι δρόμοι στένεψαν και η ισορροπία των τετραγωνικών ανατράπηκε.

Ξέχασαν όμως τους κοινόχρηστους χώρους, την «Παλιά Πολιτεία» και τις απαιτήσεις της πολεοδομίας. Όταν ολοκληρώθηκε ο αναδασμός και κλήθηκε ο κόσμος να υποβάλλει ενστάσεις σύμφωνα με τον νόμο, ο καθένας ήλεγχε το οικοδομικό του τετράγωνο, αν είναι δηλαδή μέσα στα όρια και στις διαστάσεις και υπέβαλλε την ένσταση αν χρειαζόταν. Έτσι ξεκίνησε ο αναδασμός. Ο Ιορδανίδης ότι μπορούσε να διασώσει από τους καλλιτεχνικούς θησαυρούς του νησιού το έκανε. Κινήθηκε με δραστηριότητα, με αγάπη και ενδιαφέρον. Ο Στρατός από τη άλλη, ανοικοδόμησε το Μοναστήρι του Αγίου Ανδρέα. Επίσης, ο Αντώνης Τρίτσης ως Υπουργός χωροταξίας επέβαλε στις οικίες την κεραμοσκεπή και ομόρφυνε την ακαλαίσθητη μετασεισμική τσιμεντούπολη, κακόγουστο αντίγραφο του αλησμόνητου προσεισμικού Αργοστολίου με τα επιβλητικά κτήρια και την αρχιτεκτονική καλαισθησία και αρχοντιά¹¹⁶.

¹¹⁴Η Κεφαλονίτικη πρόοδος, ό. π., σ. 19

¹¹⁵Α. Δεμπόνου, ό. π., σ. 226

¹¹⁶Η Κεφαλονίτικη πρόοδος, ό. π., σ. 19

Οι σεισμοί του '53 έγιναν αφετηρία για μια καινούρια ζωή. Άνοιξαν νέες θέσεις εργασίας, υπήρχε κίνηση και χρήμα και το κυριότερο οι κάτοικοι των ορεινών και απομονωμένων χωριών είδαν για πρώτη φορά να χτίζονται σπίτια με τσιμεντόλιθους και σίδερα, που ήταν άγνωστα προσεισμικά¹¹⁷. Υπήρξαν χαμηλά πετρόχιστα σπιτάκια, με χωμάτινο δάπεδο και σκεπή χωρίς ταβάνι και δημιουργήθηκαν σπίτια της «Αρωγής» που ήταν τσιμεντένια και αντισεισμικά. Τα συγκεκριμένα, χτίστηκαν σε ευρύχωρα οικόπεδα, μακριά το ένα από το άλλο και όχι ασφυκτικά όπως τα προσεισμικά.

¹¹⁷Γ. Γαβριελάτος, *Μνήμες Το προσεισμικό Μοναστηράκι και οι σεισμοί του '53 στην Κεφαλονιά.*, χ.χ., σ. 54

Η' Κεφάλαιο

Οικονομία

8.1. Τα προβλήματα της Κεφαλονιάς πριν και μετά το σεισμό του 1953

Μια γενική επισκόπηση της πορείας του πληθυσμού της Κεφαλληνίας κατά τους τελευταίους αιώνες είναι αρκετά ενδεικτική της ανάπτυξης της. Ο πληθυσμός της Κεφαλονιάς, ο οποίος τον 16^ο αιώνα ήταν 15.000 κάτοικοι, άρχισε να αυξάνεται συνεχώς έτσι ώστε να εκτιμάται περίπου τον 17^ο αιώνα στους 60.000 κατοίκους. Ωστόσο, το 1823, ο πληθυσμός κυμαίνονταν γύρω στους 53.000. Από την περίοδο αυτή, άρχισε πάλι την ανοδική του πορεία προς το επίπεδο των 60.000 και περί το 1879 πλησίαζε τους 70.000 κατοίκους, κάτι που ανεστράφη στη συνέχεια, εξ' αιτίας των πολέμων και των μεταναστεύσεων. Έτσι το 1920 στο νησί διαμένουν περίπου 55.000 κάτοικοι και μέχρι το 1940 αυξάνονται στο επίπεδο των 58.000 κατοίκων. Δυστυχώς, την περίοδο του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου και της κατοχής της Ελλάδας παρουσιάστηκε το κυριότερο πληθυσμιακό πρόβλημα. Η μείωση του πληθυσμού αντιστοιχεί στο 1/5 αυτού, ώστε το 1951 η Κεφαλονιά να έχει 47.369 κατοίκους, δηλαδή απώλεια του 19% του πληθυσμού της. Συγκεκριμένα, η μείωση παρουσιάζεται εντονότερη στις υπαίθρους από όπου διαρρέει το 22% του πληθυσμού και μικρότερη στις πόλεις με ποσοστό 12%. Μετά το 1951 παρουσιάζεται μια ελαφρά αύξηση του πληθυσμού, έτσι ώστε να εκτιμάται ότι ο πληθυσμός της Κεφαλονιάς βρίσκεται στο επίπεδο των 50.000.

Όσο αφορά την οικονομική κατάσταση της Κεφαλονιάς, δηλαδή, το συνολικό της εισόδημα, αυτό εκτιμάται το 1939 σε 333.000.000 δραχμές ενώ το εισόδημα, που προερχόταν από το εξωτερικό, ανερχόταν στις 89.000.000 δραχμές. Ειδικότερα, το 43.7% οφείλεται στην φυσική παραγωγή, το 4.5% στην μεταποίηση, 16.3% στην κυκλοφορία, 3.9% στα κέρδη κεφαλαίων, 11.9% στις Υπηρεσίες, 2.1% στα εκτελεστικά έργα και 17.% στα εμβάσματα του εσωτερικού και εξωτερικού¹¹⁸.

Ωστόσο, η μεταπολεμική περίοδος βρίσκει το νησί σε άσχημη κατάσταση. Τα προβλήματα της Κεφαλονιάς τα οποία ήταν αρκετά σημαντικά ήδη πριν τον πόλεμο, επιδεινώθηκαν κατά την περίοδο της κατοχής. Το 1944 το συνολικό κοινωνικό εισόδημα της Κεφαλονιάς υπολογίζεται στα 148.000.000 δραχμές. Είναι κάτω του 40% του

¹¹⁸Κεφαλληνία, ό. π., σ. 7

προπολεμικού εισοδήματος. Η Κεφαλονιά εμφανίζεται να έχει μεγάλη ζημιά και οδηγείται στο σύνολο της σε πτώχευση. Η μεταπολεμική κατάσταση, αρχίζει να αλλάζει. Η Κεφαλονιά είχε την ατυχία, να μην κατέχει πλουτοπαραγωγικούς πόρους σημασίας ώστε να αποτελέσουν αντικείμενο φροντίδας στο σχέδιο ανάπτυξης των πλουτοπαραγωγικών πόρων της χώρας. Κατά το έτος 1948-1949 δεν μπορούσε να εκτελεστεί ούτε η βιομηχανική εκμετάλλευση. Η Κεφαλονιά έχασε μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού. Το 1953, η Κεφαλονιά ήταν μάλλον το μοναδικό τμήμα της χώρας, το οποίο είχε πληθυσμό κατώτερο του προπολεμικού και οικονομία, η οποία δεν είχε αρκετή ισχύ ώστε να μπορεί να αναπτυχθεί.

Η επόμενη μέρα του σεισμού βρίσκει τον κόσμο πανικόβλητο να αναζητά τρόπο να εγκαταλείψει το νησί. Ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού, περίπου τα 2/3 των 75.000 κατοίκων έφυγαν γρήγορα, χρησιμοποιώντας κάθε δυνατό μέσον, επιβατηγά ή εμπορικά πλοία, αρματαγωγά του βασιλικού ναυτικού, ακόμη και ξένα πολεμικά πλοία, προς τους λιμένες, κυρίως στην Πάτρα και τον Πειραιά. Μερικοί άνδρες παραχωρούσαν την θέση τους στις γυναίκες ή στα παιδιά. Ωστόσο, άλλοι έδιναν ξύλο για να αποκτήσουν μια θέση¹¹⁹. Πολλοί από αυτούς δεν επέστρεψαν ποτέ πίσω στο νησί, μετοίκησαν σε περιοχές που ένιωθαν ασφάλεια, στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό. Ωστόσο τα προβλήματα για όσους παρέμειναν είναι τεράστια και έπρεπε να βρεθεί λύση στη στιγμή.

8.2. Απαιτούμενα μέτρα για την ανάπτυξη

Αρχικά η Κυβέρνηση έπρεπε να αντιμετωπίσει το εν λόγω πρόβλημα ως συνολικό πρόβλημα μιας περιοχής της χώρας και όχι μόνο ως πρόβλημα τεχνικής ανοικοδομήσεως. Τα μέτρα έπρεπε να στοχεύουν στις δυσκολίες του έμψυχου υλικού της Κεφαλονιάς. Χρειάζονταν να ληφθούν οικονομικά μέτρα για τον πληθυσμό και μετά την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση των προβλημάτων, να προχωρήσουν ειδικότερα στην αντιμετώπιση του προβλήματος της ανοικοδομήσεως του νησιού. Έτσι έπρεπε να χαραχθεί κυβερνητική πολιτική για την αντιμετώπιση του συνόλου των προβλημάτων καθώς και συγκεκριμένο πρόγραμμα για την εφαρμογή αυτής της πολιτικής σε όλους τους τομείς.

¹¹⁹A. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 55

Έπρεπε να εξασφαλιστεί πρόγραμμα για την ανάθεση της μελέτης και της εφαρμογής της πολιτικής ώστε να τεθούν οι αρμοδιότητες για την πρώτη τουλάχιστον περίοδο του προγράμματος, για μια δηλαδή πενταετία. Παράλληλα έπρεπε να εξασφαλισθεί η πραγματοποίηση του προγράμματος για την κινητοποίηση όλων των υλικών πόρων που είναι δυνατόν να συλλεχθούν, κρατικών και δημοσίων. Χρειαζόταν να εξασφαλισθεί η πραγματοποίηση του προγράμματος για την κινητοποίηση όλου του έμψυχου υλικού το οποίο ήταν αναγκαίο. Αυτό θα γινόταν από κατάλληλους επιστήμονες, οι οποίοι θα αναλάβουν πολιτική και πρόγραμμα, μέχρι και των τελευταίων εκτελεστικών οργάνων της εφαρμογής, για την κατάλληλη κινητοποίηση των φορέων των κατοίκων της Κεφαλονιάς αλλά και την κινητοποίηση στους απανταχού Κεφαλονίτες¹²⁰.

8.3. Πολιτική και πρόγραμμα

Το πρόβλημα δεν αποτελούσε καθήκον μόνο του κράτους. Αποτελούσε και μια μεγάλη ευκαιρία για το σύγχρονο κράτος να αποδείξει πως σκέπτεται και πως μπορεί να οργανώσει την χώρα του. Η γενική πολιτική της κυβερνήσεως για την Κεφαλονιά και για τις άλλες καταστρεφόμενες περιοχές έπρεπε να ενταχθεί στην γενική πολιτική της χώρας. Η πολιτική αυτή έπρεπε να διατυπωθεί με κριτήριο ποιο είναι το μέλλον της Κεφαλονιάς και αν είναι δυνατόν να εγκαταλειφθεί ως μια φτωχή περιοχή της χώρας.

Η Κεφαλονιά έπρεπε να αναπτυχθεί και πάλι, άσχετα με την φυσική φτώχεια αλλά υπήρχε και η ανάγκη δυναμικού και αναπτυσσόμενου πληθυσμού και όχι μόνο όσων είχαν απομείνει. Ο φυσικός πληθυσμός της Κεφαλονιάς πριν τους πολέμους, ανερχόταν στους 60.000. Η Κεφαλονιά θα είχε ανάπτυξη, αν υπήρχε μέλλον για τους Κεφαλονίτες. Το εισόδημα της Κεφαλονιάς, έπρεπε να παράγεται από τον ίδιο τον πληθυσμό της και όχι να του δίδεται ως δωρεά. Τα εμβάσματα, ήταν καλοδεχούμενα από το εξωτερικό και το εσωτερικό, αλλά προορίζονταν στους ηλικιωμένους, στα παιδιά και στους ανάκανους που δεν μπορούσαν να εργαστούν. Για τους υπολοίπους τα εμβάσματα έπρεπε να αποβλέπουν στην δημιουργία παραγωγικού πλούτου και όχι στην κατανάλωση.

¹²⁰Κεφαλληνία, ό. π., σ. 27

Ωστόσο, η Κεφαλονιά δεν θα μπορούσε να επιζήσει, αν οι κάτοικοι της απέβλεπαν μόνο στα εμβάσματα. Το νησί είχε ανάγκη για ένα σχέδιο οικονομικής ανάπτυξης και ανασυγκροτήσεως. Ο παραπάνω σκοπός δεν ήταν εύκολο να πραγματοποιηθεί. Θα έπρεπε να ακολουθήσουν αρκετά χρόνια έρευνας, μελέτης και προσπάθειες επενδύσεων. Πέραν τούτου, θα έπρεπε να εξασφαλιστεί εισόδημα για τον πληθυσμό, ως προς τη συμμετοχή τους στην ανοικοδομητική προσπάθεια. Τμήματα του πληθυσμού θα μεταφέρονταν στον επενδυτικό πλούτο, στην παραγωγή του εισοδήματος¹²¹.

Έπρεπε να εξασφαλιστεί, ανάπτυξη και σε περαιτέρω τομείς για την Κεφαλονιά. Για να επιτευχθεί αυτό, έπρεπε να επιβληθεί πλήρης καλλιέργεια και να μην αρκεστούν στην ανοικοδόμηση. Έπρεπε να εξασφαλιστεί ότι μέχρι τουλάχιστον την επίτευξη αυξημένου εισοδήματος και μετά από αυτήν, καμία κρατική κοινωφελή εκδήλωση, η οποία υπήρχε και πριν τους σεισμούς, δεν έπρεπε να πραγματοποιηθεί. Για παράδειγμα η μεταφορά του ψυχιατρείου σε άλλη περιοχή της Ελλάδας, θα είχε καταστροφικές οικονομικές επιπτώσεις, θα μείωνε το εισόδημα αλλά κυρίως θα έπειθε τον πληθυσμό ότι η Κεφαλονιά φθίνει.

Θα βοηθούσε πάρα πολύ, η δημιουργία κατάλληλων κοινωφελών λειτουργιών, εφόσον η ιδιωτική πρωτοβουλία αποβλέπει σε αυτές, για την αύξηση των κρατικών και κοινωφελών εκδηλώσεων του νησιού¹²², είτε εξωτερικού είτε εσωτερικού προερχόμενες. Έπρεπε να τηρηθούν όμως δυο κανόνες: Α) Να μην αποβλέπει η βοήθεια στην παροχή εισοδήματος στους μη εργαζόμενους αλλά σε αυτούς που εργάζονται και να παρέχεται πρόνοια για αυτούς που δεν είχαν τη δύναμη να εργαστούν. Β) Συντονισμός στις εκδηλώσεις, κρατικών και ιδιωτικών φορέων για την εφαρμογή μιας συνολικής κοινωνικής πολιτικής, η οποία θα εξυπηρετούσε τον πληθυσμό και δεν θα δημιουργούσε νέες διαφορές μεταξύ ευνοούμενων και μη και νέα κοινωνικά χάσματα και προβλήματα.

Η διατύπωση της πολιτικής δεν ήταν επαρκής για την πραγματοποίησή της. Χρειαζόταν πρόγραμμα το οποίο έπρεπε να ήταν σαφές, μακροχρόνιο, γενικό και ειδικό, και να είναι γνωστό σε όλους, όπως, Κράτος, Υπηρεσίες, Πληθυσμό, Ιδιώτες,

¹²¹Κεφαλληνία, ό. π., σ. 29

¹²²Κεφαλληνία, ό. π., σ. 29

Κεφαλονίτες του εξωτερικού, Οργανώσεις βοήθειας. Τέλος, έπρεπε κυρίως να τηρηθεί με συνέπεια.

Για να τηρηθεί το πρόγραμμα θα απαιτούταν να διαιρεθεί σε μικρότερα τμήματα. Ήταν πρακτικό και αναγκαίο να διατυπωθεί μακροχρόνιο πρόγραμμα γενικών σκοπών, το οποίο θα ήταν δυνατό να εκπονηθεί σε 20-30 χρόνια. Επίσης έπρεπε να διατυπωθεί το πρόγραμμα της πρώτης πενταετίας 1954-1959 κατά τρόπο σαφέστερο και να διακηρυχθεί ότι συνθήκες εθνικής ανωτέρας βίας δεν επιβάλουν παραλλαγές. Το πρόγραμμα θα απαιτούσε άλλωστε τις κυριότερες και μεγαλύτερες κρατικές δαπάνες. Παράλληλα, έπρεπε να διατυπωθεί για το πρώτο έτος 1954-1955, λεπτομερές πρόγραμμα ανασυγκροτήσεως και ανάπτυξης της Κεφαλονιάς και να αρχίσει εγκαίρως η εφαρμογή του με την έναρξη της άνοιξης και όχι κατά το φθινόπωρο, όπως γίνονταν συνήθως με τα προγράμματα δημοσίων έργων. Φυσικά όλα όφειλαν να διατυπωθούν και να δημοσιευθούν και η κυβέρνηση να γνωστοποιήσει όλα τα μέτρα, τα οποία θα ληφθούν για την ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, ήτοι φορολογικές απαλλαγές και δάνεια. Να γίνει, επιπλέον, γνωστό πότε θα αρχίσει η εφαρμογή τους και πότε θα λήξει η ισχύ τους.

Με τις μεθόδους αυτές, θα ήταν δυνατόν να διατυπωθούν και τα ειδικά και τα επιμέρους προγράμματα εντός του ελληνικού εθνικού προγράμματος, εντός των σκοπών της πολιτικής και εντός μακροχρόνιου προγράμματος¹²³. Το συνολικό αυτό πρόγραμμα δεν θα είναι ούτε πρόγραμμα απλής αποκατάστασης, ούτε απλή οικονομική ανασυγκρότηση, ούτε πρόγραμμα ανοικοδόμησης των τεχνικών έργων. Καθίστατο επιτακτική ανάγκη, να είναι προγράμματα Αναγεννήσεως.

¹²³Κεφαλληνία, ό. π., σ. 31

Θ' Κεφάλαιο

Αναγέννηση

9.1. Ενέργειες για οικονομική ανασυγκρότηση

Εφόσον έγινε αντιληπτό το πρόβλημα της Κεφαλονιάς, για να αντιμετωπιστεί, έπρεπε να χαραχθεί η γενική πολιτική και να τοποθετηθεί απέναντι από τον πληθυσμό της Κεφαλονιάς καθώς και να χαραχθεί η οικονομική ανασυγκρότηση. Για να πετύχει η οικονομική ανασυγκρότηση επιβάλλονταν να τηρηθούν όλοι οι απαιτούμενοι όροι. Η οικονομική ανασυγκρότηση να μην έχει ως σκοπό την επάνοδο στην προσεισμική κατάσταση αλλά την ανάπτυξη της οικονομίας του τόπου κατά τρόπο ώστε να εξυπηρετούνται οι σκοποί και το πρόγραμμα Αναγέννησης της Κεφαλονιάς.

Η οικονομική ανασυγκρότηση της Κεφαλονιάς και των λοιπών κατεστραμμένων περιοχών επέβαλλε αυτή να εντάσσεται στα γενικότερα σχέδια της Ελλάδας και να βασίζεται στην συνολική δυνατότητα την οποία προσφέρει η σημερινή Ελλάδα. Μόνο έτσι θα εξασφαλιζόταν η συνέχεια και δεν θα περιοριζόταν στην εξαγγελία και στη βραχυχρόνια εφαρμογή του σχεδίου. Ήταν καλύτερο, η οικονομική ανασυγκρότηση να είναι συντηρητική και να πραγματοποιείται σταδιακά. Η ελάχιστη μη προβλεπόμενη μείωση της υλικής προσπάθειας και των εξαγγελιών του κράτους θα είχε μέγιστες συνέπειες για την πρόοδο και το μέλλον της Κεφαλονιάς.

Η οικονομική ανασυγκρότηση για να επετύγχανε έπρεπε να βασίζεται και στις δυνατότητες βοήθειας των Κεφαλονιτών. Έπρεπε να εξασφαλισθεί η εφάπαξ βοήθεια και μια βοήθεια προγραμματισμένη για μια πενταετία. Για να επιτύχει η οικονομική ανασυγκρότηση, ήταν απαραίτητο να διατυπωθεί η μακροχρόνια πολιτική και ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα. Για την επεξεργασία και τη γνωστοποίηση του ήταν απαραίτητο:

- Τα γενικά μέτρα προστασίας και ενίσχυσης να εφαρμόζονται για όλη την περίοδο της ισχύς και
- Να διατεθούν πιστώσεις για την πρώτη πενταετία τουλάχιστον¹²⁴.

¹²⁴Κεφαλληνία, ό. π., σ. 27

Για την επίτευξη της οικονομικής ανασυγκρότησης πρέπει το πρόγραμμα να μελετηθεί ως πλήρες οικονομικό πρόγραμμα μιας χώρας και να ληφθούν υπόψη α) η αναγκαία αύξηση παραγωγής, β) η αναγκαία επενδυτική προσπάθεια, γ) τα προβλήματα κεφαλαίων και κυρίως οι κίνδυνοι πληθωρισμού, δ) τα προβλήματα υλικών μέσων, μηχανημάτων και υλικών, ε) τα προβλήματα του αναγκαίου εργατικού δυναμικού σε σχέση με τις ως άνω περιπτώσεις α' και β'. Επιπλέον, έπρεπε να καταβληθεί φροντίδα για την μελέτη του προγράμματος και σε κάθε περίπτωση έπρεπε να εξεταστεί πως θα ήταν το κάθε έργο, αν ήταν αναγκαίο να γίνει και τότε έπρεπε να γίνει.

Το οικονομικό σχέδιο θα έπρεπε να στοχεύει όχι μόνο στην κίνηση του υφιστάμενου παραγωγικού πλούτου προς γρήγορη και μέγιστη απόδειξη, αλλά και στην δημιουργία νέου οικονομικού πλούτου προς παραγωγή μεγάλου εισοδήματος για το μέλλον. Η δημιουργία νέου πλούτου ήταν επιτακτική, αφού από αυτό θα εξαρτιόταν εάν η Κεφαλονιά θα ήταν ένας τόπος ευτυχισμένος με μέλλον ή θα αποτελούσε συνεχώς ένα νησί εγκαταλελειμμένο. Για κάθε κλάδο παραγωγής πλούτου έπρεπε να γίνει εξέταση με προσοχή στο τι ήταν δυνατόν να αποδοθεί στο μέλλον περισσότερο, από ότι στο παρόν¹²⁵, στο που και πως είναι δυνατή η μικρότερη δαπάνη.

Αρχικά, για την πρωτογενή παραγωγή πρέπει να εξετασθεί ξανά κάθε δυνατότητα καλύτερης καλλιέργειας, κάθε δυνατότητα οδεύσεως, κάθε δυνατότητα χρήσης όλης της έκτασης που ήταν δυνατόν να χρησιμοποιηθεί, αφού είχε λυθεί το ζήτημα της κατανομής της ιδιοκτησίας και της απουσίας ιδιοκτητών. Παράλληλα έπρεπε να υπάρξει πρόνοια και υποστήριξη της καλλιεργούμενης έκτασης και επέκταση καλλιεργειών στα νέα αυτά έργα, συντήρηση των νέων εδαφών, των περιοχών κτηνοτροφίας αλλά και ανάπτυξη της αλιείας.

Επίσης πρέπει να γίνει μελέτη της βιομηχανίας, της βιομηχανίας επεξεργασίας γεωργικών προϊόντων, και ενίσχυση εκείνων των κλάδων οι οποίοι βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στα εργατικά χέρια και δη στα χέρια των γυναικών, καθώς και μελέτη της ανάπτυξης της οικοτεχνίας και της βιοτεχνίας για την κατανάλωση. Επιπλέον, αναγκαία είναι η νέα βασική μελέτη του όλου ζητήματος των λιμανιών, ήτοι ποια λιμάνια και υπό ποια διαμόρφωση πρόκειται να εξυπηρετήσουν καλύτερα την Κεφαλονιά, και από άποψη επιβατών και από άποψη εμπορευμάτων.

¹²⁵Κεφαλληνία, ό. π., σ. 32

Άλλη μια μελέτη αφορά το εάν είναι δυνατή και συμφέρουσα η διατήρηση της ναυτικής βάσης στο Αργοστόλι. Απαραίτητη θεωρήθηκε επίσης και η μελέτη του οδικού δικτύου και των αναγκαίων κλάδων, βάση των πορισμάτων του σχεδίου για τα λιμάνια, καθώς και η οργάνωση των συγκοινωνιών της Κεφαλονιάς και η μελέτη του οικιστικού πλέγματος της Κεφαλονιάς. Οτιδήποτε γίνεται για την Κεφαλονιά και τους Κεφαλονίτες πρόκειται να έχει συνέπεια στην οικονομική ανασυγκρότηση και επομένως στην επιτυχία του προγράμματος της Αναγέννηση της Κεφαλονιάς.

Ταυτόχρονα, υπήρξε η διάθεση ορισμένων Κεφαλονιτών να βοηθήσουν τον τόπο τους για την οργάνωση συσσιτίων¹²⁶ καθώς και την επιτυχία του κρατικού προγράμματος πρόνοιας- εργασίας σε πολλές περιοχές της χώρας. Η πρόνοια για εργασία έπρεπε να εκδηλώνεται όπου υπάρχουν άνεργοι και φυσικά απαιτήθηκε μεγάλη μελέτη και τα κατάλληλα πρόσωπα για την εφαρμογή της.

9.2. Η συμβολή των εράνων στην ανάκαμψη της Κεφαλονιάς

Η πανανθρώπινη φιλανθρωπία δεν μπορεί παρά να κινητοποιηθεί άμεσα. Αρχικά, με πρωτοβουλία της Ελληνικής Ναυτιλιακής Επιτροπής διοργανώνεται ο έρανος στο Λονδίνο μεταξύ των εκεί Ελληνικών Ναυτιλιακών γραφείων υπέρ των σεισμόπληκτων. Ο έρανος απέδωσε μέχρι 3 Νοεμβρίου 1953 ένα μεγάλο ποσό σε λίρες Αγγλίας, τις οποίες ο πρόεδρος της Επιτροπής Άγγελος Λούζης, ο οποίος ήταν εφοπλιστής και Κεφαλλονίτης, τις έστειλε στον Μακαριότατο Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος, ως πρόεδρο της Πανελληνίου Επιτροπής του Εράνου. Συγκεκριμένα κατατέθηκαν στην Επιτροπή του Λονδίνου 1000 λίρες εκ μέρους της εταιρείας «Κάσος» των αδελφών Β. Ρεθύμνη και χίλιες λίρες εκ μέρους των Α. Εμπερικού και Μ. Εμπερικού. Τα πληρώματα των Ελληνικών πλοίων, που υπηρετούσαν με ξένη σημαία από 14 Σεπτεμβρίου 1953, πρόσφεραν κατόπιν ενεργειών της Επιτροπής του Λονδίνου, ανά ένα ημερομίσθιο από τις αποδοχές του μηνός Σεπτεμβρίου 1953¹²⁷. Το σύνολο των Εράνων Εσωτερικού – Εξωτερικού και οι εισφορές Ελλήνων βιομηχάνων ανήλθαν στις 205.561.700 δραχμές¹²⁸.

¹²⁶Κεφαλληνία, ό. π., σ. 33

¹²⁷Α. Καλογηρά, ό. π., σ. 58

¹²⁸Η ηχώ του Ιονίου, ό. π., σ. 1

Παράλληλα, ο έρανος του Βελγικού Κογκρέσσου μεταξύ των Ελληνικών και Ξένων Οργανισμών, υπέρ των σεισμόπληκτων Κεφαλονιάς, Ζακύνθου και Ιθάκης, έγινε με πρωτοβουλία του μεγαλεπήβολου Κεφαλλονίτη Επιχειρηματία, Σπυρίδωνος Κουλουμπαρίτη του Αναστασίου, Γενικού Προξένου της Ελλάδος. Ο Σ. Κουλουμπαρίτης, ο οποίος είχε καταγωγή από τα Μαρκουλάτα της Ερύσσου Κεφαλονιάς, ως Γενικός πρόξενος της Ελλάδος, κατά την 15^{ην} Αυγούστου 1953, δηλαδή τρεις ημέρες μετά την καταστροφή των τριών Νήσων του Ιονίου, επικαλούμενος τα φιλανθρωπικά αισθήματα των Αφρικανών ομογενών και ξένων, ενήργησε υπέρ των σεισμόπληκτων. Ο έρανος του Βελγικού Κογκρέσσου, ομογενών και ξένων προσέφερε μέχρι και τον Νοέμβριο του 1953 το ποσό των 725.000 Βελγικών Φράγκων, δηλαδή 450.000.000 δραχμές¹²⁹. Το ποσό αυτό κατατίθεται προς τον Μακαριστό Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος, ως πρόεδρο της Πανελλήνιας Επιτροπής Εράνου, από τον Σπύρο Κουλουμπαρίτη, ο οποίος μετέβη στην Αθήνα μαζί με τον αδελφό του, Χαράλαμπο.

Στην Κόρινθο είχε συσταθεί ένας οργανισμός με Πρόεδρο ένα δραστήριο Δεσπότη που διαχειρίστηκε τα ποσά των εράνων και τις δωρεές και υποσχέθηκε ένα πρόγραμμα το οποίο εκτέλεσε, με τις όποιες βέβαια ατέλειές του. Κοντά στον Δεσπότη, συμπαραστάτης και συνεπικουρος ήταν όλος ο πληθυσμός¹³⁰, ο οποίος καταδικάστηκε σε απομόνωση. Το κράτος δεν δημιούργησε ουδένα μεν οργανισμό και δεν δέχτηκε να τελέσει τις υποδείξεις από ουδεμία επιτροπή.

Από την άλλη, η ενίσχυση των ξένων εκκλησιών με εφόδια για τους σεισμόπληκτους, καθαρού βάρους 574 τόνων, ανήλθε σε συνολική αξία 619.016 δολαρίων ήτοι 18.570.048.000 δραχμών. Η συμβολή αυτή με εφόδια, στάλθηκε από τις Ξένες Εκκλησίες, στην επιτροπή Αλληλοβοήθειας και Σχέσεων. Συγκεκριμένα περιελάμβανε ιματισμό και υπόδηση, εξαρτήματα κλίνης, 75 δέματα τρόφιμα, 848 κιβώτια τυριά, 411 κουβέρτες, σαπούνια, 178 χαρτοδέματα, 951 βαρέλια γάλα, 3346 σάκοι αραβοσίτων, 200 σάκοι αλεύρι, 11 αυτοκίνητα και διάφορα άλλα είδη βοήθειας σποράς και υποδειγμάτων σεισμικής διατήρησης γεωργικών προϊόντων.

¹²⁹A. Καλογηρά, *ό. π.*, σ. 58

¹³⁰A. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 187

Μερικές δωρεές υπέρ των σεισμόπληκτων πραγματοποιήθηκαν και από άλλες ξένες φιλανθρωπικές οργανώσεις και φιλάνθρωπους. Η Αγγλική φιλανθρωπική Οργάνωση «Σώσατε το παιδί» έκανε δωρεά στο Πρόεδρο του Ερυθρού Σταυρού, Κ. Γεωργακόπουλο. Οι βρετανικές δυνάμεις της ζώνης της διώρυγας του Σουέζ συγκέντρωσαν 500 λίρες. Ο ισπανικός Ερυθρός Σταυρός έδωσε 400 ζεύγη υποδήματα και 200 μάλλινα κλινοσκεπάσματα και η Ισπανική κυβέρνηση 1500 δερμάτινα σακάκια. Το Δημοτικό Συμβούλιο των Παρισίων, έλαβε υπόψη του την καταστροφή που έπαθε το χωριό «Άσσος» και έστειλε επιταγή των 3.000.000 σε γαλλικά φράγκα. Το ποσό αυτό δόθηκε στον Φ. Ντυπόν, ο οποίος ήταν Δήμαρχος Παρισίου και Πρόεδρος του Δημοτικού Συμβουλίου, και αυτός μετέβη στην Άσσο, στην Κοινοτική Αρχή. Το δημοτικό Συμβούλιο του Λονδίνου προσέφερε 1050 στερλίνες. Οι Αμερικανικές αποστολές συνεισέφεραν νέες συμπληρωματικές επιταγές, οι οποίες δόθηκαν στον Μακαριστό Αρχιεπίσκοπο, από τον Πρεσβευτή των Ηνωμένων Πολιτειών κ. Κάννον.

Επίσης ο Σπύρος Κουλουμπαρίτης και ο αδελφός του, ενίσχυσαν τους σεισμόπληκτους των χωριών «Μαρκουλάτα» της Ερίσσου Κεφαλονιάς, από όπου κατάγονταν, και έδωσαν χρηματικά ποσά και κουβέρτες στους άπορους σεισμόπληκτους. Ακολούθησαν και άλλες δωρεές Ελλήνων Εφοπλιστών σε χρήματα και εφόδια, υπέρ των σεισμόπληκτων.

Ωστόσο, πάρα πολλά έκαναν οι ίδιοι Κεφαλονίτες, οι διασπαρμένοι στις τέσσερις γωνίες του κόσμου, πλούσιοι, εφοπλιστές και άλλοι¹³¹. Από την αναγγελία των καταστροφών των Ιονίων Νήσων, Έλληνες Εφοπλιστές και Φιλάνθρωποι γλύκαναν τον πόνο και την δυστυχία των σεισμόπληκτων με δωρεές και με εφόδια.

Ο Ευγένιος Ευγενίδης έδωσε 1.500.000.000 δραχμές και εφοδίασε και το νοσοκομείο της Ζακύνθου με όλα τα τελευταία επιστημονικά και νοσοκομειακά εφόδια¹³². Ένας ακόμη Έλληνας Εφοπλιστής, ο Νικόλαος Λυκιαρδόπουλος, έδωσε 1.000.000.000 δραχμές, εκτός από 2.000 λίρες, τις οποίες πρόσφεραν τα τέκνα του Παναγή και Γεράσιμου στον έρανο των Εφοπλιστών του Λονδίνου.

Ο Γεώργιος Βεργωτής έδωσε έξι χιλιάδες δολάρια και ανοικοδόμησε το χωριό του «Κουρκουμελάτα» της Κάτω Λειβαθού της Κεφαλονιάς ενώ ο Ανδρέας Βεργωτής,

¹³¹ Διάφορα Περί Κεφαλληνίας, αριθμός 23, χ.χ., σ. 25

¹³² Α. Καλογηρά, ό. π., σ. 61

αδελφός του Γεωργίου, έδωσε το ποσό των 10.000 δολαρίων προς τους πτωχούς σεισμόπληκτους της Κοινότητας Μεταξάτων. Επίσης ανέθεσε σε μηχανικούς, οι οποίοι δημιούργησαν ένα πολεοδομικό σχέδιο με δρόμους ώστε να είναι πλατιοί και ωραίοι. Δημιούργησε πολιτισμένα και σύγχρονα σχέδια σπιτιών με ρυθμό και αρχιτεκτονική και έχτισε σαράντα περίπου σπίτια για σαράντα οικογένειες του χωριού του, που προκάλεσαν χαρά και αισθητική ανακούφιση, με την πρόσχαρη αρχιτεκτονική τους, τις αυλές, τα λουλούδια και τους κήπους¹³³ τους (ήτοι στα χωριά Μεταξάτα, Κουρκουμελάτα και Καλλιγάτα).

Ο Παναγής Μαρκεσίνης έδωσε 6.000 δολάρια. Ο Παναγής και Γεώργιος Γιαννουλάτος, έδωσαν 170.000.000 δραχμές και στέγασαν σε σκηνές τους κατοίκους του χωριού «Άσσο» της Κεφαλονιάς από όπου κατάγονταν. Ο Σταύρος Νιάρχος έδωσε 6.000 δολάρια. Ο Μάρκος Νομικός έδωσε 75.000.000 δραχμές και κατέλαβε στην Επιτροπή του εράνου το ποσό των 9.525.000 δραχμές, προϊόν εράνου της Εταιρείας του «Θηραϊκή». Ο Γεράσιμος Κοντομίχαλος, δήλωσε προς τον Υπουργό του Συντονισμού, ότι αναλαμβάνει την ανοικοδόμηση του ιερού ναού του προστάτη του Νησιού Αγίου Γερασίμου.

Ο Γάλλος ιατρός Καθηγητής Παστέρ – Βαλλερύ - Ραντ, πριν την αναχώρηση του από την Ελλάδα, διέθεσε υπέρ των υιοθετηθέντων, στο χωριό Αγία Ευφημία και Λακήθρα, το ποσό των 13.000.000 δραχμών, τα οποία συγκεντρώθηκαν στην Ελλάδα, από ιατρικά συμβούλια ¹³⁴. Οι Έλληνες ομογενείς της Αμερικής διέθεσαν 500 χιλιάδες δολάρια και από τον έρανο του Αρχιεπίσκοπου Αμερικής κ. Μιχαήλ. Το ποσό αυτό, μαζί με άλλες πενήντα χιλιάδες δολάρια, δόθηκαν στον Πρωθυπουργό Στρατάρχη Παπάγο, υπό τον κ. Μαρκέτο, ο οποίος ήταν Διευθυντής του «Κήρυκος» της Νέας Υόρκης.

Η Καναδική κυβέρνηση έστειλε με το Ελληνικό φορτηγό «Παναγιώτης Κουμάνταρος», 318.667 χιλιόγραμμα αλουμίνιο σε φύλλα, για την οριστική στέγαση των σεισμόπληκτων, ενώ η Νεοζηλανδική Κυβέρνηση έστειλε φορτίο 500,000 σε σανίδες.

Σύμφωνα με πληροφορίες της Κεφαλληνιακής εφημερίδας «Παρατηρητής», την 6-3-1954 και μετά από έκκληση του ιδρυτή αυτής, Γεράσιμου Π. Μεταξά, Βουλευτή Κεφαλληνίας, ο Πρόεδρος της Ελληνικής Κοινότητας Μελβούρνης και Βικτωρίας της

¹³³ Η *Ηχώ της Κεφαλληνίας 1930-1954*, Δ.Σ.Λ., σ. 10

¹³⁴ Α. Καλογηρά, *ό. π.*, σ. 61

Αυστραλίας κ. Θ. Μαρμάρας, μεσολάβησε και έγινε ολική εισφορά της Βικτωρίας, υπερβαίνουσα τα 25.000 δολάρια και της Νέας Νοτίου Ουαλίας υπερβαίνουσα τα 42.000. Η Κουησλάνδη συνεισέφερε 23.000 δολάρια και η Κεντρική Κυβέρνηση της Αυστραλίας 50.000 δολάρια.

Τα πληρώματα όλων των Ελληνικών πλοίων προσέφεραν ένα ημερομίσθιο ή και περισσότερο κατά άτομο, ως ελάχιστη εισφορά υπέρ των σεισμόπληκτων¹³⁵. Η φιλόanthρωπος ερίτιμος κ. Μπιντώ ανέλαβε την ανοικοδόμηση του Γηροκομείου και του Νοσοκομείου του Ληξουρίου και επέδειξε ενδιαφέρον και υπηρεσίες, τόσο στους παρευρισκόμενους κατά την στιγμή της συμφοράς, όσο και προς τους σεισμόπληκτους του νησιού.

Ο Σουηδικός Ερυθρός Σταυρός παρείχε μεγάλη συνδρομή στους σεισμόπληκτους. Ο ευγενής και φιλόanthρωπος Σουηδικός λαός έστειλε στο Αργοστόλι λύματα, νοσηλεύτριες και Νοσοκομεία, τα οποία θα συνδράμουν τους Δήμους και τις Κοινότητες της Κεφαλονιάς και της Ιθάκης¹³⁶.

Η ερίτιμος κ. Αικατερίνη Κωστομένη, διέθεσε 2.000 δολάρια προς τους άπορους σεισμόπληκτους του χωριού «Κεραμιές», από όπου καταγόταν. Ο Μαρίνος, ο Ανδρέας και Στέφανος, αδελφοί Αθανασίου Μ. Βαλλιάνου προσέφεραν εκατό κλίνες υπέρ των Νοσοκομείων των σεισμόπληκτων νήσων. Τέλος, μια σημαντική βοήθεια εισέφερε και ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού με το συγχρονισμένο ξενοδοχείο «Αίνος». Έργο του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού ήταν και η αξιοποίηση της αμμουδιάς «Πλατύς Γιαλός», μια από τις ωραιότερες παραλίες της Ελλάδος¹³⁷.

9.3. Συμμετοχή πολιτών και φορέων στην ανάκαμψη του νησιού

Η μανία του σεισμού που έπληξε βάνουσα τα νησιά του Ιονίου, Κεφαλονιά, Ιθάκη και Ζάκυνθο, στοίχησε στη Κεφαλονιά τη ζωή 475 ανθρώπων και προκάλεσε τον σοβαρό τραυματισμό περίπου άλλων 1.145. Πολλοί εκ των τραυματιών έμειναν ανάπηροι για όλη τους την ζωή¹³⁸. Ωστόσο, αυτή η καταστροφή ευαισθητοποίησε την παγκόσμια κοινή γνώμη και τα χρήματα που συγκεντρώθηκαν, σύμφωνα με τις

¹³⁵Α. Καλογηρά, *ό. π.*, σ. 63

¹³⁶Α. Καλογηρά, *ό. π.*, σ. 63

¹³⁷*Διάφορα Περί Κεφαλληνίας*, *ό. π.*, σ. 25

¹³⁸Η Κεφαλονίτικη πρόοδος, *ό. π.*, σ. 16

εφημερίδες της εποχής, άγγιζαν το ποσό του προϋπολογισμού του κράτους. Τα χρήματα αυτά ήταν που χρησιμοποιήθηκαν, υπό την μορφή αρωγής, για την πρόχειρη ή και μόνιμη ανέγερση κατοικιών και δημοσίων κτηρίων.

Στην προσπάθεια της ανοικοδομήσεως, μεγάλη ήταν και η συμβολή του ελληνικού κράτους και των συμμαχικών χωρών Αγγλίας, Γαλλίας και Ηνωμένων Πολιτειών. Ο ναύαρχος Ράιτ τηλεγράφησε στον αρχηγό του 6^{ου} αμερικανικού στόλου ναύαρχο Κάσιντι την εντολή του Προέδρου Αίζενχάουερ ότι η Ελλάδα έχει το προβάδισμα του ενδιαφέροντος, έναντι κάθε άλλου θέματος.

Η Αγγλία και η Γαλλία, ανέλαβαν την κοινωνική πρόνοια και την ανοικοδόμηση των κοινοτήτων Βαλσαμάτων και Λακήθρας. Ο Σουηδικός Ερυθρός Σταυρός κατασκεύασε το πρώτο οργανωμένο ξύλινο μετασεισμικό νοσοκομείο, στο οικόπεδο του κατεστραμμένου Βεγγείου Ψυχιατρείου, το οποίο επί μια 30ετία προσέφερε κοινωφελές και ανθρωπιστικό έργο στους κατοίκους της Κεφαλονιάς.

Τα ανεπανάληπτα επιβλητικά κτήρια του Αργοστολίου, των Κωμοπόλεων Ληξουρίου και Σάμης και στα καπετανοχώρια της Λειβαθούς καταστράφηκαν εντελώς. Χάθηκε ένας τεράστιος κόσμος, ένα μεγαλείο, μια φροντίδα αιώνων, ένας πολιτισμός που κατέληξε να είναι πέτρες και χαλάσματα των οποίων η αποκομιδή στοίχισε ακριβά σε χρόνο, χρήμα, προσπάθεια και φιλότιμο. Η όμορφη Κεφαλονιά, ισοπεδώθηκε από την οργή του σεισμού και μετατράπηκε σε έναν θαλασσοδαρμένο βράχο. Ο βράχος έπρεπε να ξαναγίνει πολιτεία, να ξαναβγούν λουλούδια και να ακουστούν στα δρομάκια παιδικές χαρούμενες φωνούλες.

Σημαντική είναι και η αρωγή των Κεφαλλήνιων ευεργετών. Συγκλονισμένοι από την τραγική μοίρα των συμπατριωτών τους, οι ευεργέτες έκαναν υπέρβαση και συνέδραμαν με κάθε τρόπο στους σεισμόπληκτους. Ενίσχυσαν αξιοπρεπώς και αθόρυβα τους αδύνατους και με την προσφορά τους και έδωσαν στους ταλαιπωρημένους κατοίκους την ελπίδα για ένα νέο ξεκίνημα και ένα πολλά υποσχόμενο μέλλον. Η ευεργεσία τους, ήταν η σωτηρία αυτών των ανθρώπων από αυτή την βιβλική καταστροφή που είχε προκληθεί.

Το αίσθημα υπεροχής που προσφέρει η επαγγελματική και επιχειρηματική επιτυχία δεν αρκεί διά την ολοκλήρωση της καταξίωσής του. Ο κάθε κάτοικος ζητά και επιθυμεί την ευτυχία και την ψυχική ανάταση που προσφέρει η ταπεινή ευεργεσία. Οι

μεγάλοι ευεργέτες κατάφεραν να διασπάσουν τον νομοτελειακό αυτό κύκλο μέσα από την προσφορά τους και έμειναν αείμνηστοι, όχι μόνο στις γενιές ευεργετημένων, αλλά και των επερχόμενων.

Στους καταλόγους των ευεργετών της Κεφαλονιάς, είναι και τα αδέρφια Γεώργιος και Παναγής Βεργωτής, που φρόντισαν για την ανοικοδόμηση ολόκληρης της κοινότητας, των Κουρκουμελάτων, αντιγράφου ελβετικής παρόμοιας κοινότητας, ο Ανδρέας Βεργωτής και τα αδέρφια του με τη δημιουργία της ναυτικής σχολής, καθώς και ο Ρόκκος Βεργωτής με το κτήριο της Φιλαρμονικής σχολής.

Επίσης υπήρχε δωρεά του εφοπλιστή Μαρκεσίνη για την ανοικοδόμηση της κοινότητας των Προκοπάτων. Υπήρχε προσφορά του Ευάγγελου Μπασιά στο Ληξούρι και η δημιουργία του Οίκου Ευγηρίας στο Αργοστόλι στη θέση της προσεισμικής κατοικίας του. Ο Νίκος Λυκιαρδόπουλος και οι υιοί του από τις Κεραμειές, τα αδέρφια Παναγή Φωκά - Κοσμετάτου, οι εφοπλιστές αδελφοί Τυπάλδων, Γιαννουλάτων και Ποταμιάνων, η Υπατία Δεστούνη και ο Σπύρος Αντύπας συνέβαλαν στην ανέγερση του Δημοτικού θεάτρου και ο Παναγής Ματζαβινάτος στην ανέγερση του Νοσοκομείου Ληξουρίου.¹³⁹ Οι οικογένειες αυτών των ευεργετών πρέπει να είναι περήφανες για αυτές τις προσφορές.

Η ευεργεσία του Τάκη Παυλάτου, θεωρήθηκε ανεκτίμητη. Προσέφερε δωρεάν τις αρχιτεκτονικές του μελέτες για την αναστήλωση της Κοργιαλενίου Βιβλιοθήκης, της μεγάλης εκκλησίας και της μονής του Αγίου Γερασίμου, μαζί με την αναστήλωση του ιστορικού καμπαναριού, του μητροπολιτικού μεγάρου, της δημοτικής αγοράς και τόσων άλλων.

Ο Δεσπότης¹⁴⁰ δήλωσε τα εξής: «Στα τόσα χρόνια Δεσπότης στην Κεφαλονιά, είμαι σε θέση να κατατάξω τους Κεφαλονίτες σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: Σε εκείνους που έφυγαν μετανάστες στα ξένα, γύρισαν πίσω μετά από χρόνια, πλούσιοι και πετυχημένοι και με τα χρήματα τους ομορφαίνουν τον τόπο. Αυτοί είναι οι Κεφαλονιταράδες! Η άλλη κατηγορία είναι των επιφανών επιστημόνων που με την πρόοδο τους προβάλλεται το νησί, αλλά είναι μάλλον αδιάφοροι ως προς τον τόπο τους. Στην τελευταία κατηγορία ανήκουν όσοι ταλαιπώροι παρέμειναν στο νησί μετά τους

¹³⁹Η Κεφαλονίτικη πρόοδος, ό. π., σ. 18

¹⁴⁰Η Κεφαλονίτικη πρόοδος, ό. π., σ. 18

σεισμούς και δυστυχώς μερικοί από αυτούς έχουν στοιχεία που τα χαρακτηρίζει η φράση «ότι αισχρόν εστί και λέγειν».

9.4. Ο ρόλος και το καθήκον των Κεφαλονιτών

Για να επιτευχθεί το Πρόγραμμα Αναφώνησης της Κεφαλονιάς, κύριο ρόλο έπρεπε να αναλάβουν και οι ίδιοι οι Κεφαλονίτες. Αυτό ήταν και το καθήκον τους, να συμβάλλουν με κεφάλαια Κεφαλονιτών της Κεφαλονιάς χρησιμοποιώντας και κεφάλαια εκτός των Κεφαλονιτών.

Επιπλέον, ο ρόλος των κατοίκων της Κεφαλονιάς επικεντρωνόταν στο να συμμετέχουν στην προσπάθεια, με όλες τις σωματικές τους δυνάμεις και με την βοήθεια του κράτους και της Πρόνοιας, στις εργασίες και στην οργάνωση των έργων - για τα πρώτα χρόνια - και έπειτα στο πρόγραμμα της κοινοτικής ανάπτυξης. Επίσης έπρεπε να συμμετέχουν, με όλες τις οικονομικές τους δυνάμεις, στην προσπάθεια για την ανάπτυξη νέων πόρων, την καλύτερη αξιοποίηση του υφισταμένου παραγωγικού πλούτου και στη δημιουργία νέου πλούτου. Στην κατεύθυνση αυτή μπορούσε να βοηθήσει το κράτος με την χρηματοδότηση της έρευνας για την ανάπτυξη και με οικονομικές διευκολύνσεις για αυτούς που αναλάμβαναν οι ίδιοι την προσπάθεια, ακόμη και με την μελέτη δανεισμού παραγωγικών επιχειρήσεων.

Οι πολίτες κλήθηκαν να συμμετέχουν στην προσπάθεια για να αναλάβουν την αυτοδιοίκηση των Δήμων και κοινοτήτων και την πρωτοβουλία για την καλύτερη σύνθεση και εκτέλεση των έργων. Το κράτος είχε καθήκον να αποσυρθεί αμέσως από την ανάμειξη στα δημοτικά και κοινοτικά ζητήματα και να παίξει τον ρόλο του κατευθύνοντος, αλλά και να χρηματοδοτήσει και να επιβλέπει την ιδιωτική και τοπική πρωτοβουλία¹⁴¹.

9.5. Ο ρόλος των αποδήμων Κεφαλήνιων

Ήταν εμφανές ότι ο ρόλος αυτός έπρεπε να ήταν κυρίως οικονομικός. Ούτε την δυνατότητα μελέτης και προγραμματισμού είχαν όλοι οι Κεφαλονίτες, ούτε την δυνατότητα διοίκησης και λήψης αποφάσεων από μακριά. Αναγκαστικά έπρεπε να

¹⁴¹Κεφαλληνία, ό. π., σ. 47

αφήσουν τον ρόλο του γενικού προγραμματισμού και της διοικήσεως στο κράτος και να συμβάλουν όπου μπορούσαν. Έπρεπε να αφήσουν την μελέτη στους ειδικούς στα διάφορα θέματα και να τους βοηθήσουν και να τους χρηματοδοτήσουν όπου μπορούσαν. Έπρεπε να αφήσουν αναγκαστικά τον ρόλο της εκτέλεσης και επίβλεψης των κατοίκων του τόπου τους στους ειδικούς για κάθε τομέα.

Οι Κεφαλονίτες έπρεπε να ενταχθούν στο κρατικό σχέδιο και να προσπαθήσουν να το εκτελέσουν. Παράλληλα έπρεπε να βοηθήσουν τους ειδικούς για την επιτυχία της ανασυγκρότησης και ανάπτυξης. Στην προσπάθεια αυτή θα έπρεπε να τονίζουν τον όρο ότι η βοήθεια δεν δινόταν για κατανάλωση αλλά για επένδυση και ότι ήταν καλύτερα να δώριζαν υλικά και έργα από κεφάλαια. Ο κίνδυνος του κεφαλαίου να χρησιμοποιηθεί για κατανάλωση και όχι για έργα ενίσχυε την αποφυγή εργασίας. Παράλληλα, υπήρχε κίνδυνος για χρήση της βοήθειας προς αποδημία και εγκατάσταση εκτός της Κεφαλονιάς. Εξ αυτού του λόγου, απαραίτητη ήταν η ανάθεση της κατασκευής οικοδομικών έργων και η δωρεά έτοιμων έργων στους ενδιαφερόμενους. Οι κάτοικοι έπρεπε να βοηθήσουν τα τοπικά και περιφερειακά έργα ως άτομα ή σε ομάδες. Μετά την συμβολή των ειδικών, μπορούσαν να προσφέρουν είτε στα κοινοτικά έργα, είτε για ειδικά έργα της Κεφαλονιάς. Για τον λόγο αυτό, ήταν σκόπιμη η άμεση οργάνωση της τοπικής περιφερειακής βάσης και της βάσης ειδικών σκοπών. Ήταν πιο εύκολο να συλλάβουν τις ανάγκες, να διαθέσουν κεφάλαια και να επιβλέψουν την χρήση τους και να συμμετάσχουν ενεργά για συγκεκριμένα έργα παρά για το σύνολο.

Η συνολική προσπάθεια ήταν πολύ μεγάλη για τα άτομα και άνηκε στο κράτος. Αντίθετα, τα συγκεκριμένα έργα ήταν εκείνα που ενέπνεαν τα άτομα και τα συνέδεαν με την προσπάθεια¹⁴². Ο ρόλος των αποδήμων Κεφαλλήνιων ήταν οικονομικός. Και οι ίδιοι αλλά και οι ξένοι από διεθνείς οργανώσεις, ιδρύματα, συλλόγους, έπρεπε να βοηθήσουν οικονομικά και να συμμετέχουν στην προσπάθεια με κεφάλαια και υλικές ενισχύσεις.

Ορισμένα από τα έργα, τα οποία ήταν κατάλληλα για τους ιδιώτες, αφορούσαν τον κοινοτικό τομέα, όπως εκκλησία, σχολείο, παιδικό κέντρο, Υγειονομικός Σταθμός, Κοινωνικό Κέντρο, ύδρευση, αποχέτευση, ηλεκτροφωτισμός. Τα έργα αυτά ήταν δυνατόν είτε να εξυπηρετήσουν μια μικρή κοινότητα, είτε μια μεγάλη και αν ήταν ανωτέρου βαθμού, ακόμη και μια ολόκληρη περιοχή. Η αξία τους μπορούσε να

¹⁴²Κεφαλληνία, ό. π., σ. 48

κυμαίνεται από 50 εκατομμύρια δραχμές για τα βασικά έργα μονοταξίου σχολείου, μέχρι και 2 δισεκατομμύρια για ένα πλήρες κοινωνικό κέντρο μεγάλης περιοχής.

Στον ευρύτερο τομέα ήταν η Μονή Αγίου Γερασίμου, η Μονή Αγίου Στεφάνου, τα Νοσοκομεία Αργοστολίου – Ληξουρίου - Σάμης, το Ψυχιατρείο Αργοστολίου, η Επαγγελματική σχολή Ληξουρίου, η Επαγγελματική σχολή Αργοστολίου, Σάμης, Αγίου Γερασίμου, το Νοσοκομεία Παιδών. Για να είχε επιτυχία η ενίσχυση των ιδρυμάτων αυτών και να εξασφαλιζόνταν περισσότερα κεφάλαια απαιτούνταν μεγάλη δωρεά ατόμων και οργανώσεων και όταν δεν βρίσκονταν μεγάλοι δωρητές, απαιτούνταν έρανοι για συγκεκριμένο σκοπό και έργο. Σε κάθε περίπτωση οι δωρητές και οι συνδρομητές έπρεπε να ήταν γνωστοί, ήτοι τα ονόματα τους να αναγράφονται στο έργο και οι ίδιοι συνεχώς να ενημερώνονται για την πρόοδο των έργων.

Την εξασφάλιση του συντονισμού μεταξύ των προσπαθειών των επιτροπών και των συλλόγων βοήθειας τοπικής βάσης, θα ήταν χρήσιμο να την αναλάβει η επιτροπή 'Φίλοι της Κεφαλονιάς' της οποίας το έργο θα επικεντρωνόταν στο: α) Να συντονίσει την ιδιωτική πρωτοβουλία με τις ενέργειες του κράτους, β) Να πληροφορήσει τους ενδιαφερόμενους, την υφιστάμενη επιτροπή και τους συλλόγους για τα αναγκαία έργα, γ) Να εξασφαλίζει την παροχή πληροφοριών σε όλους τους ενδιαφερομένους για την πρόοδο των προσπαθειών, δ) Να παραπέμπει τυχόν υφισταμένους ως γενικούς πόρους και δωρεές σε ένα από τα μέρη που θα διαχειριζόταν τα επί μέρους έργα¹⁴³.

¹⁴³Κεφαλληνία, ό. π., σ. 49

Γ' Κεφάλαιο

Προτάσεις για την ανοικοδόμηση

Όταν παρουσιάστηκε το πρόβλημα της Κεφαλονιάς και οι δυνατότητες χειρισμού του, έγιναν προτάσεις για την ανάληψη της μάχης από το κράτος και τους ιδιώτες. Η Κεφαλονιά δοκιμάστηκε σκληρά και η Ελλάδα συμμετείχε στην δοκιμασία και ανέλαβε μεγάλο βάρος για την αντιμετώπιση της. Χρειαζόταν θάρρος και πίστη, χρειαζόταν μεγαλύτερη πνευματική και οργανωτική προσπάθεια, χρειάζονταν υλικοί πόροι. Το έργο στις σεισμοπαθείς περιοχές ήταν το μέτρο της δυναμικότητας και του πολιτισμού του ελληνικού Έθνους του 1954¹⁴⁴. Τμήματα του μηχανικού στρατού ανατίναξαν με δυναμίτη ότι είχε απομείνει στέρεο και όρθιο. Ακόμη και τα θεμέλια σπιτιών και εκκλησιών ανασκάφηκαν με ειδικά μηχανήματα Bulldozer. Υλικά και πέτρες τα έριξαν στην θάλασσα, χωρίς αντιδράσεις των κατοίκων ¹⁴⁵.

Έπρεπε να είναι σκοπός της ανοικοδόμησης, όχι η αποκατάσταση των καταστροφών, αλλά η δημιουργία καλύτερων συνθηκών διαβίωσης για το μέλλον. Παράλληλα, να εξασφαλιστούν οι δυνατότητες επιβίωσης του πληθυσμού, ώστε να υπάρξει αύξηση παραγωγής, αφού μόνο με τα εμβάσματα δεν μπορούσε να γίνει η πραγματική ανάπτυξη των οικισμών. Η Ανοικοδόμηση θα επιτύχει μόνο αν ο πληθυσμός καταφέρει να δώσει ζωή στο νησί. Ωστόσο, επειδή δεν θα είναι δυνατή η ολοκληρωτική ανοικοδόμηση και θα χρειαστούν πολλά χρόνια για να ολοκληρωθεί, έπρεπε να καταβληθεί κάθε προσπάθεια ώστε ότι γινόταν, να πραγματοποιούταν βάση του οριστικού σχεδίου ώστε οι προσπάθειες να αθροίζονται για την δημιουργία του καλύτερου αποτελέσματος, για να μην χαθεί ούτε μια δραχμή προς λάθος κατεύθυνση. Το μυστικό της επιτυχίας θα ήταν η οριστική ανοικοδόμηση κατά στάδια και όχι η προσωρινή ανοικοδόμηση. Ωστόσο, για να επιτευχθεί αυτό, πρέπει να είναι έγκαιρη και επιτυχής η μελέτη όλων των εκδηλώσεων της ανοικοδομήσεως, από την οικιστική, στην Πολεοδομία, στην αρχιτεκτονική και στην κατασκευή.

Κάθε προσπάθεια και δαπάνη πρέπει να καταβληθεί γρήγορα προς την κατεύθυνση της μελέτης, με δεκάδες δραχμές στο μέλλον. Διάφορες εκδηλώσεις της

¹⁴⁴Κεφαλλονία, ό. π., σ. 50

¹⁴⁵Μ. Γερουλάνος, *Το Ληξούρι*, εκδόσεις Γκοβόστη, χ.χ., σ. 125.

Ανοικοδόμησης¹⁴⁶ έπρεπε να ακολουθήσουν με σκοπό να δείξουν ιδέες όχι προς την επίλυση όλων των πολλαπλών προβλημάτων αλλά μερικών από αυτά, όπως την ορθή μέθοδο αντιμετώπισης των οικιστικών δυσκολιών. Ουσιαστικά, έπρεπε να εξασφαλιστεί η ορθή θέση των οικισμών προς καλύτερη εξυπηρέτηση του σκοπού εντός των υφιστάμενων οικονομικών πλαισίων. Η γεωλογική άποψη ήταν ένας από τους σημαντικούς παράγοντες και η σημασία του θα κρινόταν οικονομικά, δηλαδή με πόση επιβάρυνση θα κτιζόταν ένας οικισμός σε ένα ασταθέστερο έδαφος και ποια θα ήταν η οικονομική συνέπεια. Από την άλλη, έπρεπε να ορισθεί το πληθυσμιακό μέγεθος του οικισμού ανάλογα με την λειτουργία και να ορισθεί η κοινωφελής λειτουργία την οποία θα εξυπηρετεί.

Συγκεκριμένα, το συνολικό πρόγραμμα ανοικοδόμησης απαιτούσε επενδύσεις που θα άγγιζαν κατά προσέγγιση τα 556 δις. Ειδικότερα τα ποσά, ανάλογα με το έργο που προσέφεραν ανέρχονταν σε:

376 δις για Κτίρια.

30 δις για Εγκαταστάσεις οικισμών.

50 δις για Οδοποιία.

30 δις για Λιμάνια.

50 δις για Αρδευτικά έργα – λιθιές (πέτρες).

20 δις για Κοινοτικά έργα.

Αυτό θα σημαίνει μια συνολική δαπάνη 900 δισεκατομμυρίων δραχμών για τα κατεστραμμένα Ιόνια νησιά, όπου σε μια τριετία θα ισοδυναμεί με 300 δισεκατομμύρια κατά έτος. Το πρώτο έτος, το κράτος και οι ιδιώτες δαπάνησαν στο σύνολο περίπου 200 δισεκατομμύρια δραχμές. Η επόμενη διετία πρέπει να συνεχίσει με αυτόν τον ρυθμό κρατικής δράσεως ώστε να συμπληρωθούν τα απαραίτητα έργα, δηλαδή να γίνουν πυρήνες για τις 12.500 οικογένειες, όπως και να γίνουν οι απαραίτητες ενέργειες για άλλα κτίρια. Έτσι η Κεφαλονιά θα είχε ανάγκη ενός προγράμματος επενδύσεων, ύψους 185-200 δισεκατομμυρίων, ανά έτος, για μια πενταετία¹⁴⁷.

¹⁴⁶Κεφαλληνία, ό. π., σ. 35

¹⁴⁷Κεφαλληνία, ό. π., σ. 46

10.1. Επιλογές για την σωστή πολεοδομική λύση

Οι οικισμοί σπανιότερα άλλαζαν θέση και μορφή. Κάθε τι το οποίο θα δημιουργηθεί θα δεσμεύει τους κατοίκους για το μέλλον πολύ περισσότερο από όσο κάθε σπίτι δεσμεύει το μέλλοντα ιδιοκτήτη ο οποίος εύκολα θα μπορεί να το κατεδαφίσει. Η μελέτη πρέπει να είναι σωστή και συγχρονισμένη, έπρεπε να διδαχθεί από το παρελθόν αλλά να δημιουργηθεί για το μέλλον. Για την επιλογή προτεραιότητας των έργων έπρεπε το μακροχρόνιο σχέδιο να ξεκινήσει. Οι κάτοικοι ήθελαν οδόστρωση, αλλά οι υπόνομοι απαιτούσαν περισσότερο έργο και θα χρειαστεί να καταστραφούν αργότερα οδοί για να κατασκευάσουν υπόνομους. Η σωστή θεμελίωση των πόλεων απαιτεί και καλό σχέδιο κατασκευής των υπόνομων αλλά και της ύδρευσης. Η οδόστρωση των οδών υπεραστικής κίνησης είναι αρκετή σε πρώτη φάση.

10.2 Η αντιμετώπιση των προβλημάτων της αρχιτεκτονικής

Μετά την εξασφάλιση της ορθής οικιστικής και πολεοδομικής λύσης επιβάλλεται η αντιμετώπιση των προβλημάτων αρχιτεκτονικής και κατασκευής, που θα παρουσιαστούν στα διάφορα κτίρια. Βέβαια, απαραίτητη προϋπόθεση της αρχιτεκτονικής επιτυχίας της προσπάθειας είναι ο συντονισμός της με το οικονομικό, οικιστικό και πολεοδομικό σχέδιο. Η προσπάθεια αντιμετώπισης του συνολικού προβλήματος σε βραχύ διάστημα είναι καταδικασμένη σε αποτυχία (ο υπολογισμός ανέρχεται σε 2.370.00 εκατομμύρια αλλά η διάθεση του ποσού αυτού ήταν αδύνατη¹⁴⁸). Στις κατοικίες, πρέπει να κατασκευαστούν κατά στάδια, μόνο οι βασικοί πυρήνες και στα σχολεία και στις εκκλησίες μόνο ο βασικός όγκος χωρίς βοηθητικούς χώρους και στοές. Για να πετύχει το αρχιτεκτονικό σχέδιο απαιτούνταν: α) δόμηση μόνο για τα απαραίτητα κτίρια - με την παρουσία της οικογένειας, β) δόμηση και των κτιρίων αυτών κατά κτιριολογικά στάδια – με τους απαραίτητους χώρους πρώτους και γ) δόμηση και των χώρων αυτών ανά κατασκευαστικών φάσεων – μόνο τα απαραίτητα στοιχεία.

Με συνολική δαπάνη 376.000 εκατομμύρια, δεν θα επιτρέπονται προσωρινές κατασκευές και το πρόγραμμα θα εφαρμοστεί λογικά ως προς την κατανομή των

¹⁴⁸Κεφαλληνία, ό. π., σ. 39

δημιουργημένων χώρων με σύστημα ως προς την κατασκευή και με πλήρη οικονομικό έλεγχο, προς αποφυγή πληθωρισμού, έλλειψης υλικών και τεχνικών.

Η κατασκευή των σπιτιών είναι προτιμότερο να είναι μονώροφη και πολύ οικονομική. Μεγάλα τμήματα του νησιού έχουν κεκλιμένα εδάφη και οι οικισμοί και οι κατοικίες ήταν κτισμένα σε αυτά. Στο παρελθόν υπήρχαν ημιδιώροφες κατοικίες. Οι βοηθητικοί χώροι είναι επίσης προτιμότερο, να μην έχουν υψηλή οροφή και η οροφή να υπολογίζεται ανάλογα με την λειτουργία. Για την διασφάλιση προϊόντων, όπως το κρασί και το λάδι, το ύψος των 2.10 μέτρων είναι επαρκές. Η διατήρηση χαμηλού ύψους διευκόλυνε. Το έδαφος δεν επιβάλλει την δημιουργία ημιδιώροφου κτίσματος. Οι βοηθητικοί χώροι έπρεπε να βρίσκονται σε ένα ιδιαίτερο κτίσμα, μια λύση αρκετά οικονομική, όχι όμως τόσο οικονομική σε περίπτωση διαφύλαξης κρασιού, αφού χρειάζεται χαμηλότερο ύψος και σταθερή θερμοκρασία. Υπήρχε σκέψη για την δημιουργία ημιυπόγειου ώστε να εξυπηρετεί οικονομικά κάθε σκοπό της δημιουργίας ισογείου. Τέλος ως προς τις ανέσεις πρέπει να λεχθεί ότι τα σύγχρονα σπίτια από απόψεως υγιεινής, δηλαδή λουτρό – τουαλέτα – θέρμανση – διάφορες μονώσεις, δεν θα συγκρίνονταν με τα παλιά. Παλαιότερα, ελάχιστα σπίτια είχαν λουτρό και τουαλέτα. Το παλιό Αργοστόλι δεν είχε κανονική παροχή νερού ούτε και σωστές υδραυλικές εγκαταστάσεις¹⁴⁹, κάτι που δεν θα ισχύει για τις νέες οικοδομές.

Για τα καταστήματα ισχύουν τα ίδια με τις κατοικίες. Για τους αστικούς συνοικισμούς επιβάλλεται να βρίσκονται σε διώροφα ή και τριώροφα κτίρια και απαιτείται και σωστός υπολογισμός σε σιδηροπαγή σκυροδέματα. Αν είναι σε αγροτικούς οικισμούς επιβάλλεται να εξεταστεί κατά πόσο θα ήταν δυνατή η δημιουργία μονώροφων κτισμάτων και η αποφυγή της κατασκευής κατοικίας στην πρώτη οροφή¹⁵⁰.

10.3. Πρόχειρες και μόνιμες κατασκευές

Βέβαια, πάντα υπήρχε το ερώτημα αν οι κατασκευές θα είναι μόνιμες ή προσωρινές αφού το θέμα της κατασκευής ήταν διπλό και είναι δυνατόν αυτή να διαχωριστεί σε προσωρινή και μόνιμη κατασκευή. Η προσωρινή κατασκευή ξεκίνησε μετά το τέλος της πρώτης σειράς των σεισμών και αφορούσε κυρίως ξύλινες

¹⁴⁹Το Μετασεισμικό Αργοστόλι σαν σύγχρονη πόλη, Έρευνα μαθητών Β' λυκείου Αργοστολίου, Περιβαλλοντική εκπαίδευση, Αργοστόλι 1990, σ. 137.

¹⁵⁰Κεφαλληνία, ό. π., σ. 41

κατασκευές, τις οποίες ανέλαβαν ιδιώτες με την βοήθεια του στρατού μετά την ανάθεση μικρών και μεγάλων εργολαβιών από το κράτος.

Συγκεκριμένα, από τις πρώτες μέρες ετέθη το πρόβλημα της στέγασης. Η πρώτη λύση που προτάθηκε ήταν να δοθούν σκηνές. Όλος ο συντροφικός καταυλισμός οργανώθηκε με καταπληκτική ταχύτητα¹⁵¹. Στρατιωτικές σκηνές διατέθηκαν σε μεγάλες ποσότητες ώστε να καλυφθούν όλοι. Παρατηρήθηκε ότι η σκηνή δεν ήταν επαρκής και άρχισε αμέσως η προσπάθεια των κατοίκων για την κατασκευή παραπήγμάτων από ξύλο, κάτι που ήταν δυνατό να διασωθεί από τα ερείπια. Στη Ζάκυνθο, όπου υπήρχε κάποιος ασφαλής ελεύθερος χώρος, στήνονταν αμέσως σκηνές και πρόχειρα ξύλινα παραπήγματα¹⁵². Το κράτος ακολούθησε την πολιτική αυτή και κατέβαλε προσπάθειες με τον στρατό και τις οργανώσεις από τις Σχολές, του Εθνικού Ιδρύματος και από τις Τεχνικές Υπηρεσίες και με τους εργολάβους να κατασκευάζουν προσωρινά παραπήγματα. Τα στρατιωτικά συνεργεία έσωσαν την κατάσταση και μεταφέρθηκε το καλύτερο τάγμα μηχανικού. Οι άνδρες αφηφώντας τον κίνδυνο διέσωσαν όχι μόνο τα υπάρχοντα του κοινού αλλά και την ευρύτερη κατάσταση και τήρησαν την τάξη. Η κοινωνία των σεισμόπληκτων νήσων τους χρωστούσε ευγνωμοσύνη. Ο στρατός δεν είχε υποχρέωση σε τέτοιου είδους έργα¹⁵³.

Στα τέλη Ιανουαρίου το σύνολο των κατοίκων της νήσου κατοικούσε προσωρινά σε ξύλινα παραπήγματα ή είχε τη δυνατότητα να κατοικήσει σε αυτά. Παρόλα αυτά, κάποιοι προτιμούσαν να παραμένουν στις σκηνές. Η παραμονή στις σκηνές εξασφάλιζε την στέγαση των διασωθέντων επίπλων. Ακόμη, για ατομικούς λόγους, η στέγαση σε ξύλινα παραπήγματα τους έδινε την δυνατότητα να αισθάνονται μεγαλύτερη ανεξαρτησία. Η προσωρινή στέγαση στα ξύλινα παραπήγματα στα χωριά γινόταν χωρίς συγκεκριμένο σύστημα και όταν η στέγαση γινόταν κοντά στα ερείπια, δημιουργούταν κίνδυνος.

Στις πόλεις, όπως το Αργοστόλι, δημιουργήθηκαν αρκετά παραπήγματα για τα καταστήματα¹⁵⁴. Οι εγκαταστάσεις αυτές ήταν εντελώς ανεπαρκείς σε σχέση με τις ανάγκες των κατοίκων. Οι εγκαταστάσεις αυτές δημιουργήθηκαν για έναν μόνο χειμώνα

¹⁵¹Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 195

¹⁵²Δ. Ζήβας, *Ζάκυνθος 1953-2003*, σ. 27

¹⁵³*Η ηχώ του Ιονίου*, *ό. π.*, σ. 4

¹⁵⁴*Κεφαλληνία*, *ό. π.*, σ. 19

και υπήρχε η ελπίδα ότι θα πραγματοποιούνταν μόνιμες εγκαταστάσεις στο μέλλον. Η δαπάνη ήταν εξωφρενική για όλα τα έργα της προσωρινής περιόδου¹⁵⁵.

Ωστόσο, εκτός από τις πρόχειρες αυτές προσωρινές κατασκευές, έγιναν και προγραμματισμένες μόνιμες κατασκευές προκατασκευασμένων κτιρίων. Η βοήθεια είτε στάλθηκε από το εξωτερικό ως συλλογική βοήθεια είτε στάλθηκε από οικίες του εξωτερικού, που ενδιαφέρθηκαν για την ανάληψη της εργασίας στην Ελλάδα. Αρκετά οικοδομήματα ήταν Γαλλικά, Σουηδικά, Γιουγκοσλαβικά και άλλων χωρών¹⁵⁶. Η διάρκεια της ζωής αυτών των κατοικιών θα ποικίλει από 1-2 έτη για τις πρόχειρες, προσωρινές κατασκευές, τις οποίες δημιούργησαν οι κάτοικοι μόνοι τους, κυρίως στην ύπαιθρο, μέχρι 5-10 έτη για τις καλύτερες προσωρινές κατασκευές, τις οποίες δημιούργησε το κράτος με τους εργολάβους μηχανικούς και 15-20 έτη και περισσότερο για τα κτίσματα που προσφέρθηκαν από το εξωτερικό, από την Σουηδία και Γερμανία, με μακρά παράδοση ξύλινων κατασκευών. Για να διατηρηθούν περισσότερο οι κατασκευές απαιτούν αρκετά καλή συντήρηση, πολύ καλύτερη της γενομένης στην χώρα, με σταθερές κλιματικές συνθήκες. Ωστόσο, δεν υπάρχει καλή συντήρηση του οικοδομικού πλούτου.

Οι μόνιμες κατασκευές δεν υπήρχαν ακόμη. Μόνιμες πρέπει να θεωρηθούν οι κατασκευές τις οποίες έκαναν οι Γιουγκοσλάβοι στις οικίες, στο Αργοστόλι και στην Ζάκυνθο, που οι κατασκευές είναι από σιδηροπαγές σκυρόδεμα.¹⁵⁷ Αναμφισβήτητα, έπρεπε να προτιμηθούν οι μόνιμες κατασκευές και να αποφευχθούν εντελώς οι προσωρινές. Με αυτό τον τρόπο, ολόκληρος ο πληθυσμός θα είχε στέγαση και οι άμεσες ανάγκες θα έχουν εξυπηρετηθεί. Ακόμη κι αν γίνουν προσωρινές κατασκευές θα πρέπει να έχουν καλή ποιότητα έτσι ώστε να δημιουργούν μια πρόοδο σε σχέση με τις υφιστάμενες. Αν δημιουργηθούν καλές προσωρινές κατασκευές το κόστος τους είναι πολύ μεγάλο και θα υπερβαίνει το ήμισυ της αξίας των γεννημένων κατασκευών. Ακόμη και στις προσωρινές κατασκευές χρειαζόνταν μια καλή στέγη, χρειαζόνταν μόνωση, χρειαζόνταν πόρτες και παράθυρα, δάπεδο και θεμέλια ασφαλή.

Ουσιαστικά, η διαφορά μεταξύ καλών προσωρινών και μόνιμων κατοικιών έγκειτο στους τοίχους. Δεν γίνεται να δημιουργούνται προσωρινές κατασκευές μόνο για

¹⁵⁵ Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 172

¹⁵⁶ *Κεφαλληνία, ό. π.*, σ. 43

¹⁵⁷ *Κεφαλληνία, ό. π.*, σ. 43

να γίνει μια σχετική οικονομία στους τοίχους σε βάρος της σταθερότητας και της διάρκειας ζωής του κτιρίου. Οι τοίχοι των προσωρινών κατασκευών έπρεπε να είναι ξύλινοι και η ξυλεία θα εισαχθεί από το εξωτερικό, ενώ τα άλλα υλικά κατασκευάζονται στην Ελλάδα. Έτσι από άποψη εθνικής οικονομίας ουδείς λόγος υπάρχει να εισαχθεί η ξύλινη κατασκευή¹⁵⁸. Οποιαδήποτε προσωρινή κατασκευή, ακόμη και η καλύτερη, όπως οι προκατασκευασμένες οικοδομές και οι εισαγόμενες από το εξωτερικό, έχουν ανάγκη για προσεκτική και συνεχή συντήρηση, πείρα και καλή παράδοση, κάτι που δεν υπάρχει στην Ελλάδα. Το κλίμα παρουσιάζει υγρασία και θερμοκρασία και οι κατασκευές αυτές δεν είναι δυνατόν να σταθούν όπως στο εξωτερικό.

10.4. Η ανάγκη για μόνιμες κατασκευές

Αν ληφθούν όλα αυτά υπόψη καταλήγει κανείς στο ασφαλές συμπέρασμα ότι από την έναρξη της άνοιξης επιβάλλεται η κατασκευή μόνιμων κατασκευών. Η μελέτη των αποτελεσμάτων των σεισμών στις κατασκευές πείθει οποιονδήποτε μελετητή σχετικά με τα συστήματα τα οποία πρέπει να ακολουθηθούν. Οι φωτογραφίες, οι οποίες ελήφθησαν από τα διάφορα κατεστραμμένα κτίρια είναι ικανές να συμβάλλουν στην κατανόηση της ανάγκης αντισεισμικών κατασκευών. Παρόλο το μέγεθος των σεισμών που έγιναν, μπορούσε κανείς να αντικρύσει κτίσματα, έστω και ελάχιστα σε αριθμό, τα οποία δεν κατέρρευσαν. Τα κτίσματα αυτά ήταν είτε παλιά, τα οποία έχτισαν τεχνίτες προσεκτικά και στα οποία το κονίαμα, είχε αλλοιωθεί στο χρόνο μετά την κατασκευή τους, είτε νεότερα, ελάχιστα, που χτίστηκαν βάσει αντισεισμικών υπολογισμών¹⁵⁹.

Αν η Κεφαλονιά, επρόκειτο να ανοικοδομηθεί με πολύροφα κτίρια, τα προβλήματα τα οποία θα προκύψουν, θα ήταν ενδεχομένως αρκετά δύσκολα και η κατασκευή δεν θα ήταν χωρίς ειδικούς στατικούς υπολογισμούς για κάθε περίπτωση. Αυτή η λύση δεν είναι για την Κεφαλονιά.

Στο παρελθόν η Κεφαλονιά είχε ημιδιώροφα και διώροφα κτίσματα σε ποσοστό 90% και μόνο ένα μικρό ποσοστό κτιρίων είχε τρεις ή περισσότερους ορόφους. Το κύριο πρόβλημα είναι η ανακατασκευή της πλειονότητας των κτιρίων των ημιδιώροφων και των διώροφων. Τα κτίρια αυτά, τα οποία θα κτιστούν είτε από το κράτος είτε από την

¹⁵⁸Κεφαλληνία, ό. π., σ. 44

¹⁵⁹Κεφαλληνία, ό. π., σ. 44

αυστηρή επίβλεψη αυτού, αργότερα θα συνεχίζονται να χτίζονται από τους ίδιους τους ενδιαφερόμενους με καμία ή ελάχιστη επίβλεψη. Δεν αρκεί τα σχέδια να είναι μόνο καλά. Πρέπει να υπάρχει και καλή εφαρμογή. Δεν είναι δυνατόν να μην υπάρχουν διαθέσιμοι μηχανικοί για την εφαρμογή δύσκολων μεθόδων και ειδικών υπολογισμών. Η απλότητα οδηγεί στην καθολική επιτυχημένη εφαρμογή.

Αν ληφθούν υπόψη τα ως άνω και γίνουν οι αναγκαίοι υπολογισμοί, καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα ότι η καλύτερη μέθοδος κατασκευής της πλειονότητας των κτιρίων θα έπρεπε να περιλαμβάνει καλή θεμελίωση επί του ασφαλούς και του ομοιογενούς εδάφους, καλή τοιχοποιία ή οπτοπλινθοδομή. Η τοιχοποιία μπορεί να παρουσιάζει οπλισμένα διαζώματα για όλες τις διαστάσεις της οικοδομής, οριζόντια και κατακόρυφα, κατασκευή ελαφριάς στέγης με ξυλεία ή μεταλλική και τυποποιημένη και να καλύπτεται είτε από μεγάλα και ελαφρά φύλλα επικαλύψεως, αλουμίνιο, λαμαρίνα κλπ., είτε από ξύλινη επικάλυψη ύπερθεν της οποίας θα υπάρχουν και κέραμοι για την επικάλυψη. Κουφώματα, στέγη, προσαρμοσμένα στην οικονομική πραγματικότητα και στην αρχιτεκτονική παράδοση του νησιού χρειάζονταν σίγουρα.

Εάν τα κτίρια είναι μεγαλύτερων διαστάσεων και έχουν αίθουσες μεγαλύτερες των συνηθισμένων αιθουσών κατοικίας, όπως σχολεία και εκκλησίες, η προσφυγή στο σκελετό, του σιδηροπαγούς σκυροδέματος για την υποστήριξη της στέγης και την όλη ανάληψη των σπιτιών ήταν σχεδόν αναγκαία. Για λόγους μεγαλύτερης διάρκειας ζωής, της κατασκευής οροφής με σιδηροπαγή σκυρόδεμα, είναι αναγκαίος ο ακριβής υπολογισμός και η εξασφάλιση της συνεργασίας της με την κατασκευή.

Σε όλες τις περιπτώσεις και πάντοτε επιβάλλεται η αυστηρή τήρηση των κανόνων καλής δόμησης. Ο μεγάλος αριθμός των καταστροφών οφειλόταν στην έλλειψη ουσιαστικών συνδέσεων μεταξύ των στοιχείων μιας κατασκευής, στην ανυπαρξία κονιάματος μεταξύ λίθων και στην αμέλεια της συνεργασίας μεταξύ εξωτερικής επένδυσης μιας λιθοδομής. Αν οι κανόνες είχαν εφαρμοστεί, αρκετό ποσοστό καταστροφής, θα είχε αποφευχθεί.

Έτσι οι κατασκευές και οι λύσεις έπρεπε να ήταν καλύτερες για την τυποποίηση και την ορθολογιστική οργάνωση μαζικής παραγωγής, να φέρουν κουφώματα, στέγη, προσαρμοσμένα στην οικονομική πραγματικότητα και στην αρχιτεκτονική παράδοση του νησιού. Οι κατασκευές έπρεπε να θεμελιώνονται γερά, να αποτελούνται από

τσιμέντο και να είναι οπλισμένες με σίδηρο. Έπρεπε να είναι περισσότερο ενισχυμένες, ώστε να δημιουργείται στατική ισορροπία και να μπορεί το κτίριο να αντισταθεί στις δυνάμεις, που επενεργούν στα θεμέλια ώστε να μεταβιβάζονται στα υποστυλώματα και τη λοιπή οικοδομή. Παράλληλα για μεγαλύτερη ασφάλεια έπρεπε να επιβληθεί το μέτρο του περιορισμού του ύψους των οικοδομών.

10.5. Κοινωφελή έργα

Ένα από τα μεγάλα μειονεκτήματα της οργάνωσης στην σύγχρονη Ελλάδα, το οποίο αποβαίνει καταστροφικό, όχι μόνο για την οικονομία της χώρας αλλά και για την ύπαρξη της, είναι η πλήρη εγκατάλειψη της υπαίθρου σε σχέση με τα μεγαλύτερα κέντρα.¹⁶⁰ Η εγκατάλειψη αυτή δεν σήμαινε ότι ήταν προγραμματική, αντιθέτως έπρεπε να αναφερθεί προς τιμή πολλών από τους κυβερνήτες, κυρίως στην περίοδο της ανάπτυξης της Ελλάδος. Σε μια χώρα φτωχή, όπου τα διαθέσιμα μέσα ήταν πάντοτε λιγότερα από τις υφιστάμενες ανάγκες, είναι φυσικό παρόλες τις προσπάθειες του κράτους, τα ιδιωτικά συμφέροντα να προκαλούν εισροή του πληθυσμού και των οικονομικών πόρων της υπαίθρου προς τις πόλεις. Στις πόλεις, όπου οι συγκεντρώσεις του πληθυσμού εξασφάλιζαν μεγαλύτερα κέρδη και το βιοτικό επίπεδο βελτιώνεται, δημιουργούνται οι κατάλληλες εγκαταστάσεις, οι οποίες οδηγούν σε εγκαταστάσεις προς εξυπηρέτηση. Κατά αυτόν τον τρόπο αυξάνεται ο ρυθμός ανάπτυξης των πόλεων, ενώ το επίπεδο της υπαίθρου παραμένει χαμηλό.

Τα έργα αυτά είναι δυνατόν να είναι, είτε παραγωγικά, με στόχο την ανύψωση του μέσου εισοδήματος, είτε εκπολιτιστικά, προς δημιουργία ανωτέρων συνθηκών διαβίωσης. Η δημιουργία παραγωγικών έργων προς στις πόλεις δεν ήταν δυνατόν να σταματήσει. Δημιουργία πλούτου, χωρίς την δημιουργία των κατάλληλων προϋποθέσεων για καλύτερη ζωή θα σήμαινε ακόμη μεγαλύτερη εισροή στις πόλεις. Ήταν μια μέθοδος για την δημιουργία καλύτερων συνθηκών διαβίωσης στην ελληνική υπαίθρο, καθώς και για την αύξηση του εισοδήματος. Ωστόσο, οι συνθήκες που υπήρχαν, έδειχναν ότι δεν

¹⁶⁰Κεφαλληνία, ό. π., σ. 36

ήταν δυνατόν να βελτιωθούν ούτε το ένα εκατοστό από τους τόσους μικρούς ελληνικούς οικισμούς, για την εξυπηρέτηση των εγκαταστάσεων¹⁶¹.

Μοναδική λύση θα αποτελέσει η κλιμάκωση των αναγκών σε διάφορες βαθμίδες και η εξυπηρέτηση περισσότερων κατοίκων και περισσότερων οικισμών. Δεν είναι δυνατόν να υπάρχει σχολείο σε οικισμό με πληθυσμό 20, 30, ή 50 κατοίκων. Ένα σχολείο θα έπρεπε να εξυπηρετεί περισσότερο από ένα οικισμό. Ήταν αδύνατον επίσης να υπήρχε εκκλησία σε τόσο μικρό οικισμό, καθώς θα έπρεπε να εξυπηρετεί περισσότερους κατοίκους, σε μεγαλύτερο οικισμό. Ένας σταθμός Πρώτων Βοηθειών δεν μπορούσε να συντηρεί έναν οικισμό. Μια λέσχη δεν θα ήταν δυνατόν να παρέχει τη διενέργεια μαθημάτων και προβολής ταινιών και μικρών παραστάσεων σε 50 και 100 κατοίκους. Το ίδιο θα συνέβαινε στα λουτρά, στη βιβλιοθήκη και σε άλλους κοινωφελείς χώρους.

Η ύπαρξη της κατάστασης αυτής οδήγησε στην ανάγκη δημιουργίας κοινωνικών κέντρων, τα οποία θα εξυπηρετούσαν περιοχές με ορισμένους πληθυσμούς, άσχετα εάν ο πληθυσμός αυτός βρισκόταν σε έναν οικισμό ή σε περισσότερους. Η κατάσταση στην Κεφαλονιά τους έπεισε ότι τα κοινωνικά κέντρα μπορούσαν να ήταν χρήσιμα, εξυπηρετώντας τρεις πληθυσμιακές ομάδες. Τα κοινωνικά κέντρα πρώτου βαθμού θα εξυπηρετούσαν πληθυσμό μέχρι 700 - 800 κατοίκους, με ένα τυπικό οικισμό ή περισσότερους μικρότερους. Τα κέντρα δευτέρου βαθμού θα εξυπηρετούσαν πληθυσμό 3 - 5.000 κατοίκους. Τα κέντρα τρίτου βαθμού θα εξυπηρετούσαν πληθυσμό 10 - 20.000 κατοίκους¹⁶². Ο πληθυσμός δεν περιλαμβάνεται σε έναν οικισμό. Έτσι, θα έπρεπε να γίνει η εξεύρεση της κατάλληλης θέσης του κέντρου ώστε να ήταν δυνατή η προέλευση των κατοίκων της γύρω περιοχής για την καλύτερη εξυπηρέτησή τους. Η κατάλληλη θέση θα έπρεπε να βρισκόταν σε ένα συγκοινωνιακό κέντρο βάρους της περιοχής όπου ήταν εγκατεστημένοι οι κάτοικοι, οι οποίοι έπρεπε να εξυπηρετηθούν.

Για τα μεγάλα συγκροτήματα κτιρίων, όπως τα μεγάλα Νοσοκομεία, τα διοικητικά κτίρια, τους Ναούς και την Μονή Αγίου Γεωργίου, απαιτείται ειδική μελέτη κάθε φορά.

¹⁶¹Κεφαλληνία, ό. π., σ. 36

¹⁶²Κεφαλληνία, ό. π., σ. 37

Οι παραπάνω σκέψεις καθιστούν δυνατή τη δημιουργία τριών τύπων κοινωνικών κέντρων, τα οποία θα προσαρμόζονται στις τοπικές συνθήκες. Στα κέντρα αυτά, είναι δυνατή η ανάληψη της Φροντίδας λειτουργίας τους από τον δάσκαλο της περιοχής, ο οποίος με κρατική άδεια, θα ήταν δυνατόν κατά τις βραδινές ώρες να ασχολείται με την λειτουργία του κέντρου και να λαμβάνει έναν καλό μισθό από τις τοπικές αρχές. Θα ήταν καλύτερο εάν τα κοινωνικά αυτά τα κέντρα προικισθούν με τα κατάλληλα μέσα, ώστε όχι μόνο η κατασκευή και η συντήρηση να ήταν εξασφαλισμένη, αλλά και η κυριότερη δαπάνη λειτουργίας.

Ο πρώτος τύπος αυτών των κέντρων θα μπορούσε να αφορά την δημιουργία ενός δημοτικού σχολείου και ενός συγκροτήματος λουτρών. Στόχος του την ημέρα θα ήταν η εξυπηρέτηση των παιδιών και τις βραδινές ώρες των ενηλίκων. Θα υπήρχε σταθμός Πρώτων Βοηθών χωρίς υπαλλήλους, το οποίο θα επισκέπτεται αδελφή νοσοκόμα και γιατρός. Θα διαθέτει αίθουσα συγκεντρώσεων, η οποία θα μπορεί να χρησιμοποιηθεί το πρωί για το σχολείο και τις βραδινές ώρες θα μπορεί να λειτουργεί ως Λέσχη για τον πληθυσμό. Επίσης, εκεί θα είναι δυνατή η λειτουργία υφισταμένου κοινοτικού συσσιτίου. Στην αίθουσα αυτή θα ήταν δυνατή και η λειτουργία δανειστικής βιβλιοθήκης καθώς και η λειτουργία της ως κατοικία του δασκάλου και επιμελητού κέντρου¹⁶³. Η εκκλησία θα είναι δυνατό, αν οι τοπικές συνθήκες το επιτρέπουν, να συνδυαστεί με το ανώτερο κέντρο. Θα ήταν σκόπιμο να συνδυαστεί είτε οικοδομικά με το κέντρο είτε να θεωρηθεί τμήμα του κοινωνικού κέντρου και η κατοικία του ιερέα.

Ο δεύτερος τύπος θα είναι όμοιος με τον προηγούμενο, με την διαφορά ότι όλες οι εγκαταστάσεις τόσο οι σχολικές, όσο και τα λουτρά και οι αίθουσες, θα ήταν μεγαλύτερα. Μεγαλύτερος θα ήταν και ο χώρος για τις Πρώτες Βοήθειες, στον οποίο επιβάλλεται να υπάρχει μόνιμα αδελφή νοσοκόμα, η οποία θα έπρεπε να προσληφθεί καθώς και να της παρέχεται η σχετική κατοικία. Στο κέντρο αυτό θα ήταν σκόπιμη η δημιουργία ειδικού χώρου για την βιβλιοθήκη, ακόμη και αν η μεγάλη αίθουσα συγκεντρώσεων μπορεί να δοθεί για χρήση αναγνωστηρίου.

Ο τρίτος τύπος αφορά το Σταθμό Πρώτων Βοηθειών ο οποίος θα μετατραπεί σε ένα πλήρες ιατρείο και θα υπήρχαν εκεί μόνιμες εγκαταστάσεις Ιατρού καθώς και η ανάλογη κατοικία. Όλοι οι χώροι θα είναι μεγαλύτεροι και κυρίως το συγκρότημα

¹⁶³Κεφαλληνία, ό. π., σ. 38

αναψυχής θα πρέπει να αποτελείται από μια πολύ μεγαλύτερη αίθουσα και μια αίθουσα για τα παιδιά.

Σε όλα τα κέντρα αυτών των βαθμών, πρέπει να εξεταστεί η δυνατότητα δημιουργίας δεύτερης αίθουσας γυναικών - όπου βέβαια δεν θα ήταν δυνατή η σύγχρονη διαμονή τους σε αυτήν την αίθουσα με τους άνδρες - καθώς και η δημιουργία παιδικού σταθμού, για την περίπτωση έντονης απασχόλησης των γυναικών, ώστε να διευκολύνονται με την ύπαρξη Σταθμού διημερεύσεως των βρεφών.

Από την άλλη, όσον αφορά τα κοινωφελή έργα, η δημιουργία σχολείων στην ύπαιθρο, όπου υπάρχει άνεση και όπου είναι εξατάξια ακόμη δημοτικά, επιβάλλεται να είναι σε έναν όροφο. Μόνο αν ήταν αδύνατο το ως άνω, συζητείται η δημιουργία διώροφου. Για τα υπόλοιπα ισχύουν οι κανονισμοί του Υπουργείου Παιδείας. Ωστόσο πολλοί διαφωνούσαν με αποτέλεσμα σε πολλά σχολεία να ξεσπάσει απεργία πείνας. Οι σεισμόπληκτοι επαναστάτησαν. Το κράτος προσπαθούσε να εντοπίσει πολιτικούς πρωταίτιους για αυτή την κίνηση και διεκήρυσσε ότι είναι έργα ταραχοποιών και κομμουνιστών¹⁶⁴.

Για τους μικρούς Υγειονομικούς Σταθμούς επιβάλλεται η δημιουργία τους σε έναν μόνο όροφο, όπως άλλωστε είναι και οι περισσότεροι Υγειονομικοί Σταθμοί της Ελλάδας, έστω εκεί που δεν υπάρχει πρόβλημα οικισμού. Το πρόβλημα υφίσταται στους Υγειονομικούς Σταθμούς και στα κέντρα αστικών περιοχών όπου δεν θα υπάρχουν επαρκείς χώροι για την ανάπτυξη του ισογείου, αφού θα πρόκειται για τη δημιουργία μεγαλύτερων κτιρίων.

Ωστόσο, το πρόβλημα για τις εκκλησίες είναι δυσκολότερο εκείνου των συνήθων κτιρίων, γιατί οι περισσότερες από αυτές έχουν ένα εμβαδό περί τα 150 τ.μ. τουλάχιστον, και ύψος αρκετό ώστε να δημιουργείται η ανάγκη ειδικού υπολογισμού. Πρόβλημα αποτελεί η κατασκευή ολόκληρου του σκελετού του Ναού, τοίχου και οροφής. Αν δεν υπάρχουν οικονομικά μέσα θα είναι δυνατή μια κατασκευή ανάλογα με τα υποστυλώματα και τις οριζόντιες συνδέσεις με σιδηροπαγούς σκυροδέματα. Σε κάθε περίπτωση χρειάζεται υπολογισμός. Επειδή δεν θα υπάρχει ευχέρεια ειδικού υπολογισμού για κάθε περίπτωση ξεχωριστά συνιστάται η δημιουργία ορισμένων τύπων

¹⁶⁴A. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 143

εκκλησιών και ο υπολογισμός αυτών των τύπων, έτσι ώστε να είναι δυνατή η κατασκευή τους σε όλη την ύπαιθρο.

Η ομοιομορφία διάφορων εκκλησιών θα αφήσει στην πρωτοβουλία των κτητόρων το θέμα της διακόσμησης, της διαμόρφωσης για τις πόρτες, τα παράθυρα, του Ιερού και όλων των λεπτομερειών της εμφάνισης και της διακόσμησης του κτιρίου. Ο οικοδομικός όγκος της εκκλησίας θα μελετηθεί και ένα στοιχείο στοών θα υπολογιστεί για να δημιουργήσει ναούς διαφόρων εμφανίσεων. Θα είναι δυνατή η μελέτη δύο ή τριών τύπων κωδωνοστασίων, τα οποία με διάφορους συνδυασμούς κολλημένα και σχηματισμένα σύμφωνα με τον κύριο Ναό θα είναι δυνατόν να δημιουργήσουν διαφορετική εξωτερική εμφάνιση ¹⁶⁵. Ως αποτέλεσμα, θα επιτευχθεί η δημιουργία σε σχέση με το παραπάνω, η δημιουργία πολλών μορφών εκκλησιών, οι οποίες αν και θα διαφέρουν μεταξύ τους θα έχουν ένα κοινό χαρακτήρα, έναν απλό ρυθμό.

¹⁶⁵Κεφαλληνία, ό. π., σ. 42

ΙΑ΄ Κεφάλαιο

Κρατικός σχεδιασμός

11.1. Σχέδιο νομοθετικού διατάγματος

Οι σεισμοί προκάλεσαν τις τραγωδίες τους, τις καταστροφές τους και «έφυγαν» αφήνοντας πίσω τους ερείπια. Το κράτος ανέλαβε την ανόρθωση των συμφορών. Άνοιξε πιστώσεις στον τοπικό πληθυσμό, ίδρυσε ιδιαίτερο υπουργείο ανοικοδόμησης με έδρα το Αργοστόλι, το επάνδρωσε με τεχνικούς, πλούσια αμειβόμενους, και το όπλισε με νομοθετήματα που του έδιναν τη δύναμη της δημιουργίας σύμφωνα με τις ανεξέλεγκτες απόψεις του.

Υπό τον Υπουργό Αποκατάστασης Σεισμόπληκτων Νήσων κ. Ρωμανό κατατέθηκε στην Επιτροπή Εξουσιοδοτήσεως της Βουλής Σχέδιο Νομοθετικού Διατάγματος «Περί ανοικοδομήσεως των σεισμόπληκτων Ιονίων Νήσων», του οποίου τα κυριότερα σημεία ορίζουν ότι:

«Άρθρον 1^ον - Έπί τῷ σκοπῷ τῶν Νομῶν Κεφαλληνίας και Ζακύνθου καταστραφεισῶν ἐκ τῶν σεισμῶν τοῦ Αὐγούστου του 1953 πόλεων, κωμῶν, χωρίων και οἰκισμῶν πληγέντων, παρέχεται τῇ αἰτησει των εἰς τους κατά τον παρόντα νόμον δικαιούχος ὑπο τοῦ Κράτους «ἀρωγή, ὑπό τον τύπον τοκοχρεωλυτικοῦ δανείου ἐπί ἐπιτοκίῳ 4% ἐξοφλητέου εἰς εἰκοσιέτησίᾳ δόσει»¹⁶⁶.

2. Ἐπί πλέον παρέχεται εἰς τους αὐτους δικαιούχος «ἀρωγή» δωρεάν, ως συμπληρωματική κρατική ἐνίσχυσις, συνισταμένη εἰς την παροχήν τοῦ ἀναγκαίου ἐκ σιδήρου και τσιμέντου οἰκοδομικοῦ ὕλικου προς ἀνεγερσιν ἀντισεισμικῆς κατασκευῆς τοῦ Ὑπουργοῦ Συντονήσεως, ὀρισθησόμενα¹⁶⁷.

3. Διά την ἐφαρμογήν τοῦ παρόντος ὡς πόλεις μέν νοοῦνται αἱ ἐντός τῶν σχεδίων τῶν πόλεων Ζακύνθου, Αργοστολίου, Ληξουρίου, Βαθέως Ἰθάκης και Σάμης περιοχαί, ὡς ὑπαιθρος δε αἱ κῶμαι, τα χωρία, οἱ οἰκισμοί και ἐν γένει πᾶσαι αἱ ἐκτος τῶν σχεδίων τῶν πόλεων περιοχαί.

Άρθρον 2^ον – 1 Ἡ κατά το ἄρθρον 1 παρ. 1 χορηγηθῆσομένη εἰς τους δικαιούχους ἀρωγή συνίσταται διέκαστον τούτων και κατά ἀνεγερθησομένη οἰκοδομήν

¹⁶⁶ Η ηχώ του Ιονίου, ό. π., σ. 7

¹⁶⁷ Η ηχώ του Ιονίου, ό. π., σ. 7

διά ἕκαστον τούτων και κατά ἀνεγερθησομένην οἰκοδομήν διά μεν τας πόλεις εἰς δρχ. 42.000 και δια τας ἡσσοнос σημασίας ἀπο καθόλου ἐμφανίσεως τῶν πόλεων ζώνας ἢ περιοχάς αὐτῶν εἰς δρχ. 32.000. Ἡ ἀρωγή αὕτη χορηγεῖται εἴτε εἰς χρῆμα εἴτε εἰς οἰκοδομικά ὑλικά εἴτε εἰς ἀμφότερα¹⁶⁸.

2. Αἱ περί τῶν ἡ προηγούμενη παράγραφος ἡσσοнос σημασίας ζῶναι ἢ περιοχαί τῶν πόλεων καθορίζονται διά κοινῶν αποφάσεων τῶν ὑπουργῶν Συντονισμοῦ και Δη. Ἔργων, ἐκδιδομένων μετά γνωμοδότησιν τοῦ Συμβουλίου Οἰκισμοῦ και δημοσιευομένω δια τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

3. Δι' ὁμοίων ἀποφάσεων δύναται να καθορισθοῦ περιοχαί ἢ ζώντατων πόλεων εἰς ἃς χορηγεῖται λόγω πολεοδομικῶν - ἀρχιτελτονικῶν, κατά τον οἰκοδομικόν κανονισμόν, βαρῶν πρόσθετος ἀρωγή μέχρι ποσοστοῦ 30% ἐπί τοῦ ὀριζόμενον διά τῶν ἀποφάσεων τούτων, δύναται να ποικίλλη κατά πόλεις ἢ και ζώνας ἢ περιοχάς αὐτῶν¹⁶⁹.

4. Δι' ὁμοίων ἐπίσης ἀποφάσεων καθορίζουσῶν και τὰς σχετικὰς περί τούτων λεπτομερίας και τὰς τυχόν ἐξαιρέσεις, δύναται τούτων λεπτομερίας και τὰς τυχεῖς ἃς εἶναι ἢ ὑποχρεωτική ἢ ἐκ μέρους τῶν δικαιούχων ἀνέγερσις οἰκοδομῆς καταλλήλου, τοῦλαχιστο στον ἐν μέρει, διὰ τὴν στέγασιν καταστήματος, γραφείου, ἀποθήκης κλπ¹⁷⁰.

Ἄρθρον 3^{ov} -1 Ἐπί οἰκοδομῶν τῶν δικαιούχων, ἐπιδικτικῶν ἐπισκευῆς ἀντισεισμικῶς, παρέχεται ἀντιτῆς κατά το ἀρθρον 1 παράγραφος 1 και 2 ἀρωγῆς προς ἐπισκευήν τούτων. Ἐν οὐδεμιᾷ ὁμως περιπτώσει ἐπιτρέπεται ὅπως ἢ ἀρωγή δι' ἐπισκευήν οἰκοδομῆς ὑπερβαίνει τὴν εἰς τον δικαιούχον ἀναλογοῦσαν κατά το ἀρθρον 1 και 2 ἀρωγῆν. Ἐαν ἢ δαπάνη τῆς ἐπισκευῆς εἶναι ἀνωτέρα τοῦ ἀνωτάτου τούτου ὀρίου, ο δικαιούχος δικαιούται να αἰτήσεται, ἀντί τῆς προς ἐπισκευήν, τὴν προς ἀνεγερσιν νέας οἰκοδομῆς ἀρωγῆν¹⁷¹.

2. Ἡ διαδικασία τῆς διαπιστώσεως ὅτι ἢ οἰκοδομή εἶναι ἐπιδικτική ἐπισκευῆς ἀντισεισμικῶς, τα τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἀπαιτουμένης διὰ τὴν ἐπισκευήν δαπάνης και τῆς παρεσχεθησομένης ἐνέκα στη περιπτώσει ἀρωγῆς, ὡς και πᾶσα ἀναγκαῖα δια τὴν

¹⁶⁸ *Η ηχώ του Ιονίου, ὁ. π., σ. 7*

¹⁶⁹ *Η ηχώ του Ιονίου, ὁ. π., σ. 7*

¹⁷⁰ *Η ηχώ του Ιονίου, ὁ. π., σ. 7*

¹⁷¹ *Η ηχώ του Ιονίου, ὁ. π., σ. 7*

έφαρμογήν τοῦ παρόντος ἄρθρου λεπτομέρεια καθορίζονται δι' ἀποφάσεων τοῦ Ὑφυπουργοῦ Σεισμοπλήκτων Νήσων¹⁷².

Ἄρθρον 6^{ov} - Ἡ ἀρωγή χορηγεῖται διὰ συγκεκριμένην πάντοτε ὑπὸ ἀνέγερσιν ἐπισκευὴν οἰκοδομὴν. ὑπὸ τὰς κάτωθι ἐπι πλέον διακρίσεις: α) Ἡ εἰς τους δικαιούχους τοῦ ἄρθρ. 9 παρ. 1 ἀρωγή χορηγεῖται δι' οἰκοδομὴν ἀνεγερθησομένην εἰς την περιφέρειαν τῆς κοινότητος ἢ τοῦ Δήμου ὅπου ἔκειτο ἡ κατασταφεῖσα ἢ, ἐπὶ πλειόνων καταστραφεῖσα οἰκοδομὴ ἔκειτο ἐντος τῆς περιοχῆς, προκειμένου δε περί μετατιθεμένων τυχόν χωρίων ἢ οἰκισμῶν ἐντος τῆς περιοχῆς τοῦ νέου χωρίου ἢ οἰκισμοῦ. Ἡ εἰς ἄλλην θέσειν τῆς περιφέρειας τῆς Κοινότητος ἢ τοῦ Δήμου ἀνέγερσις τῆς οἰκοδομῆς ἐπιτρέπεται μόνον κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ οἰκείου Νομάρχου, κρίνοντος ὅτι ἡ τοιαύτη μετάθεσις δεν ἀντίκειται εἰς τὰς οὐσιαστικὰς ἀναγκας και την ἐνότητα τῆς κώμης ἢ τοῦ χωρίου. Ἐπιτρέπεται ἐπίσης ὅπως δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Σεισμοπλήκτων Νήσων χωρία ἢ οἰκισμοί ἐξαιρεθοῦν τοῦ περιορισμοῦ. Β) Εἰς τους δικαιούχους τοῦ ἄρθρου 9 παρ. 2 ἀρωγή χορηγεῖται δι' οἰκοδομὴν ἀνεγερθησομένην εἰς την περιφέρειαν τῆς Κοινότητος ἢ τοῦ Δήμου, ὅπου κατῶκει μονίμως ἢ δικαούχος οἰκογένεια. Δι' ἀποφάσεως τοῦ οἰκείου Νομάρχου, ἐκτομῶντος τὰς εἰδικὰς δι' ἑκαστοντῶν δικαιούχων τούτων περιστάσεις, δύναται να ἐπιτραπῆ ἢ ἀνέγερσις τῆς οἰκοδομῆς εἰς την περιφέρειαν ἄλλου Δήμου ἢ Κοινότητος.

Ἄρθρον 7^{ov} -1) Το κατ ἄρθρον 1 παρ. 1 τοκοχρεωλυτικόν δάνειον χορηγεῖται εἰς τους δικαούχους ἐπὶ ὑποθήκη τοῦ τε οἰκοπέδου και τοῦ ἀνεγερθησομένου οἰκοδομήματος, ἐγγραφομένης δυνάμει τοῦ παρόντος και ἄνευ συνενέσεως τοῦ ὀφειλέτου. 2) Ἡ σχετικὴ δανειακὴ σύμβασις καταρτίζεται δι' ἰδιωτικοῦ ἐγγράφου. Διὰ την κατάρτισιν ταύτης και την ἀναδοχὴν ἀπασῶν τῶν ἐκ τῆς λήψεως τῆς ἀρωγῆς ὑποχρεώσεων, ἐπὶ οἰκοπέδων μὲν προικῶν δεν ἀπαιτεῖται ἡ τήρησις τῶν διατυπώσεων τοῦ ἄρθρου 1417 ἐπ. Α.Κ. ἐπὶ οἰκοπέδων δε ἀνηκόντων εἰς πρόσωπα τελοῦν τα ὑπὸ πατρικὴν ἐξουσίαν, ἐπιτροπεῖαν ἢ κηδεμονίαν δεν ἀπαιτεῖται ὁμοίως ἡ τήρησις τῶν ἄρθρων 1512,1647,1698,1700, 1678 Α.Κ.¹⁷³.

Ἄρθρον 8^{ov} – Εἰς τὰς πόλεις, τῆς κατὰ τα προηγούμενα ἄρθρα ἀρωγῆς, δικαιοῦνται 1) Ἐκαστος ἰδιοκτῆτης οἰκοπέδου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατὰ τους σεισμούς

¹⁷²Ἡ ηχώ του Ιονίου, ὁ. π., σ. 8

¹⁷³Ἡ ηχώ του Ιονίου, ὁ. π., σ. 8

ὕπῃρχε κατασταφεῖσα ἢ βλαβεῖσα ἐξ αὐτῶν οἰκοδομή, ἡτις ἐχρησιμοποιεῖτο ἢ ἦτο χρησιμοποιοῖται αὐτοτελῶς διὰ κατοικίαν ἢ ἀσκησιν ἐπαγγέλματος καὶ ἐφ' ὅσον ὁ κατὰ τὴν 12^η Ἀυγούστου 1953 ἰδιοκτῆτης τοῦ οἰκοπέδου εἶναι ἐν συνεχείᾳ ἰδιοκτῆτης αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν χορήγησιν τῆς χορήγησιν τῆς ἀρωγῆς. Ἰδιοκτῆτης πλειόνων οἰκοπέδων δικαιούται ἀρωγῆς δια τὴν ἀνεγερσιν τόσων οἰκοδομῶν, ὅσα καὶ τὰ ἀνωτέρω οἰκόπεδα αὐτοῦ. Τα τυχόν ἐξάναδασμοῦ, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς νομοθεσίας περὶ σχεδίων πόλεων, νέα εἰς ἀντικατάστασιν τῶν παλαιῶν οἰκόπεδα, θεωροῦνται δια τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ παρόντος ἐδαφίου ὡς παλαιὰ πρότου ἀναδασμοῦ τοιαῦτα. Ἰδιοκτῆτης παλαιού οἰκοπέδου μὴ λαβῶν οἰκόπεδον κατὰ τὸν τυχόν ἀναδασμόν, δικαιούται ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω πρυποθέσεις τῆς ἀρωγῆς, ἐὰν ἀποκτήσῃ ὀπωσδήποτε οἰκόπεδον ἐν τῇ αὐτῇ πόλει. 2) Ἐκάστη μονίμως κατοικοῦσα κατὰ τὴν 12^η Ἀυγούστου 1953 εἰς τὰς πόλεις οἰκογένεια, ἐφ' ὅσον μέλος αὐτῆς ἢ πλείονα μέλη ἀπὸ κοινοῦ δὲν ἐτυχον ἀρωγῆς κατὰ τὴν προηγουμένην παρ. 1 ἀντιστοιχούσης τοῦλάχιστον εἰς τὸ ἡμισυ τῆς πλήρους τοιαύτης καὶ ἐφ' ὅσον οἰονδήποτε ἐκ τῶν μελῶν αὐτῆς ἔχει ἀποκτήσῃ κατὰ κυριότητα ἢ καὶ χρῆσιν τοῦλάχιστον δεκαετῆ ἐντὶ αὐτῇ πόλει ὀπωσδήποτε οἰκοδομήσιμον οἰκόπεδον ἐντὸς τριετίας ἀπὸ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ σχεδίου ἐκάστης πόλεως, τῆς προθεσμίας ταύτης δυναμένης νὰ παραταθῇ δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργοῦ Σεισμοπλήκτων Νήσων. Δικαιούχος τῆς ἀρωγῆς εἶναι τὸ ἀποκτῆσαν τὸ οἰκοπεδον μέλος τῆς οἰκογενείας.

Ἄρθρον 9^{ον} – Εἰς τὴν ὑπαιθρον τῆς κατὰ τα προηγούμενα ἄρθρα ἀρωγῆς δικαιοῦνται: 1) Ἐκαστος ἰδιοκτῆτης ἀκινήτου, ἐφ' οὗ ὑπῆρχεν οἰκοδόμημα καταστραφέν ἢ βλαβέν ἐκ τῶν σεισμῶν, οὐχὶ ἐλάσσονος χωρησικότητος ἀντιστοιχούσης εἰς δύο δωμάτια καὶ βοηθητικούς χώρους καὶ ὅπερ ἐχρησιμοποιεῖτο ἢ ἦτο χρησιμοποιοῦσιμον διὰ κατοικίαν ἢ ἀσκησιν ἐπαγγέλματος καὶ ἐφ' ὅσον ὁ κατὰ τὴν 12^η Ἀυγούστου 1953 ἰδιοκτῆτης τοῦ ἀκινήτου εἶναι ἐν συνεχείᾳ ἰδιοκτῆτης αὐτοῦ καὶ κατὰ τὴν χορήγησιν τῆς ἀρωγῆς. Εἰς ἰδιοκτῆτην πλειόνων οἰκοδομῶν χορηγεῖται ἀρωγή μόνον δια μίαν νέαν οἰκοδομήν. 2) Ἐκάστη κατὰ τὴν 12^η Ἀυγούστου μονίμως κατοικοῦσα ἐν ταῖς περιοχαῖς ταύταις οἰκογένεια, ἐφ' ὅσον μέλος αὐτῆς ἢ προηγουμένην παρ. 1 ἀντιστοιχούσης τοῦλάχιστον εἰς τὸ ἡμισυ τῆς πλήρους τοιναύτης. Δικαιούχος τῆς ἀρωγῆς εἶναι ὁ φερόμενος ὡς ἀρχηγός τῆς οἰκογενείας¹⁷⁴.

¹⁷⁴ *Η γχώ του Ιονίου, ὁ. π., σ. 8*

Ἄρθρον 13^{ov} -1 Προς καθορισμόν τῶν κατά τα προηγούμενα ἄρθρα δικαιούχων τῆς χορηγητέας εἰς ἕκαστον τούτων ἀρωγῆς, συγκροντοῦνται δι' ἀποφάσεων τοῦ οἰκείου Νομάρχου ἐν ἐκάστη πόλει, Δήμῳ ἢ Κοινότητι μια ἢ πλείονες Ἐπιτροπαί. Ἡ ἀρμοδιότης τῶν Ἐπιτροπῶν καθορίζεται ἐκ τῆς τοποθεσίας τῆς ἀνεγερθησομένης ἢ ὑπὸ ἐπισκευῆν οἰκοδομῆς κατά τα ἐν ἄρθρῳ 6 ὀριζόμενα. Αἱ Ἐπιτροπαί κρίνουσιν ἐπὶ τῶν σχετικῶν αἰτήσεων, ὑπευθύνων δηλώσεων καὶ τῶν συμβαλλομένων δικαιολογητικῶν ἐκ τῶν ἐνοντων καὶ ἀποφαίνονται κατ' ἐλευθέραν ἐκτίμησιν, δυνάμεναι νὰ ἀπαιτήσωσιν τὴν αὐτοπρόσωπον ἐμφάνισιν τῶ ἐνδιαφερομένων, νὰ ἐξετάσωσιν ἐνόρκως μάρτυρας καὶ ἐν γένει νὰ ἐνεργήσωσι πᾶν το κατὰ κρίσιν των χρήσιμον πρὸς σχηματισμόν πλήρους πεποιθήσεως περὶ τοῦ ὅτι ὁ αἰτούμενος τὴν ἀρωγὴν κέκτηται πράγματι τὰς κατὰ τον παρόντα νόμον προϋποθέσεις. Κατὰ τροπῶν ἐπιτρέπεται ἐκ μέρους παντός ἐνδιαφερομένου ἐντός 15 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς κατὰ τα ἀνωτέρω δημοσιεύσεως καὶ ἐκ μέρους τοῦ Οἰκονομικοῦ Ἐφόρου ἐντός τῆς αὐτῆς προθεσμίας ἀπὸ τῆς περιελεύσεως αὐτῶ τῆς σχετικῆς ἐκθέσεως δημοσιεύσεως, προσφυγὴ ἐνώπιον τῶν κατὰ ἐκθέσεως δημοσιεύσεως, προσφυγὴ ἐνώπιον τῶν κατὰ τον παρόντα νόμον οἰκείων τριῶν Δευτεροβαθμίων Ἐπιτροπῶν, ἐδρευουσ ὧν ἐν Ἀργοστολίῳ, πόλει Ἰθάκης καὶ Βαθεί Ἰθάκης¹⁷⁵.

Ἄρθρον 14^{ov} -ζ) Ὁ χρόνος καὶ ὁ τρόπος τῆς διαθέσεως καὶ τῆς καταβολῆς ἀρωγῆς εἰς δικαούχου, τα τῆς τμηματικῆς καταβολῆς ταύτης ἀναλόγως τῆς προόδου τῶν οικονομικῶν ἐργασιῶν δι' ἐκάστην ἀνεγερθησιμένην ἢ ἐπισκευασησομένην οἰκοδομήν, ὡς καὶ ἡ σειρά προτιμήσεως τῶν δικαούχων δυναμένη νὰ ὀρισθῆ στὰ περιφερείας τῆς ὑπαίθρου ἢ κατὰ ζώνας τῶν πόλεων ἀναλόγως τῶν δυνατοτήτων τῆς ἀνοικοδομήσεων καὶ τῶν οἰκιστικῶν καὶ πολεοδομικῶν αναγκῶν, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ πρὸς τοῦ το λεπτομέρειαι, καθορίζονται ἐκάστοτε κατὰ πόλιν καὶ κατὰ ἐπαρχίαν δι' ἀποφάσεων τοῦ ὑφυπουργοῦ Σεισμόπληκτων Νήσων. Οὗτοι δύνανται κατὰ τον καθορισμῶν τῶν ζωνῶν ἢ περιφερειῶν νὰ ὀρίση τὴν σειράν προτιμήσεων αὐτῶν διὰ κλήρου κατὰ τα ἐντα ἢ ἀνωτέρω ἀπόφασει του εἰδικώτερον καθορισθησόμενα. Ἐνπάσει ὁμως περιπτώσει ἐν ἐκάστη ζώνῃ ἢ περιφερεία προτιμῶνται ἐναντιῶν λοιπῶν οἱ μόνιμοι κάτοικοι τῶν πόλεων ἢ τῆς ὑπαίθρου. 2) Δικαιούχοι, ἀνοικοδομοῦντες δι' ἰδίων μέσων

¹⁷⁵ *Ἡ γῆ τῶν Ἰονίων, ὁ. π., σ. 8*

πρότης κατά τα ανωτέρω σειράς προτιμήσεως, δεν στεροϋνται τῆς ἀπαλήψεως κατά την οίκεϊαν σειράν τῆς ἀναλογούσης εἰς αὐτοῦς ἀρωγῆς.

Ἄρθρον 21^{οῦ} -1) Προς ἐπίτευξη τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν πόλεων και ἐξασφαλίσεως στέγης δι' ἅπαντας τους μόνιμους κατοίκους α' ταῶν, ἡτις κηρύσσεται δια τοῦ παρόντος ὡς σκοπός δημοσίας ὠφέλειας, ἐπιτρέπεται ἡ ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου, προς παραχώρησιν κατά τα ἐν παρ. 4 και 5 ὀριζόμενα, ἀναγκαστική ἀπαλλοτριώσις οἰκοπέδων ἐφ' ὧν κατά την 12^{ην} Αὐγούστου 1953 ὑπῆρχεν οἰκοδομή, ὡς αὐτὴ νοεῖται κατά το ἄρθρον 8 παραγρ. 1 ἐδ. 1 και ἐφόσον δεν ἤθελεν ἀνεγερθῆ ἐπ' αὐτῶν νέα οἰκοδομή, ἐντός προθεσμίας τασσομένης δι' ἀποφάσεως τοῦ ὑφυπουργοῦ Σεισμοπλήκτων Νήσων κατάπολιν ἢ κατά ζώνην πόλεως. Προκειμένου περί οἰκοπέδων τα ὧν κατά το ἄρθρον 8 παρ. 1 δικαιούχων, ἡ τοιαύτη ἀπαλλοτριώσις δεν δύναται να χωρήσῃ εἰμὴ ἐάν οὔτοι δεν αἰτήσωνται την κατά τον παρόντα νόμον ἀρωγὴν εἴτε δεν χρησιμοποῦν ταύτην. 2) Διὰ την ἐφαρμογὴν τῆς προηγουμένης παραγράφου: α) τα τυχόν ἐξ ἀναδασμοῦ νέα εἰς ἀντικατάστασιν τῶν παλαιῶν οἰκόπεδα θεωροῦνται ὡς παλαιά προ τοῦ ἀναδασμοῦ τοιαῦτα και β) θεωροῦνται ὡς ἐνιαῖα οἰκόπεδα, μη ἐπιτρεπομένης τῆς κατατιμήσεως αὐτῶν προς ἀπαλλοτριώσιν, κατατιμήσεως αὐτῶν προς ἀπαλλοτριώσιν, τα ὑπερβαίνοντα την ἑκασιν τοῦ ἀρτίου οἰκοπέδου ἀτινα κατά την 12^{ην} Αὐγούστου 1953 ἦσαν μόνον ἐν μέρει κεκαλυμμένα δι' οἰκοδομῆς και το ἀκαλυπτον τμήμα αὐτῶν προωρίζετο διὰ την ἀπο οἰασδήποτε ἀπόψεως ἐξυπηρέτησιν τῆς ἐπι, αὐτῶν οἰκοδομῆς. 3) Ἡ ἀπαλλοτριώσις τῶν οἰκοπέδων ἐνεργεῖται δι' ἀπλῆς ἀποφάσεως τοῦ ὑφυπουργοῦ Σεισμοπλήκτων Νήσων, μη ἀπαιτουμένης σχετικῆς ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συβουλίου. Κατά τα λοιπὰ ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ διὰ τοῦ ἀπό 29-30 Απριλίου 1953 Βας. Διατάγματος κωδικοποιημένου Νόμου 1731/1939 «περί ἀναγκαστικῶν ἀπαλλοτριώσεων» 4) Τα ἐξ' ἀπαλλοτριώσεων οἰκόπεδα παραχωροῦνται ἐπὶ πώλῃσει ὑπὸ τοῦ Δημοσίου εἰς στερουμένους οἰκοπέδου δικαιούχους τοῦ ἄρθρου 8 παράγρ. 2 προς ἀνέγερσιν τῆς οἰκοδομῆς των¹⁷⁶. 5) Ὁ τρόπος τῆς ὑπὸ τοῦ Δημοσίου παραχωρήσεως τῶν οἰκοπέδων, ἡ σειρά προτιμήσεως κατά την παραχώρησιν, ὁ τρόπος τῆς καταβολῆς ὑπὸ τοῦ προς ὄν ἡ παραχώρησις τοῦ τμήματος, το ὁποῖον δεν δύναται πάντως να ὑπερβαίνῃ το ποσόν τῆς ὑπὸ τοῦ Δημοσίου καταβληθείσης δια το οἰκόπεδον ἀποζημιώσεως, ἡ διαδικασία τῆς ἐκπτώσεως τοῦ ἀγοραστοῦ τοῦ οἰκοπέδου ἐν

¹⁷⁶ *Η γχώ του Ιονίου, ὁ. π., σ. 9*

περιπτώσει μη συμμορφώσεως αὐτοῦ προς τοὺς ὅρους τῆς παραχωρήσεως και τῶν δι' ὃν ἢ παραχώρησις σκοπὸν τῆς ἀνεγέρσεως οἰκοδομῆς ἐπὶ τοῦ οἰκοπέδου, ὡς και πᾶσα ἀναγκαῖα δια την ἐφαρμογὴν τοῦ παρόντος ἄρθρου λεπτομέρεια καθορίζονται δια Βασ. Διατάγματος, ἐκδιδομένου προτάσει τῶν ὑπουργῶν Συντονισμοῦ και Οἰκονομικῶν. 6) Ὑπὸ τὰς αὐτάς κατά την παραγρ. 3 τοῦ παρόντος ἄρθρου διατυπώσεις ἐνεργοῦνται και αἱ προς ἀνέγερσιν τὰς σεισμοπλήκτους νήσους σχολικῶν κτιρίων, νοσοκομείων και δημοσίων ἐν γένει κτιρίων ἀναγκαστικά κατά τὰς κειμένας διατάξεις ἀπαλλοτριώσεις¹⁷⁷.

Ἄρθρον 23^{ov} - Διά πᾶσαν πέραν τοῦ ποσοῦ τῆς ἀρωγῆς δαπάνην προς ἀνέγερσιν ἢ ἐπισκευὴν τῶν κατά τον παρόντα Νόμον οἰκοδομῶν ἢ και δια δαπάνην προς ἀγοράν οἰκοπέδου ὑπὸ τῶν κατά ἄρθρον 8 παρ. 2 δικαιούχων, το Δημόσιον δύναται να ἐγγυηθῆ την ἐπὶ ὑποθήκη τῆς ἀνεγερτέας ἢ ἐπικευαστέας οἰκοδομῆς πληρωμὴν δανείου, συνιμολογουμένου ὑπὸ ἐνός ἢ πλειόνων δικαιούχων, ὁμάδος, ἢ οἰκοδομικοῦ συνεταιρισμοῦ αὐτῶν. Ἀπασαι σχετικαὶ διά την παροχὴν τῆς ἐγγυήσεως λεπτομέρεια και οἱ προς τοῦτο λοιποὶ ὅροι και προϋποθέσεις ρυθμίζονται διά Βσα. Διαταγμάτων ἐκδιδομένων προτάσει τῶν ὑπουργῶν Συντονισμοῦ και Οἰκονομικῶν.

Ἄρθρο 24^{ov} - Δι' ἀποφάσεως του Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου δημοσιευμένης εἰς την Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως δύναται να ἐπεκταθῆ ἢ ἐφαρμογὴ τῆς παρ. 2 τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ παρόντος και εἰς ἄλλας, πλὴν τῶν Νομῶν Κεφαλληνίας και Ζακύνθου, σεισμοπλήκτους περιφερείας.....¹⁷⁸»

11.2. Χορήγηση τοκοχρεωλυτικοῦ δανείου

Ὅπως αναφέρεται στην *ηχώ του Ιονίου*, ἀπὸ το 1953 ἕως το 1959 δίνεται: Ὑπαροχὴ στους δικαιούχους σεισμοπλήκτους της ἀνωτέρω ἀρωγῆς και συμπληρωματικῆς κρατικῆς ἐνίσχυσης ἐξ οἰκοδομικοῦ υλικού προς ἀνέγερση ἀντισεισμικῆς κατασκευῆς¹⁷⁹. Ἐτσι λοιπὸν, παρέχεται στους δικαιούχους σεισμόπληκτους ἀρωγὴ με την μορφή τοκοχρεωλυτικοῦ δανείου, με ἐπιτόκιο 4 % και ἐξόφληση του σε 20 ἐτήσιες δόσεις, με σκοπὸ την ἀνέγερση νέας οἰκοδομῆς, με το

¹⁷⁷ *Η ηχώ του Ιονίου*, ὁ. π., σ. 9

¹⁷⁸ *Η ηχώ του Ιονίου*, ὁ. π., σ. 9

¹⁷⁹ *Η ηχώ του Ιονίου*, 1953-1959, Κ.Β.Α., σ. 7

σύστημα αυτό-στέγασης. Η αρωγή ανέρχεται ανά δικαιούχο, για τις μεγάλες πόλεις σε 42.000 δραχμές, για τις μικρές σε 32.000 και για την ύπαιθρο σε 20.000 δραχμές.

Οι ιδιοκτήτες οικοδομών οι οποίες επιδέχονται επισκευή έλαβαν αρωγή για την επισκευή αυτών. Τα τοκοχρεωλυτικά αυτά δάνεια χορηγούνται στους δικαιούχους με υποθήκη του οικοπέδου και του υπό ανέγερση οικοδομήματος.

Προς επίτευξη της ανοικοδομήσεως των σεισμόπληκτων πόλεων επιτρέπεται η αναγκαστική απαλλοτρίωση οικοπέδων με ορισμένες προϋποθέσεις.

11.3. Ο προϋπολογισμός 1953 - 1954

Με στόχο την πρώτη αντιμετώπιση των καταστροφών των συγκοινωνιακών έργων, δόθηκε μέχρι το τέλος του οικονομικού έτους 1953-1954, το ποσό των 16.5 δισεκατομμυρίων δραχμών. Σημαντική ήταν και η συμβολή του στρατού. Την άνοιξη κάθε προσπάθεια προσωρινών μέτρων έπρεπε οριστικώς να διακοπεί και όλοι οι πόροι, οι οποίοι ήταν δυνατόν να συγκεντρωθούν, έπρεπε να χρησιμοποιηθούν για την κατασκευή οριστικών και μόνιμων έργων¹⁸⁰, αφού ένας δεύτερος χειμώνας θα αύξανε τις ζημιές.

Ο προϋπολογισμός 1953-1954 προέβλεπε την δαπάνη 2,5 δισεκατομμυρίων δραχμών για αποκατάσταση έργων ύδρευσης και άρδευσης. Κατά το χειμώνα ήταν δύσκολο να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα με τις λιθιές-πέτρες. Με τον τερματισμό όμως των βροχών η αντιμετώπιση έγινε επιτακτική¹⁸¹.

Το 1954 υπήρξαν δυο νομοθετικά διατάγματα που αποτέλεσαν τον προπομπό της ανοικοδόμησης. Το ένα εξ' αυτών καθόριζε τον τρόπο και τη διαδικασία για την ανέγερση οικοδομής στα σεισμόπληκτα εδάφη. Επίσης το άρθρο 13 αναφερόταν εις «την σύστασιν επιτροπής διά τον καθορισμόν δικαιούχων αρωγής προς ανέγερσιν άντσεισμικής οικίας». Η επιτροπή αποτελείται από ένα πρωτοδίκη που προεδρεύει και δυο μέλη, τον διευθυντή του δημοσίου ταμείου και ένα εκπρόσωπο του, με την ιδιότητα του νομο-μηχανικού. Χρέη γραμματέα εκτελεί δικαστικός υπάλληλος. Ως δικαιούχος ορίζεται ο αρχηγός της οικογένειας, κάτοικος των σεισμόπληκτων περιοχών. Όποιος είχε αποκτήσει οικόπεδο προς οικοδόμηση, ήταν και δικαιούχος αρωγής για κάθε οικόπεδο

¹⁸⁰Κεφαλληνία, ό. π., σ. 20

¹⁸¹Κεφαλληνία, ό. π., σ. 21

της ιδιοκτησίας του. Μόλις δημοσιεύθηκε ο Νόμος οι πολίτες, με ελπίδα και αγωνία, φρόντισαν να καταθέσουν τα απαιτούμενα έγγραφα. Από τον Σεπτέμβρη οι βασικοί δικαιούχοι άρχισαν να καταθέτουν αιτήσεις, γιατί οι πολίτες δεν είχαν ενταχθεί ακόμα στην διαδικασία της αγοροπωλησίας¹⁸² και κατέθεταν αίτηση με διεκδίκηση αρωγής, για κάθε κτίσμα ή οικοπέδο, που κατείχαν προ σεισμού. Ο Νόμος αυτός ήταν απλόχερος και φρόντιζε περισσότερο για την οικονομική αποκατάσταση των λίγων, παρά για την κοινωνική δικαίωση των πολλών.

Το έργο της αποκατάστασης των σεισμόπληκτων ήταν μεγάλο και πολυσχιδές. Μερμνούσε για τη διατροφή, κατασκευή ξύλινων παραπηγμάτων, αποκατάσταση των έργων υποδομής, στέγαση σχολείων, οικοτροφείων, σχολών, έγερση των πρώτων δημόσιων κτισμάτων¹⁸³. Αρκούσε μία αίτηση στο Δημαρχείο με τα απαιτούμενα δικαιολογητικά. Ωστόσο, έπρεπε αρχικά να συνοδεύεται από βεβαίωση του Δημάρχου, στην οποία θα δηλωνόταν ότι ο δικαιούχος ήταν αρχηγός της οικογένειας -μέχρι και τη μέρα του σεισμού ή ανεξάρτητο άτομο – και ότι κατοικούσε μόνιμα στο Αργοστόλι – με αναφορά στην συνοικία της κατοικίας του. Τέλος απαιτούνταν αποδεικτικά έγγραφα, όπως συμβόλαιο, σημείωμα του αναδασμού ή βεβαίωση της κτηματικής ομάδας ότι ήταν και συνεχίζει να είναι κάτοχος του οικοπέδου¹⁸⁴.

Το δεύτερο Νομοθετικό Διάταγμα ήταν το υπ' αρ. 2934/54, το οποίο όριζε την τροποποίηση του σχεδίου της πόλης, το οποίο μετά από πολλές μεταβολές και ακρωτηριασμούς θα εγκριθεί με Β.Δ. στις 8.1.1955. Ο αναδασμός όμως είχε προχωρήσει, πολύ πριν το τέλος του 1954. Ήταν εύκολο οιοσδήποτε ήθελε να πληροφορηθεί τα σημεία που τον ενδιέφεραν και ας μην είχαν κυρωθεί. Τροποποιήσεις θα γίνονται μέχρι την τελική δημοσίευση σε αμφισβητούμενα σημεία ή σε σφήνες καθαρά χαριστικές. Ωστόσο, υπήρχαν ασήμαντες μεταβολές στο γενικό πλάνο.

Από τον Νοέμβρη του 1954 υπήρξαν πράξεις αγοροπωλησιών οικοπέδων, είτε ολόκληρων, είτε τεμαχίων. Όσον αφορά τα σχετικά οικόπεδα στην εμπορική ζώνη, όπως έδειχναν τα στοιχεία ενδιαφέροντος, θα αναπτυσσόταν εκ νέου στα παλιά σημεία. Ο κάθε εμπορευόμενος ή επαγγελματίας προσπαθούσε να εξασφαλίσει έγκαιρα τη στέγη

¹⁸²Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 241

¹⁸³Ε. Λειβαδά - Ντούκα - *Σύντομη Ιστορία Κεφαλληνίας, Από την προϊστορία στον 20^ο αιώνα*, εκδόσεις Οδύσσεια, Αργοστόλι 2008, σ. 94

¹⁸⁴Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 242

του. Παράλληλα, οι Οργανισμοί και οι Τράπεζες έσπευδαν να κάνουν τις αγορές τους, με πρώτες την Εθνική, την Εμπορική, την Αγροτική και μετά ο ΟΤΕ και η Τράπεζα της Ελλάδος. Η περιοχή του Λιθόστρωτου, από την καμπάνα μέχρι την οδό του Θεάτρου, παρουσίαζε ένα αξιόλογο ενδιαφέρον στην κτηματαγορά του Αργοστολίου. Το ίδιο ίσχυε και για την οδό Σιτεμπόρων που, μετά τον αναδασμό της απέκτησε μεγαλύτερο μήκος καθώς και στην συνέχεια και η παραλιακή οδός στην περιοχή της παλαιάς Αγοράς.

Ωστόσο, οι πράξεις αναδασμού μέχρι να φτάσουν στην τελική κύρωση ήταν πολλές. Όταν κυρώθηκε το σχέδιο της πόλης κλήθηκε ο κόσμος να παραλάβει τα οικοπέδα του. Ένα συνεργείο καθόριζε επιτόπου τα όρια κάθε οικοπέδου και τα σημάδευε σε κάθε σημείο στο έδαφος. Η δουλειά του συνεργείου δεν επεκτάθηκε σε όλη την πόλη, γιατί δεν ανέβηκε στα ψηλώματα. Όμως τα σημάδια χάθηκαν και όταν άρχισε το θεμελίωμα επανεμφάνισθηκε το συνεργείο και χάραξε πάλι τα σύνορα.

ΙΒ΄ Κεφάλαιο

Η ολοκλήρωση της ανοικοδόμησης

12.1. Οι ενέργειες του κράτους

Από το 1955 το Υφυπουργείο Οικισμού και Σεισμόπληκτων Νήσων δεν ανήκε πλέον στη δικαιοδοσία του Υπουργείου Συντονισμού, στο οποίο ανήκε αρχικά, κατά την ίδρυση του. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής, Υπουργός Δημοσίων Έργων και Συγκοινωνιών «κέρδισε» την εποπτεία του επίμαχου υφυπουργείου¹⁸⁵. Συγκεκριμένα, ο Καραμανλής ανέφερε ότι η κατάσταση παρουσίαζε καθυστέρηση και σύγχυση και ότι έπρεπε να αναμορφωθεί το πρόγραμμα όσο και ο προϋπολογισμός των σεισμόπληκτων νήσων¹⁸⁶. Η προεργασία της ανοικοδόμησης είχε σχεδόν τελειώσει. Τα υλικά βρίσκονταν στις αποθήκες και ο πληθυσμός ανυπομονούσε για το σφύριγμα της εκκίνησης ώστε να δρομολογηθεί η παραλαβή τους. Ωστόσο, τα κενά που είχε αφήσει η προεργασία ήταν πολλά. Το Υφυπουργείο, εγκατέλειψε το Αργοστόλι, και εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Αθήνα. Στη συνέχεια τα λάθη πολλαπλασιάζονταν γιατί τα αρχικά δεδομένα ήταν εσφαλμένα. Τον Φεβρουάριο, άρχισαν να βγαίνουν τα πρακτικά των αποφάσεων της επιτροπής που καθόριζαν τους δικαιούχους. Στα γραφεία του Υπουργείου, υπήρχαν δωρεάν μελέτες για τρεις - τέσσερις τύπους σπιτιών, όταν όμως οι πολίτες μετέβησαν για να τις πληροφορηθούν, εξεγέρθηκαν για την μορφή οικοδομών που είχε καθοριστεί να χτιστούν στο Αργοστόλι¹⁸⁷. Από την πρώτη μέρα, οι πολίτες συγκρούστηκαν με τους ταγμένους οικοδόμους.

Το κράτος καθόρισε ζώνες για την ανοικοδόμηση: η πρώτη ζώνη « η ζώνη της εμφανίσεως», αφορούσε τις προσόψεις των κεντρικών δρόμων με υπολογισμό θεμελίων κατάλληλων για διώροφα. Η δεύτερη ζώνη ορίζονταν στις κεντρικές περιοχές και συγκεκριμένα στα εσωτερικά, σε δρόμους δευτερεύουσας σημασίας. Η τρίτη ζώνη αντιστοιχούσε στις συνοικίες που βρίσκονταν στις παρυφές. Η ανοικοδόμηση θα ακολουθούσε μια σειρά προτεραιότητας, με γνώμονα την οικονομική – ταμειακή αδυναμία των αιτούντων. Κατόπιν των ως άνω δεδομένων, υπήρξε αρχικά πρώτη και δεύτερη σειρά προτεραιότητας. Στο τέλος υπήρξε και τρίτη σειρά προτεραιότητας, η

¹⁸⁵ Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 243

¹⁸⁶ Προοδευτική, Δισεβδομαδιαία Εφημερίς Ζακύνθου, αρ. φ. 1

¹⁸⁷ Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 246

οποία έπαυσε όταν το κράτος έκλεισε το θέμα των σεισμόπληκτων. Οι σειρές αυτές δεν είχαν καμία σχέση με τις ζώνες και κάθε μια περιείχε κτίσματα από διάφορες ζώνες. Έπρεπε κάποιος να ανήκει στην πρώτη σειρά για να οικοδομήσει. Στην πρώτη ζώνη η ενίσχυση, η αρωγή που έδινε το κράτος ήταν 54.600 δραχμές. Από αυτές οι 8.400 αντιστοιχούσαν σε δωρεάν υλικά. Στην δεύτερη ζώνη η αρωγή ήταν 50.400 δραχμές και στην Τρίτη ζώνη η αρωγή ήταν 35.000 δραχμές με ανάλογη κατανομή υλικών και μετρητών, όπου οι 8.400 αναφέρονταν σε δωρεάν υλικά¹⁸⁸.

Το κράτος είχε επιβάλει φόρο στο χαρτόσημο, στα γραμματόσημα, στη νάφθα, στο πετρέλαιο, στη βενζίνη, στη ζάχαρη, στα τσιγάρα, στις οικοδομές της επικράτειας, στις άδειες νέων οικοδομών και όλα αυτά από την πρώτη βδομάδα μετά το σεισμό του '53. Ωστόσο, το κράτος αποδείχτηκε κακός λογιστής των πληγέντων. Όμως τα έσοδα εισήλθαν αργότερα στον προϋπολογισμό. Τα ως άνω νούμερα και χρέη θα εξοφλούνταν σε μια εικοσαετία, ως τοκοχρεωλυτικό δάνειο, με υποθήκη ολόκληρου του οικοπέδου. Ο κόσμος με διαμαρτυρίες, κατάφερε να αναφέρεται η υποθήκη μόνο στο τμήμα του οικοπέδου, όπου και το κτίσμα. Το υπόλοιπο θα μπορούσε ο ιδιοκτήτης να το διαθέσει όπως ήθελε.

12.2. Οι διαφωνίες και οι κρατικές παρεμβάσεις

Σημαντική δε, ήταν η σύγκρουση ανάμεσα στην Κυβέρνηση και την πιο δυσκίνητη σε αναμετρήσεις τάξη, την τάξη των εμπόρων και των επαγγελματιών¹⁸⁹. Η Κυβέρνηση μετά την απόφαση της Νομισματικής Επιτροπής, παρείχε δάνεια στους επαγγελματίες και στους εμπόρους για προσωρινή στέγαση. Σε αυτά τα δάνεια θα έπρεπε να γίνει η εξόφληση με δόσεις. Όμως ο λαός έμπαινε σε περίοδο ανοικοδόμησης και οι οικονομικές ανάγκες των πολιτών και των επιχειρήσεων άρχισαν να πολλαπλασιάζονται. Το Επιμελητήριο, ο Εμπορικός Σύλλογος, η Ομοσπονδία Επαγγελματιών κινήθηκαν δραστήρια. Συνάντησαν όμως την άρνηση, καθώς για πρώτη φορά η «σπονδυλική στήλη» των αστών του Αργοστολίου ξεσηκώθηκε σύσσωμη, απειλώντας με απεργία. Αποτέλεσμα ήταν να κλείσει η αγορά και να παύσει η κίνηση. Εν συνεχεία, κατόπιν τηλεγραφήματος, γνωστοποιήθηκε η αναστολή των πληρωμών και

¹⁸⁸Α. Δεμπόνου, ό. π., σ. 248

¹⁸⁹Α. Δεμπόνου, ό. π., σ. 249

έληξε η απεργία¹⁹⁰. Η ανοικοδόμηση εκτός από το τεχνικό της υπόβαθρο της, εξασφάλιζε και το οικονομικό της στήριγμα, ήτοι την παρουσία των ιδιωτών.

Τον Νοέμβρη του 1954, ο δήμος του Αργοστολίου περιέρχεται στην αντικυβερνητική παράταξη, με μια πρωτοφανή, για τα χρονικά του τόπου, πλειοψηφία. Όταν ανέλαβε η δημοτική αρχή, άρχισαν οι προστριβές ανάμεσα σε αυτήν και τις αρχές¹⁹¹, δηλαδή η διαμάχη ανάμεσα στον λαό και στην κυβέρνηση. Ο Στρατός, οι αξιωματικοί και οι οπλίτες που ήρθαν, συνεργάστηκαν θερμά με τους ντόπιους και επιτέλεσαν αξιόλογο έργο. Ο ερχομός τους ήταν μια σωστή ενέργεια¹⁹². Μια βδομάδα μετά την άφιξη του Στρατού, προγραμματίστηκε «η τελετή καταθέσεως θεμελίου λίθου των έργων οριστικής ανοικοδομήσεως του Νόμου». Το γεγονός αυτό αποτέλεσε την τυπική εκκίνηση της ανοικοδόμησης, η οποία διαδραματίστηκε την Κυριακή 10 Απριλίου 1955. Σύμφωνα με το επίσημο πρόγραμμα που εξέδωσε η Νομαρχία, παρευρέθησαν οι Βασιλείς, ο Υπουργός Συγκοινωνιών και Δημοσίων Έργων, πολλά μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου και πολλοί άλλοι επίσημοι.

Όταν κατέφθασε στο νησί ο υφυπουργός, ο σύλλογος κατάφερε να του αποσπάσει την απόφαση για άλλη μια αρωγή. Κάθε ιδιοκτήτης που είχε πάνω από δυο κτίσματα ή οικοπέδα πριν τον σεισμό, είχε δικαίωμα να πάρει δυο αρωγές. Αργότερα δημοσιεύθηκε διάταγμα που επέτρεπε τη συνένωση των αρωγών του ίδιου ιδιοκτήτη για την κατασκευή διώροφων κτιρίων. Τότε, όσοι μπορούσαν έκαναν χρήση αυτού του δικαιώματος. Τα μεγάλα κτίρια του Αργοστολίου της πρώτης περιόδου και τα πρώτα διώροφα, έχουν την απαρχή τους σε αυτή την περίοδο. Οικονομικοί και δικονομικοί ελιγμοί, κατέστησαν δυνατό στους σεισμόπληκτους να θεμελιώσουν μεγάλα και γερά κτίρια. Η χρονική αποπεράτωση του έργου και η ολοκλήρωση της κατασκευής δεν τους απασχολούσε, αρκεί να δημιουργούταν μια ασφαλής στέγη. Η άνετη στέγη ήταν συνισταμένη προσωπικών παραγόντων. Οι μηχανικοί, οι τεχνικοί, διαβεβαίωναν πως τα σπίτια που φτιάχνονταν θα ήταν απολύτως ασφαλή.

Ο ιδιοκτήτης έσπερνε το οικόπεδο με σίδηρο και τσιμέντο για να εντάξει τη στέγη του. Το συγκρότημα του διοικητηρίου προχωρούσε και επεκτεινόταν, με το διοικητικό κέντρο να δημιουργείται, είτε σε οικόπεδα του δημοσίου, είτε σε

¹⁹⁰Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 251

¹⁹¹Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 256

¹⁹²Α. Δεμπόνου, *ό. π.*, σ. 257

απαλλοτριωμένα ιδιωτικά. Ενώ ο αναδασμός είχε ολοκληρωθεί και ο κόσμος ελάμβανε μια σημείωση που τον καθόριζε ιδιοκτήτη, το κράτος παρενέβη, δηλώνοντας, πως για τα δικά του κτίρια και τους κοινόχρηστους χώρους, δεν διέθετε οικόπεδα και έτσι κινήθηκε η διαδικασία των απαλλοτριώσεων, με αποτέλεσμα να υπάρχει αναστάτωση και αναβρασμός.

Ο αναδασμός είχε ολοκληρωθεί τον Νοέμβρη του 1954 και το σχέδιο της πόλης του Αργοστολίου είχε εγκριθεί με Ν.Δ. από τις 8 του Ιανουαρίου του 1955. Τον Απρίλη του 1955, άρχισε η ανοικοδόμηση. Ο κόσμος αποφάσισε να προβεί ο ίδιος σε έναν αγώνα οικονομικό. Η ιδιωτική παρέμβαση, πέταξε τα καλούπια και από στρατώνα, το έκανε πόλη. Μια πόλη που το κάθε κτίσμα διαφέρει από το διπλανό του και από τα άλλα, που κάθε κτίσμα είχε κάτι από την ευαισθησία του ιδιοκτήτη. Το ιδιωτικό πνεύμα, αφού αφέθηκε ασύδοτο, σαν να μην υπήρχαν στα χώματα καταβολές, αναγκαστικά αθροίστηκε σε πνεύμα του συνόλου και δημιούργησε μια πόλη που δύναται από οικιστική πλευρά να βροντοφωνεί το παρόν. Ο ιδιώτης κατάφερε να παρέμβει μόνο στην οικιστική και όχι στην πολεοδομική μορφή. Η πολεοδομική ξέφυγε από τις δυνατότητές του και είναι εκείνη η πλευρά της ανοικοδόμησης, που καταδικάστηκε σε «αναπηρία» από την γραφειοκρατία. Ο κόσμος άρχισε να κτίζει με πρόχειρα σημειώματα που τον χαρακτήριζαν ιδιοκτήτη μέχρι και το 1956.

Οι πιο πολλοί οικογενειάρχες αγорάσανε οικόπεδα πέρα από τους βασικούς εμπορικούς δρόμους, τα οποία προσφέρονταν σε πολύ χαμηλές τιμές κατά την πρώτη διετία. Έτσι συμπληρώσανε τα χαρτιά τους και κρίθηκαν δικαιούχοι αρωγής. Για να αγοράσουν οικόπεδο, επιβαρύνθηκαν μια δαπάνη από πέντε μέχρι είκοσι χιλιάδες, ανάλογα με τη θέση και την έκταση. Οι ακτήμονες, που από σύνεση και οικονομική δυνατότητα έγιναν οικοπεδούχοι και δικαιούχοι αρωγής, ήταν οι πιο πολλοί. Οι εργάτες και οι υπάλληλοι είχαν δικαίωμα να λάβουν αρωγή για ξύλινη λυόμενη κατοικία, ετοιμοπαράδοτη, χωρίς επιβάρυνση οικοπέδου.

Το 1966 με την υπ' αρ. 197 Πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου διαγράφηκε το υπόλοιπο χρέος των αρωγών. Η πράξη όμως αυτή ήταν άκυρη χωρίς ειδική επικύρωση. Έπρεπε να περάσουν δυο χρόνια για να γίνει αισθητή η αδικία, να αναγνωριστεί το αδύνατο της είσπραξης και η ανάγκη να μετατραπεί σε «Φιλοτιμία». Για να κυρωθεί η πράξη του 1966, με τον Α.Ν. 262/1968 το χρέος έπαψε να υφίσταται.

Ακολουθούσε μια διαδικασία στην Αγροτική Τράπεζα, με την προσκόμιση εγγράφων και το Υποθηκοφυλακείο παρείχε έγγραφη βεβαίωση πως η υποθήκη επί του ακινήτου είχε διαγραφεί.¹⁹³

¹⁹³Α. Δεμπόπου, *ό. π.*, σ. 275

ΙΓ΄ Κεφάλαιο

Οι ψυχολογικές επιπτώσεις των σεισμών του 1953

Οι καταστρεπτικοί σεισμοί του Αυγούστου 1953 στοίχισαν πολλές ζωές και προκάλεσαν τεράστιες υλικές καταστροφές. Στέρησαν από τους κατοίκους προσφιλή πρόσωπα, ενώ η απώλεια της έξοχης παραδοσιακής αρχιτεκτονικής της Κεφαλονιάς, της Ιθάκης και της Ζακύνθου στέρησε από αυτούς και το οικείο σκηικό του βίου τους. Ο σεισμός που σημάδεψε μερικά από τα Ιόνια νησιά το καλοκαίρι του 1953, φαινόταν να συγκεντρώνει σχεδόν όλα τα χαρακτηριστικά που συνθέτουν μια καταστροφή. Ο τρομακτικός σεισμός του 1953 κατέστρεψε όχι μόνο την πόλη και τα περίχωρα της, όχι μόνο ένα μέρος των αρχαιοτήτων και των επιβλητικών αρχαίων τειχών της πόλεως¹⁹⁴, αλλά αποτέλεσε μια μεγάλη συμφορά, μια καταστροφή, ιδιαίτερα εκτεταμένη. Χτύπησε μια καλά οργανωμένη κοινωνία, η οποία ζούσε ειρηνικά και η οποία για πάνω από τρεις γενιές, δεν είχε βιώσει κανένα σημαντικό σεισμό. Η ψυχολογική αντίδραση του πληθυσμού ήταν πολύ δυναμική.

Ο Πέτρος Χαρτοκόλλης- ψυχίατρος¹⁹⁵ μετέβη στην Κεφαλονιά και μετά από ενδελεχή έρευνα απέδειξε ότι οι πληγές ήταν ακόμη βαθύτερες. Στόχος της μετάβασής του στο κατεστραμμένο νησί ήταν η μελέτη της συμπεριφοράς των κατοίκων κατά της διάρκειας της σεισμικής περιόδου, καθώς και των ψυχολογικών επιπτώσεων που επέφερε σε αυτούς η βιβλική καταστροφή της Κεφαλονιάς.

Ο σκοπός της μελέτης της ψυχολογίας των σεισμόπληκτων ήταν να οδηγήσει σε μια λεπτομερή αναφορά, και όσο το δυνατόν πιο ακριβή, πάνω στις ψυχολογικές αντιδράσεις που προκαλούνται από ένα σεισμό και να εξηγηθεί η δυναμική στη βάση κάθε ξεχωριστής αντίδρασης. Ένας κατάλογος αντιδράσεων που προκύπτουν πιθανότητα σε μια παρόμοια κατάσταση είναι τα εν λόγω, ήτοι: αντιδράσεις πανικού, αντιδράσεις υστερίας, νευρικοί κλονισμοί, μανιοκαταθλιπτικές ψυχώσεις, σχιζοφρενικές ψυχώσεις, νοητικές συγχύσεις¹⁹⁶.

¹⁹⁴Σ. Μαρινάτος, *Έρευνα εν Σάμην της Κεφαλληνίας – Γ. Δοντά, Ευρήματα από το παρά την Σάμην της Κεφαλληνίας Σπήλαιον Μελισσάνη, χ.χ.*, σ. 15

¹⁹⁵Π. Χαρτοκόλλης, *ό. π.*, σ. 18

¹⁹⁶Π. Χαρτοκόλλης, *ό. π.*, σ. 36

Τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν ήταν κυρίως από άμεσες πληροφορίες και δη από τους κατοίκους των πληγέντων νησιών του Ιονίου. Τα περισσότερα στοιχεία συγκεντρώθηκαν μέσα από συνεντεύξεις ατόμων που είχαν άμεση επιρροή από τον σεισμό. Το κύριο βάρος δόθηκε στη συμπεριφορά του εξεταζόμενου ασθενή και στη στοχοθεσία. Τα γεγονότα που είχαν προηγηθεί και εκείνα που ακολούθησαν την κυρίως εμπειρία από τον σεισμό διερευνήθηκαν, όπως και κάθε σημαντικό επεισόδιο που είχε σημειωθεί κατά την ίδια περίοδο. Με το όνομα, την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση, το επάγγελμα και τη μόρφωση προσδιοριζόταν ο κάθε σεισμόπληκτος εκ του οποίου η ιστορία καταγράφηκε. Ρωτήθηκαν 151 σεισμόπληκτοι, εκτός από παιδιά, γιατί οι πληροφορίες που αποκόμισαν από αυτά δεν είχαν μεγάλη αξία, ήταν στερεότυπες εκ φύσεως. Εξ αυτών οι 95 ήταν άνδρες και οι 56 γυναίκες. Το δείγμα αυτό, κάλυπτε, όλες τις ηλικίες άνω των δώδεκα ετών και περιελάμβανε όλες τις κοινωνικές και επαγγελματικές τάξεις του νησιού. Η πλειοψηφία των σεισμόπληκτων που επιλέχθηκαν ήταν από τον πληθυσμό των δύο πιο μεγάλων αστικών περιοχών της Κεφαλονιάς, το Αργοστόλι και το Ληξούρι. Εξετάστηκαν και ελάχιστοι κάτοικοι που κατοικούσαν σε χωριά¹⁹⁷. Επίσης συγκεντρώθηκαν στοιχεία από έμμεσες πληροφορίες, από εκθέσεις που αφορούν άλλα άτομα καθώς και από κείμενα που αναφέρονται στον σεισμό.

Η συμπεριφορά των κατοίκων έναντι των σεισμών διακρίθηκε σε άμεση ή πρωτογενή - κατά τη διάρκεια της σεισμικής περιόδου - και σε μεταγενέστερη ή δευτερογενή - μετά το τέλος της σεισμικής δραστηριότητας. Μελετήθηκαν, περιγράφηκαν, αναλύθηκαν και ερμηνεύθηκαν βάσει των επιδημιολογικών χαρακτηριστικών, καθώς επίσης και του βαθμού προσαρμογής ή σκοπιμότητας των αντιδράσεων.

Τα επιστημονικά συμπεράσματα του Καθηγητή Π. Χαρτοκόλλη δυστυχώς ήταν απογοητευτικά. Αρχικά έδειξαν ότι οι άμεσες αντιδράσεις των κατοίκων καθορίστηκαν από το φυσικό φαινόμενο και τον συνακόλουθο κίνδυνο και διακρίθηκαν α) σε ενεργητικές αντιδράσεις π.χ. φυγή, λεηλασίες, φόβος, θρήνος, ψυχραιμία β) σε παθητικές αντιδράσεις π.χ. παραλύσεις, αλαλία, απώλεια συνειδήσεως ή κάποιας αισθητικής λειτουργίας και γ) σε ποικίλες ψυχοσωματικές αντιδράσεις.

¹⁹⁷Π. Χαρτοκόλλη, *ό. π.*, σ. 40

Από την άλλη, οι επακόλουθες ή δευτερογενείς αντιδράσεις διακρίθηκαν α) σε συγκινησιακές ή ενστικτώδεις αντιδράσεις, ωθούμενες από κάποια παρόρμηση ή συναισθηματική ανάγκη αμέσως ή εμμέσως σχετιζόμενη με τον σεισμό, β) σε αντιδράσεις χαρακτήρων, αναφερόμενες ως συμπεριφορά η οποία μπορεί να θεωρηθεί ότι ενεργοποιήθηκε από κάποια στάση που κατέστη εμφανής από τη μοναδικότητα των περιστάσεων και γ) σε νευρωτικές αντιδράσεις, οι οποίες αφορούν μεταβολές της συμπεριφοράς και της προσωπικότητας, προκληθείσες από τον εμμένοντα φόβο των σεισμών¹⁹⁸.

Από την μελέτη των συνολικών αποτελεσμάτων, βάσει των αισθημάτων και των στάσεων που καθόρισαν τη συμπεριφορά κατά τη διάρκεια της σεισμικής περιόδου και κατόπιν αυτής, οι κάτοικοι κατετάγησαν σε δυο ομάδες: α) μια ομάδα που αντέδρασε στους σεισμούς με τρόμο, και αργότερα εκδηλώθηκε με συμπεριφορά είτε εγωκεντρική - θετική είτε αυτιστική – παθητικώς αρνητική και β) μια πολύ μικρότερη ομάδα ανθρώπων, που αντέδρασε στον σεισμό χωρίς φόβο, και αργότερα επέδειξε είτε αλτρουιστική είτε ενεργώς αρνητική - άσκοπη συμπεριφορά.

Βάσει των διηγήσεων των κατοίκων, φαίνεται ότι το φύλο έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαφορετική ανάπτυξη τόσο των άμεσων όσο και των μεταγενέστερων αντιδράσεων. Ο αριθμός των γυναικών που ανέφεραν άμεσες παθητικές αντιδράσεις, υπερέβαινε εκείνον των ανδρών. Το ίδιο αλήθευε και για τις νευρωτικές συμπεριφορές μεταξύ των δευτερογενών αντιδράσεων. Η ηλικία, η παιδεία, η οικογενειακή κατάσταση, οι πάσης φύσεως ευθύνες, δεν φαίνεται να άσκησαν στο σύνολο τους σημαντική επιρροή στην «επιλογή» των αντιδράσεων ή να σχετίζονταν υποχρεωτικώς με τη συμπεριφορά. Η ψυχική κατάσταση είναι χαρακτηριζόμενη από υψηλή υποβολιμότητα, ως υπόστρωμα όλων των ειδών των αντιδράσεων, άμεσων και δευτερογενών.

Αυτή η ψυχολογική κατάσταση, ιδιαίτερος έκδηλη στις γυναίκες, αποτελεί πιθανώς κύριο παράγοντα του τύπου της συμπεριφοράς που εκδηλώνεται έναντι των σεισμών, πρωτογενής συμπεριφοράς που σε πολλές περιπτώσεις μοιάζει με υστερία. Το γεγονός είναι ότι οι σοβαρές υστερικές εκδηλώσεις δεν διαρκούν πολύ σε συνδυασμό με την απουσία σεισμογενών ψυχωτικών περιπτώσεων, ως επιβεβαίωση της παλαιάς

¹⁹⁸Π. Χαρτοκόλλης, *ό. π.*, σ. 20

θεωρίας, ότι η ψυχολογική καταπόνηση, οσοδήποτε σφοδρή και αν είναι, εάν δεν σχετίζεται με εσωτερική διαμάχη ή ικανοποίηση, υπάρχει ελάχιστη πιθανότητα να προκαλέσει μείζονες μεταβολές στην δομή της προσωπικότητας.

Είναι χαρακτηριστικό ότι οι πιο πολλοί σεισμόπληκτοι, αναφερόντουσαν σχεδόν αποκλειστικά, για καθαρά πρακτικούς λόγους, στην τρίτη και τελευταία καταστροφή, που σημειώθηκε το πρωί της Τετάρτης, σαν να μην υπήρχε λόγος να αναφέρουν τις δύο προηγούμενες. Τους περισσότερους ανθρώπους δεν τους φόβιζε ο πραγματικός κίνδυνος, γιατί βρισκόντουσαν μακριά από τα σπίτια τους, όταν εκδηλώθηκε ο σεισμός της Τετάρτης αλλά η αντίδραση του πληθυσμού που ήταν διαφορετική τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά από αυτήν που έδειξαν κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων δονήσεων. Οι άνθρωποι, που κατά τη διάρκεια της πρώτης δόνησης αντέδρασαν με ένα καλό επίπεδο οργάνωσης, αποδείχθηκαν πολύ λιγότερο ή εντελώς αποδιοργανωμένοι στη συμπεριφορά τους κατά τη διάρκεια του τρίτου σεισμού. Το αντίθετο φαίνεται πως συνέβη μάλλον μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις.

Έτσι, για λόγους απλούστευσης και επειδή τα πιο πολλά αποτελέσματα συνδέονται με την τελευταία από τις τρεις κύριες δονήσεις της γης, που εκδηλώθηκαν κατά τη διάρκεια αυτής της σεισμικής περιόδου του Αυγούστου του 1953, κάθε φορά που θα γίνεται αναφορά σ αυτό το γεγονός θα χρησιμοποιείται ο γενικός όρος «σεισμική δόνηση» ή «σεισμός».¹⁹⁹

Οι τύποι αντιδράσεων συμπεριφοράς είναι ποικίλοι. Μια πρώτη ανάλυση των καταγεγραμμένων, η οποία απορρέει από τις απαντήσεις των ερωτηθέντων, αντιστοιχεί σε μια ξεχωριστή πράξη συμπεριφοράς, όπως για παράδειγμα, το γεγονός του ότι άρχισαν να τρέχουν ή να λιποθυμούν. Η άμεση ή αρχική συμπεριφορά εκπροσωπείται από: α) άμεσες αντιδράσεις, διαχυτικές ή όχι, κινητοποιούμενες από τον φόβο του σεισμού, που περιλαμβάνουν ένα είδος μυϊκής σύσπασης ή έντασης. Τέσσερις τύποι άμεσων αντιδράσεων, σχεδόν ανεξάρτητων μεταξύ τους, έχουν διαγνωσθεί, ήτοι: φυγή, προσκόλληση, κούνημα και δυνατές φωνές ή κλάματα, β) παθητικές αντιδράσεις που προκαλούνται από τον τρόμο και που χαρακτηρίζονται από τη μερική ή ολική απώλεια μιας λειτουργίας, μυϊκής, αισθητήριας ή νοητικής. Σε αυτό το είδος της άμεσης συμπεριφοράς, οι τύποι των αντιδράσεων που διαγνώστηκαν ήταν : φυσική αδυναμία,

¹⁹⁹Π. Χαρτοκόλλης, *ό. π.*, σ. 43

απώλεια αισθήσεων, αφωνία και αντιδράσεις τύπου υστερίας που αφορούν κάποια αίσθηση, γ) αντιδράσεις που αποτελούν ένα τρίτο είδος και συνοδεύουν τους παραπάνω βασικούς τύπους συμπεριφοράς. Αυτές οι αντιδράσεις, αναφερόμενες στα σωματικά συμπτώματα πάνω σε μια νευροφυτική βάση, χαρακτηρίστηκαν ως «ψυχοσωματικές» και αντιστοιχούν σε καρδιακές διαταραχές, αναπνευστικές, γαστρεντερικές και άλλες²⁰⁰.

Η συμπεριφορά, που χαρακτηρίζεται ως δευτερεύουσα, εκδηλώθηκε με: α) συναισθηματικές ή ενστικτώδεις αντιδράσεις, που προκαλούνται από μια εσωτερική πίεση ή συναισθηματική ανάγκη που έχει άμεση ή έμμεση σχέση με τον σεισμό. β) αντιδράσεις συμπεριφοράς ή ιδιοσυγκρασίας που αναφέρονται στις εκδηλώσεις που αποτελούν συνέπεια μιας στάσης που θεωρείται «προεξέχουσα» λόγω της μοναδικότητας του χαρακτήρα των περιστάσεων και γ) νευρωτικές αντιδράσεις που αναφέρονται στη συμπεριφορά και στην αλλαγή προσωπικότητας, οι οποίες προκαλούνται από ένα παρατεταμένο φόβο, λανθάνοντα ή όχι, του σεισμού.

Η περίοδος, που αντιστοιχεί στη συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται ως πρωταρχική ή άμεση, θα περιγράφεται ως κρίσιμη περίοδος ή περίοδος σοκ. Η περίοδος που χαρακτηρίζεται ως δευτερεύουσα ή διαρκής συμπεριφορά, θα ονομασθεί κατά αναλογία μετά-τραυματική περίοδος. Είναι φανερό ότι αυτές οι ενδείξεις δεν πρέπει να εκληφθούν ως συγκεκριμένες χρονικές περιόδους, διότι ποικίλουν από άτομο σε άτομο και συχνά ξεπερνιούνται ή και επικαλύπτονται. Νοητική κατάσταση: Στη βάση των αντιδράσεων συμπεριφοράς και των ενδοσκοπικών αφηγήσεων από τους ίδιους τους σεισμόπληκτους, καθορίστηκαν πολλές ψυχολογικές ομάδες. Έτσι, η νοητική κατάσταση που αντιστοιχούσε στην κρίσιμη περίοδο θεωρήθηκε ότι χαρακτηριζόταν από μια υψηλή υποβολή και από μια κατάσταση που προσέγγιζε πολύ την ευ-συγκινησία. Οι δευτερεύουσες χαρακτηριζόταν από συναισθήματα όπως ο τρόμος, η μοναξιά, η στέρηση. Οι αποδείξεις νοητικής και ψυχικής αδράνειας ήταν πολλές. Η νοητική κατάσταση, που αντιστοιχούσε στη μετά-τραυματική περίοδο, αρχικά είχε χαρακτηριστεί από μια υψηλή υποβολή και από μια τάση που προσέγγιζε τον μυστικισμό και που εκδηλώνονταν μέσα από θρησκευτικές πρακτικές και δοξασίες.

Το γεγονός ότι μια αντίδραση παρουσιαζόταν συχνότερα, ενώ μια άλλη πιο σπάνια, ήταν σημαντικό για την ερμηνεία της συγκεκριμένης αντίδρασης, κυρίως δηλαδή

²⁰⁰Π. Χαρτοκόλλης, ό. π., σ. 44

αν μπορούσαν να αποδείξουν ότι αντιστοιχούσε σε κάποια μεταβλητή ή ομάδα μεταβλητών, όπως το φύλο, η ηλικία, ή η μόρφωση των ανθρώπων για τους οποίους γίνεται λόγος. Στις άμεσες αντιδράσεις, η αντίδραση φυγής βρίσκεται στην κορυφή, εξιστορούμενη από το 37/100 των σεισμόπληκτων, ανδρών και γυναικών. Σε δεύτερη θέση έρχεται η αντίδραση παραλυσίας με ποσοστό 26/100 των αναφορών, μετά η αντίδραση της «κραυγής» με 25/100 και αυτή της «προσκόλλησης» με 19/100 - η αφωνία με 13/100, η αντίδραση κλάματος με 9/100 και τέλος η αντίδραση «ταλάντωσης», αναφερόμενη μόνο από το 7/100 όλων των σεισμόπληκτων μαζί, ανδρών και γυναικών. Το 27/100 των σεισμόπληκτων περιέγραψαν συμπτώματα που μπορεί κανείς να τα ταξινομήσει με τη μορφή των «νευρωτικών αντιδράσεων»²⁰¹.

Η κρίσιμη περίοδος συνοδεύεται από άμεσες ή πρωταρχικές αντιδράσεις. Οι πιο πολλοί σεισμόπληκτοι αντέδρασαν με τρόμο μπροστά στον σεισμό. Πολύ λίγοι από όσους ρωτήθηκαν ήταν αυτοί οι οποίοι επιβεβαιώνουν ότι δεν ένιωσαν κανένα φόβο ή ότι έδειξαν με λογικό τρόπο μια ελεγχόμενη συμπεριφορά.

Οι άμεσες αντιδράσεις φαίνεται πως εκφράζουν κατά κανόνα μια φθίνουσα συμπεριφορά, η οποία είχε διατηρήσει ένα συγκεκριμένο βαθμό λειτουργικού χαρακτήρα ή προσαρμογής.

Η αντίδραση της φυγής, δηλαδή η τάση του να «τρέξουμε», η οποία αποτελεί την πιο διαδεδομένη ανάμεσα στις άμεσες αντιδράσεις, δεν είναι ιδιαίτερα πολύπλοκη, αλλά κρίνεται όμως ως η καταλληλότερη μορφή άμυνας. Όπως μία μαρτυρία δηλώνει: (Ανδρέας 37, μικρέμπορος) Την Τετάρτη το πρωί, καθόμουν πάνω σε μια καρέκλα... Είδα τον όγκο να έρχεται πάνω μου, έτρεξα προς την πλατεία. Κάποιος μ' άρπαξε από πίσω: «Αριστερά» ούρλιαξε, « το άγαλμα του Μανιάτη θα πέσει πάνω μας». Το πόδι μου χώνεται σε μια ρωγμή του εδάφους, βγαίνω, τρέχω και μπαίνω σε μια βάρκα με κουπιά. Την επόμενη στιγμή ξαναβγήκα... Έτρεξα να βρω την οικογένεια μου²⁰².

Οι παθητικές αντιδράσεις, υπό τις συνθήκες μιας φυσιολογικής αναλογίας, εκφράζουν μια μορφή συμπεριφοράς, λιγότερο αρμόζουσα, η οποία λειτουργεί ως

²⁰¹Π. Χαρτοκόλλης, *ό. π.*, σ. 48

²⁰²Π. Χαρτοκόλλης, *ό. π.*, σ. 53

απάντηση σε ένα σεισμό. Μία μαρτυρία μιας γυναίκας, 25 ετών, με επάγγελμα οικιακά μας δηλώνει: Ξαναβρήκα τις αισθήσεις μου με τη βοήθεια άλλων γυναικών²⁰³.

Ψυχοσωματικές αντιδράσεις: Οι εμπειρίες, που αναφέρονται σε σχέση με τα όργανα στα οποία ελέγχεται η αντίδραση τους από το νευροφυτικό σύστημα, εξιστορήθηκαν πιο πολύ από γυναίκες και πιο σπάνια από άνδρες. Οι άντρες σε αντίθεση με τις γυναίκες, αναφέρονταν σπάνια στην παρουσία τους.

Στις αντιδράσεις που αναφέρονταν από γυναίκες σεισμοπαθείς, οι πιο σημαντικές είναι αυτές που έχουν σχέση με την καρδιά. Αντίστοιχη μαρτυρία δηλώνει: (Γυναίκα 29 ετών, μοδίστρα) Ένιωθα σαν να πέθαινα, είχα ένα τρομερό πόνο στη καρδιά, έτρεμα εσωτερικά, τα πόδια μου ήταν κομμένα και δεν μπορούσα να βγάλω κανένα ήχο²⁰⁴.

Η μετά-τραυματική περίοδος συνοδεύεται από συνεχείς ή δευτερεύουσες αντιδράσεις.

Συναισθηματικές ή ενστικτώδεις αντιδράσεις εμφανίζονταν όταν οι σεισμοπαθείς βρίσκονταν σε ανεύρεση της οικογένειάς τους. Μια από τις πιο βασικές ανάγκες που παρουσιάστηκαν, ήταν η κίνηση να ξαναβρούν την οικογένειά τους. Όσοι δεν είχαν δική τους οικογένεια ή όσοι εκ των οποίων η οικογένεια τους ήταν ασφαλής, άρχισαν να τρέχουν πίσω από ανθρώπους με τους οποίους είχαν μια ιδιαίτερη σχέση - π.χ. ένας αξιωματικός της αστυνομίας πίσω από τους συναδέλφους του αστυνομικούς. Αντίστοιχη μαρτυρία ενός αγοριού, 15 ετών, μαθητευόμενου ξυλουργού δηλώνει: 'Σκεφτόμουν ότι, αν η μητέρα μου ήταν ακόμη στο σπίτι, θα είχε σκοτωθεί. Άρχισα να κατεβαίνω τρέχοντας προς τα εκεί που ήταν συγκεντρωμένοι άνθρωποι. Τότε σταμάτησα... Μετά, έφυγα για το σπίτι τρέχοντας.'

Αντιδράσεις συμπεριφοράς ή χαρακτήρα, παράλληλες ή που συμπίπτουν εν μέρει με άλλη συμπεριφορά ή αλλαγές αιτιολογούνται από ανάγκες και στάσεις απέναντι στην άμεση ατομική και κοινωνική κατάσταση, έτσι όπως δημιουργήθηκε από τον σεισμό. Μαρτυρία από γυναίκα, 23 ετών, με επάγγελμα οικιακά δήλωνε ότι άρχισε να

²⁰³Π. Χαρτοκόλλης, ό. π., σ. 61

²⁰⁴Π. Χαρτοκόλλης, ό. π., σ. 68

τρέχει και εγκατέλειψε το παιδί της, που το πήρε η πεθερά της και ότι έκανε σαν υστερική και ούρλιαζε²⁰⁵.

Νευρωτικές αντιδράσεις, δηλαδή συμπτώματα που αναφέρονται στην ανισορροπία του νευροφυτικού συστήματος έχουν περιγραφεί κατά την κρίσιμη περίοδο αλλά και κατά τη περίοδο μετά τον σεισμό. Στους πιο πολλούς σεισμόπληκτους υποχώρησαν γρήγορα, συνήθως μαζί με τις άμεσες αντιδράσεις που τα συνόδευαν, σε άλλους ιδιαίτερα στις γυναίκες εξακολουθούσαν και κατά τη διάρκεια της μετα-τραυματικής περιόδου.

Ακόμη καινούργια συμπτώματα εμφανίστηκαν δευτερευόντως σαν ανεξάρτητες αντιδράσεις. Πολλά από αυτά τα καινούργια συμπτώματα πιθανόν να αποδοθούν στις συνθήκες αναταραχής, που κυριάρχησαν στο νησί μετά την καταστροφή²⁰⁶. Η ανορεξία, σε σχέση με τη λήψη τροφής, αποδόθηκε από τις γυναίκες και τα νεαρά αγόρια, στην πλήρη ανικανότητα κατάποσης. Μαρτύρια γυναίκας, 19 ετών, μαθητευόμενης μοδίστρας δήλωσε ότι για δέκα μέρες τρώγανε μόνο φρούτα, δεν μπορούσαν να φάνε, δεν καταλάβαιναν για ποιο λόγο θα έπρεπε να φάνε²⁰⁷.

Το ζήτημα της ψύχωσης: οι περιπτώσεις που αναφέρονται μετά τον σεισμό του Αυγούστου του 1953, βρέθηκαν να έχουν παρουσιάσει ψυχωτικά επεισόδια από πριν. Στην περίπτωση ενός νέου, ο οποίος έμενε κοντά στο μοναστήρι του Αγίου Γερασίμου, διαπιστώθηκε ότι η αρρώστια του εμφανίστηκε πολλούς μήνες μετά το σεισμό. Το αγόρι ήταν στο νησί κατά τη διάρκεια των σεισμών αλλά από τα λεγόμενα του αδελφού του, το γεγονός δεν είχε αξιοσημείωτο αποτέλεσμα στη συμπεριφορά του²⁰⁸.

Νοητική στέρηση δυστυχώς εξακολουθούσε να εκδηλώνεται και κατά την μετά-τραυματική περίοδο, ιδιαίτερα από απλά άτομα. Σύμφωνα με τη μαρτυρία ενός άνδρα, 20 ετών, επιλοποιού το φαινόμενο παρατηρείται έντονο.

²⁰⁵Π. Χαρτοκόλλης, *ό. π.*, σ. 84

²⁰⁶Π. Χαρτοκόλλης, *ό. π.*, σ. 93

²⁰⁷Π. Χαρτοκόλλης, *ό. π.*, σ. 94

Επίλογος

Ο Αύγουστος του 1953 τηρείται στη μνήμη των παλαιότερων και στην ιστορική καταγραφή των γεγονότων για τις νεότερες γενιές με μια, οπωσδήποτε, πρωτόγνωρη τραγικότητα. Στις 12 Αυγούστου του ως άνω έτους, δευτερόλεπτα πανικού καθίστανται αποφασιστικής σημασίας και η ροή των γεγονότων διακόπτεται. Η μορφή των πραγμάτων σε ολόκληρο το νησί μεταλλάσσεται, η ζωή στις πόλεις και στους οικισμούς για λίγο στροβιλίζεται και ύστερα επέρχεται μια παύση απόγνωσης και σιωπής. Δημιουργούνται σωροί ερειπίων, όπως η φτωχή κατοικία και το αρχοντόσπιτο, τα δημόσια κτήρια, οι ναοί και τα καμπαναριά, καθώς και τα μνημεία τέχνης. Αγωνιώδης είναι η αναζήτηση επιζώντων στα ερείπια και η ανάσυρση νεκρών. Θρήνος, προσπάθεια επιβίωσης και στη φυγή η λύτρωση. Καραβιές οι πρόσφυγες στον Πειραιά και στην Πάτρα, ένας πληθυσμός χωρίς πρόθεση επιστροφής. Και όσοι έμειναν αρέστηκαν στην καθημερινότητα, στην πρόχειρη στέγαση, στην αναζήτηση της τροφής, στην ταφή των νεκρών τους, στην ανάγκη συντροφικότητας υπό την πίεση του φόβου και του πόνου.

Οι καταστρεπτικοί σεισμοί του Αυγούστου 1953 στοίχισαν πολλές αθώες ζωές και οδήγησαν σε τεράστιες υλικές ζημιές και καταστροφές. Το χάσμα που άνοιξε ο σεισμός δεν γέμισε με άνθη αλλά με οδύνη και μαρασμό. Στέρησε από τους ανθρώπους προσφιλή πρόσωπα, έφερε την απώλεια της έξοχης παραδοσιακής αρχιτεκτονικής της Κεφαλληνίας, της Ιθάκης και της Ζακύνθου, κατέστρεψε το οικείο σκηνικό του βίου τους. Ωστόσο, τα κτίρια που κατασκευάστηκαν μετά το 1953 πληρούν αντισεισμικές προδιαγραφές μέχρι 8 ρίχτερ. Δημιουργήθηκαν 15.500 περίπου κτίρια, από τα οποία 12.500 τουλάχιστον κατοικίες, 220 σχολεία και 500 περίπου καταστήματα. Παράλληλα υπήρξε η δημιουργία περίπου 400 ελαιοτριβείων και 40 περίπου κτιρίων υγείας, πρόνοιας.²⁰⁹ Με αυτό τον τρόπο, στα τέλη της δεκαετίας, ολοκληρώνεται η πρώτη φάση της μετασεισμικής ανοικοδόμησης και σε αυτό το χρονικό σημείο τελειώνει και η συνεισφορά του κράτους προς τους σεισμόπληκτους²¹⁰.

Ο κόσμος της Κεφαλονιάς έμαθε και τη ζωή και το μόχθο της, γεύτηκε τη χαρά της πείρας και την πίκρα της απάτης. Γνώρισε όμως και τη γλύκα της αλληλεγγύης.

²⁰⁹Κεφαλληνία, ό. π., σ. 25.

²¹⁰Ν. Καρπουζής, *Αργοστόλι Κεφαλληνίας μεταβολές στη σύγχρονη ζωή μιας επαρχιακής πόλης*, Διδακτορική Διατριβή, χορηγός της έκδοσης: Η Εταιρεία Μελέτης Ελληνικής Ιστορίας, Αθήνα 2009, σ. 74.

Αυτός ο κόσμος μέσα σε δυο χρόνια, έχτισε όχι μία ή δύο οικίες αλλά ολόκληρες πόλεις και χωριά.

Τέλη Αυγούστου με αρχές του Σεπτέμβρη του 1957, όλα ήταν έτοιμα, τον κόσμο τίποτα δεν τον κρατούσε στα στέγαστρα. Ο Σεπτέμβρης και ο Οκτώβριος ήταν οι μήνες που σημειώθηκε η μεγαλύτερη κάθοδος γεμάτη ελπίδα και αισιοδοξία για ένα νέο αύριο.

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. Πηγές

1.Εφημερίδες

Γαλανός Γ., Εόρτια Σάμης 2003,1953-2003 50 Χρόνια από τους σεισμούς.

Εθνικός Κήρυξ

Η Ηχώ του Ιονίου

Η Ηχώ της Κεφαλληνίας

Προοδευτική

2.Παραπομπή σε Αρχείο

ΓΑΚ, Υφυπουργείο Αποκατάστασης Σεισμόπληκτων Νήσων (Υ.Α.Σ.Ν.) 1953-1954), Διοικητικά- Υπηρεσιακά- Εγκύκλιοι 1951-1955, Φ.1 (Υποφ. 7).

3.Περιοδικά

Η Κεφαλονίτικη πρόοδος

Πολύτροπον

4.Οπτικοακουστικά Μέσα – Ντοκιμαντέρ

<https://youtu.be/0Cqrpj69z3pE>. Ανακτήθηκεστις:9.5.21.

<https://youtu.be/WbIbp9kxPEU>. Ανακτήθηκεστις:9.5.21.

5.Διαδικτυακές πηγές

<https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/oi-seismoi-toy-1953-opws-katagrafikanston-athinaiko-typo/>

B. Βιβλιογραφία

Αντίπα Π., *Αναμνήσεις και προοπτικές τ' Αργοστολίου*, Αθήνα 1982.

Βλαχόπουλος Π., *Ο εγκέλαδος στη Ζάκυνθο, αφιερωμένο στα 40 χρόνια από τους καταστρεπτικούς σεισμούς στη Ζάκυνθο 12 Αυγούστου 1953*, Αθήνα 1993.

Βλαχόπουλος Π., *Οι σεισμοί στη Ζάκυνθο, 12 Αυγούστου 1953*, Αθήνα 2003.

Γαβριελάτος Γ., *Μνήμες Το προσεισμικό Μοναστηράκι και οι σεισμοί του '53 στην Κεφαλονιά, χ.χ.χ.τ.*

Γαλιατσάτου Γ., *Ο Σεισμός της Κεφαλονιάς του 1867 και ο Λασκαράτος, χ.χ.*

Γαλιατσάτου Μ., *Στις ώρες των σεισμών της Κεφαλονιάς, Αθήνα 1959.*

Γερουλάνος Μ., *Το Ληξούρι, χ.χ. χ.τ..*

Δεμπόνου Α., *Το χρονικό του σεισμού του 1953, Αργοστόλι 1976.*

Διαφορά Περί Κεφαλληνίας, αριθμός 23.

Δοξιάδης Κ. *Κεφαλληνία, Τα προβλήματα της και προτάσεις της αντιμετώπισης των κατόπιν της μεγάλης καταστροφής του 1953, Αθήνα 1954*

Ζαβιτσάνου Ε., *Περιγραφή των σεισμών εν Ιθάκη, από την αρχαιότητα εποχής και πίναξ των ζημιών αυτής εκ των σεισμών της 9^{ης} Αυγούστου 1953 μετ' έγχρωμου χάρτου της νήσου Ιθάκης, Αθήνα 1953.*

Ζήβας Δ., *Ζάκυνθος 1953-2003, χ.χ. χ.τ.*

Η προσεισμική Κεφαλονιά μέσα από καρτ –ποστάλ, Λειβαθώ χ.χ.

Καλογηρά Α., *Η Κεφαλληνία, Αθήνα 1954.*

Καρπουζής Ν., *Αργοστόλι Κεφαλληνίας μεταβολές στη σύγχρονη ζωή μιας επαρχιακής πόλης, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 2009.*

Κονομός Ν., *Μνήμη και Ζωή πενήντα χρόνια από τους σεισμούς του 1953, Επτανησιακά φύλλα, Φιλολογική – Λογοτεχνική, λαογραφική και Ιστορική έκδοση, τόμος ΚΓ, 3-4, εκδότης – υπεύθυνος ύλης : Διονύσης Σέρρας, Ζάκυνθος 2003.*

Κοντογιαννάτος Μ., *Ληξιουριώτικα (από τη θρησκεία, τους ανθρώπους και τη ζωή), Κορυδαλλός 1980, τ. 2*

Κοντογιαννάτου Χ., *Το Νέο Ληξούρι(1954-1970) Πληροφορίες γύρω από τη μετασεισμική του ανοικοδόμηση, Αθήνα 1971.*

Λειβαδά – Ντούκα Ε., *Αργοστόλι, χ.χ. χ.τ.*

Λειβαδά – Ντούκα Ε. - Γαλανός Γ., *Μέρες οργής, Αύγουστος του 1953: χρόνου λύσις, Αργοστόλι 2006.*

Λειβαδά – Ντούκα Ε. - *Σύντομη Ιστορία Κεφαλληνίας, Από την προϊστορία στον 20^ο αιώνα, Αργοστόλι 2008.*

Μαρινάτος Σ., *Έρευνα εν Σάμνη της Κεφαλληνίας – Γ. Δοντά, Ευρήματα από το παρά την Σάμνη της Κεφαλληνίας Σπήλαιον Μελισσάνη, χ.χ.χ.τ.*

Μοσχόπουλος Γ., Μαραβέγια - Κώστα Κ., *Αργοστόλι Σεισμοί 1953, Το τέλος και η αρχή μιας πόλη, χ.χ. χ.τ.*

Μοσχόπουλος Ν. Γεώργιος, *Η παλαιά Κεφαλονιά, Ένας ατελείωτος Αύγουστος*, Αργοστόλι 2004, τ.1

Μοσχόπουλος Ν. Γεώργιος, Μαραβέγια – Κώστα Κατερίνα, *Το τέλος και η αρχή μιας πόλης Αργοστόλι: Σεισμοί 1953,Κεφαλονιά 2013*

Μπεριάτου Μ., *Φισκάρδο Κεφαλονιάς*, αρχιτεκτονική, πολεοδομικές, περιβαλλοντικές όψεις του παραδοσιακού οικισμού

Παυλάτο Τ., Τρίπτυχο, Κ.Β.Α.

Πουλάκη- Κατεβάτη Δ., *Προσεισμική Κεφαλονιά*,

Σεισμοί 1953- σχόλια ξένου τύπου, χ.χ. χ.τ.

Το Μετασεισμικό Αργοστόλι σαν σύγχρονη πόλη, Έρευνα μαθητών Β΄ λυκείου Αργοστολίου, Περιβαλλοντική εκπαίδευση, Αργοστόλι 1990

Χαρτοκόλλης Π., *Η ψυχολογία των Κεφαλήνων κατά τους σεισμούς του 1953*, επιτόπια έρευνα τον Αύγουστο του 1954, Αργοστόλι 2017.

Χρήστου Θ., *Από την Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου (1821) έως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου (1947)*, Αθήνα 1999

Χρήστου Θ., *Προσεγγίσεις στη Νεότερη Ελληνική Ιστορία. Από το Ρήγα Βελεστινλή (1757- 1798) έως την εμπλοκή της Ελλάδας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο (1940-1941)*, Αθήνα 2001

Bittlestone R., *Οδυσσέας Ανόμενος*, Cambridge 2005

Vidale J.E., *Time after Earthquake*, χ.χ.τ.χ.

Παράρτημα

Αρχεία

Βίντεο: <https://youtu.be/0Cqrpj69z3pE>

Ένας από τους χειρότερους σεισμούς που έπληξαν ποτέ την Ελλάδα ήταν αυτός του 1953 στην Κεφαλονιά. Ήταν ο σεισμός που οδήγησε στη δημιουργία του αντισεισμικού κανονικού που τέθηκε σε ισχύ το 1959.

Οι σεισμοί του Ιονίου το 1953 ήταν μια σεισμική ακολουθία αποτελούμενη από τρεις κύριους καταστροφικούς σεισμούς αυξανόμενης έντασης και περισσότερους από 135 μετασεισμούς που έλαβαν χώρα από τις 9 έως τις 12 Αυγούστου του 1953 και προκάλεσαν εκτεταμένες καταστροφές σε Ζάκυνθο, Ιθάκη και Κεφαλονιά. Ο αριθμός των θυμάτων ανήλθε σε 455 νεκρούς, 2.412 τραυματίες και 21 αγνοούμενους, ενώ μεγάλο μέρος του πληθυσμού των νησιών τα εγκατέλειψε εξαιτίας των σεισμών. Θεωρούνται οι καταστροφικότεροι σεισμοί στην ιστορία της νεότερης Ελλάδας.

Βίντεο: <https://youtu.be/WhIbp9kxPEU>.

«Ο πρώτος σεισμός θα γίνει την Κυριακή, 9 Αυγούστου του 1953, με επίκεντρο τον Σταυρό της Ιθάκης. Το μέγεθός του θα είναι 6.4 βαθμοί της κλίμακας Ρίχτερ. Ο δεύτερος, μεγέθους 6.8, σημειώνεται στις 11 Αυγούστου και θα ακολουθήσουν δέκα μετασεισμοί την ίδια μέρα, οι μεγαλύτεροι των οποίων θα έχουν μέγεθος 5.3 και 5.1. Την Τετάρτη, 12 Αυγούστου του 1953 ένας ισχυρός σεισμός μεγέθους 5.2 θα αποτελέσει το προμήνυμα για την καταστροφή που πρόκειται να ακολουθήσει. Ο επόμενος μεγάλος σεισμός που γίνεται την ίδια μέρα θα έχει μέγεθος 7.2 και θα είναι ο καταστροφικότερος στην ιστορία της Κεφαλονιάς και ένας από τους καταστροφικότερους σεισμούς που έζησε ποτέ η Ελλάδα. Η έντασή του προσδιορίστηκε ως X+.

Η Κεφαλονιά, η Ζάκυνθος και η Ιθάκη, που είχαν ήδη υποστεί σοβαρές ζημιές από τους προηγούμενους σεισμούς θα ισοπεδωθούν σχεδόν ολοκληρωτικά: 27.659 από τις 33.000 οικοδομές κατέρρευσαν, 467 μόνο σώθηκαν (κυρίως στη βόρεια Κεφαλονιά, στην περιοχή της Ερίσου), ενώ οι υπόλοιπες υπέστησαν σοβαρές ή ελαφρύτερες ζημιές.

Στη Ζάκυνθο, την καταστροφή συμπλήρωσε η μεγάλη πυρκαγιά που ξέσπασε στην πρωτεύουσα του νησιού. Ο συνολικός αριθμός των νεκρών ανήλθε σε 455, των αγνοουμένων σε 21 και των τραυματιών σε 2.412. Ένας υπέροχος και ζωντανός νησιωτικός πολιτισμός θάφθηκε κάτω από τα συντρίμια που άφησαν οι σεισμοί. Ο

πληθυσμός των νησιών άλλαξε δραματικά. Η κυβέρνηση, υπό τον φόβο ερήμωσης, απαγόρευσε την εγκατάλειψη των νησιών αλλά παρόλα αυτά χιλιάδες κάτοικοι διέφυγαν τρομαγμένοι και απελπισμένοι με κάθε μέσο προς την ηπειρωτική Ελλάδα.

Σημαντική ήταν η διεθνής βοήθεια που προσφέρθηκαν από πολλές χώρες προς τα δοκιμαζόμενα νησιά του Ιονίου. Το ελληνικό κράτος έμοιαζε να μην μπορεί να ανταποκριθεί με αποτέλεσμα ειδικά η Κεφαλονιά να αποστερηθεί μετά τους σεισμούς το σημαντικότερο και δημιουργικότερο κομμάτι του πληθυσμού της μέσω της μετανάστευσης».

Ξένος τύπος

Le monde entier au secours des îles Ioniennes (De notre correspondant particulier). ATHENES, 15 août aura lieu du 1•

(Le monde entier pour restaurer les Îles Ioniennes frappées à mort m'a déclaré l'amiral Mountbatten, commandant de la flotte britannique en Méditerranée.

Il venait de regagner maintes stores sa visite aux Îles ravagées par le tremblement de terre de mardi dernier. « Les maisons semblent avoir été écrasées par une main géante », a-t-il raconte. Il ne reconnaissait plus Argostoli.

Le bilan précis de la catastrophe n'est pas encore connu.

E, restent sur les montagnes : — Si l'île sombre, nous serons en sécurité ici, expliquent-ils. Ils sont trop abattus pour participer aux travaux des équipes de secours. On estime qu'il y aura 100.000 sans-abris à reloger. Les secours affluent. La catastrophe a suscité un bel élan de solidarité internationale. Le roi Paul et la reine Frederika ont visité les Îles ravagées.

Un Comité de secours international coordonne les secours. Des vivres, des médicaments, des vêtements sont rassemblés partout. Les arrivages se succèdent. Le problème de l'eau n'a pas encore été complètement résolu. Des biens sans largues sur les montagnes, par parachutes.

Les touristes français en Céphalonie. Pour tous renseignements au sujet des Français qui se trouvaient aux Îles Ioniennes au moment des tremblements de terre,

prière de téléphoner au ministère des Affaires étrangères a Invalides 84-40, poste 318 ou 316.²¹¹

Πίνακες

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΩΝ (ἀπογραφές 1920, 1928, 1940, 1951)

Περιοχή	Αρ. Οί- κισμών 1951	Πληθυσμός					Οικογένειαι		Οικοδομαί		Οίκο- δομ. ανά οίκογ. 1940	Κατ./ οίκογ. 1940	Κατ./ οίκογ. 1940
		1920	1928	1940	1951	Μειώσεις 1940-51	1940	1951	1940	1951			
Σ Υ Ν Ο Λ Α													
Κεφαλληνία	212	55.030	57.578	58.437	47.369	11.068	13.732	11.898	17.443	17.316	1.27	4.25	3.35
* Ιθάκη	28	9.185	8.836	8.412	7.275	1.137	2.457	2.190	3.045	2.997	1.24	3.42	2.76
Ζάκυνθος (νησος)	58	37.482	40.492	41.165	38.062	3.103	9.135	8.798	13.492	12.739	1.48	4.50	3.05
Σύνολον 3 νήσων	298	101.697	106.906	108.014	92.706	15.308	25.324	22.886	33.980	33.052	1.38	4.27	3.08
Π Ο Λ Ε Ι Σ (οίκοισμοί με πληθυσμόν άνω των 2.000 κατοίκων)													
Ζάκυνθος (πάλις)	1	12.272	12.040	11.304	11.126	178	2.825	2.793	3.090	3.109	1.09	4.00	3.66
Αργυρούλιον	1	7.418	9.030	9.657	8.205	1.452	2.197	1.954	1.692	1.560	0.77	4.39	5.71
Αηξούριον	1	3.928	4.843	4.756	4.356	400	1.129	1.107	1.407	1.417	1.25	4.22	3.33
Βασύ (Ιθάκης)	1	3.301	3.265	3.120	2.700	362	1.910	826	1.034	1.086	0.54	1.63	3.00
Σύνολον 4 πόλεων	4	26.922	29.178	28.837	26.447	2.392	8.061	6.680	7.223	7.172	0.90	3.57	3.99
Χ Ω Ρ Ι Α (οίκοισμοί με πληθυσμόν άνω των 2.000 κατοίκων)													
Σύνολον χωρίων	294	74.775	77.728	79.190	66.274	12.916	17.263	16.206	27.757	25.880	1.61	4.59	2.85

Στατιστικά στοιχεία Ιονίων Νήσων

Πηγή : Κεφαλληνία, Τα προβλήματα της και προτάσεις της αντιμετώπισης των κατόπιν της μεγάλης καταστροφής του 1953.

²¹¹ Σεισμοί 1953- σχόλια ξένου τύπου.

Εικόνες - Στοιχεία που αφορούν την Κεφαλονιά



Η Κεφαλονιά πριν τους σεισμούς
 Η προσεισμική Κεφαλονιά μέσα από καρτ – ποστάλ.

Οι σεισμοί του 1953 όπως καταγράφηκαν στον αθηναϊκό Τύπο:

128 | Μνήμες

Τρίτης, έφθασα εις τό 'Αργιστόλιον. Έσπευσα άμέσως εις τό τηλεγραφείον διά τήν άποστολήν του πρώτου τηλεγραφήματός μου, τό όποιον δυστυχώς έτάφη μετ' όλίγων εις τά έρείπια του ταχυδρομικού μεγάρου μετά των ατυχών ταχυδρομικών ύπαλλήλων.

Έπηγα έπειτα διά νά γευματίσω διότι ήμην νήσις από δύο ήμερών, εις τό παρά τήν κεντρικήν πλατείαν 'Ιωάννου Μεταξά έστιατορίον "Πάνθεον". Έντός αυτού ήσαν μεταξύ άλλων πελατών, ό ύπολοχαγός της

Στρατολογίας Μουρελάτος εκ Αηζουρίου και ό άνθυπολοχαγός Σαρρής εκ Σπάρτης. Έν τώ μεταξύ οι ύπόκοφοι κρότοι και αι μικραι σεισμικαι δονήσεις έσειον τήν πόλιν.

Πολλοί από τους κατοίκους της είχαν καταφύγει έντρομοί από τας προηγούμενας δονήσεις, εις τόν λόφον "Φαραώ". 'Αλλά έντός της πόλεως εύρίσκαnton χιλιάδες κατοίκων και άλλοι μίν παρέμενον εις τας οικίας των, άλλοι δέ εις τας πλατείας και τους άσκειεις έν γίνει χώρους.



ΕΘΝΟΣ, Τετάρτη 19 Αυγούστου 1953

Μνήμες | 129

ΕΘΝΟΣ, Τετάρτη 19 Αυγούστου 1953



Η ΑΣΥΛΛΗΠΤΟΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑ

Τήν 11.27π.μ. άκριβώς ήρχισεν ή γη νά σείεται και αι οικοδομαί της πόλεως νά σωριάζωνται σάν πατηνιόχαρτα. Μέ τήν έναρξιν των δονήσεων έσπευσα νά εξέλθω εκ της δουτικής θύρας του έστιατορίου, αλλά άστραπιαίως αύτη εφράχθη από όγκον καταπεσόντων λίθων και ξύλων διότι έκρημνίζετο όλόκληρον τό κτίριον. Είχα τήν εύτυχη έμπνευσιν νά πέσω κάτω από ένα τραπέζι, ένω έν τώ μεταξύ τά ύλικά της όροφης του κτιρίου έσωριάσθησαν επάνω μου. Ένωσα τας αισθήσεις μου νά χάνωνται ...

Συνήλθα μετά μίαν ώραν άκρι-

βώς. Άκουγα γύρω μου άνατριχιαστικούς βόγγους τραυματισθέντων και εις τήν πλατείαν γοεράς κραυγής γυναικοπαίδων, που έζητούσαν βοήθειαν. Τό στόμα μου είχε γεμίσει χιώματα και τα χείλη μου ήσαν ματωμένα.

Προσέπαθησα νά άπαλλαγώ από τόν όγκον των έρειπίων, που μέ είχαν πλακώσει, εις μάτην όμως. 'Ηρξισα νά φωνάζω και νά καλώ κι έγώ εις βοήθειαν. Αι κραυγαί μου όμως επνίγοντο μέσα εις τόν άλλαλαγμόν και τας επικλήσεις και τας οίμωγές των άλλων τραυματιών και τούς ρόγγους των έτοιμοθανάτων.

Η ασύλληπτη τραγωδία

Πηγή: Γ. Γαβριελάτος, *Μνήμες Το προσεισμικό Μοναστηράκι και οι σεισμοί του*

'53 στην Κεφαλονιά.

μέ δύο άλλους συναδέλφους, τόν Σταυροῦ, χειρουργόν κ. Κανελλῆν συνοδεύοντα ἰατρὸν τοῦ Ἐρυθροῦ καί ἐπεβιάσθημεν.

ΤΟ ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ ΑΦΑΝΙΖΕΤΑΙ

Ἐξαφνα - ἡ ὥρα ἦταν 11.27 ἀκριβῶς - μία ὑπόγειος βοή μέ δυνατοῦς κρότους ἄρχισε νά σείη τό ἔδαφος. Ἡ θάλασσα ἐταράσσετο καί αὐτή περίεργα ἀνεβάζοντας τήν στάθμην της στήν δυτική πλευρά τοῦ κόλπου καί κατεβάζοντάς την στήν ἀνατολική. Παράξενη παλίρροια. Τό ἀπό μπετόν κράσπεδο τῆς ἀποβάθρας, ὑποχωρῶντας, ἔσπαγε σέ μεγάλα ρήγματα καί τά ὑπόστεγά της μέ τούς σιδερένιους στύλους καί τούς βαριούς τσίγκους των ἐρχόντουσαν

ἀπειλητικά...

Ζ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ

(ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ,
Παρασκευή 14 Αὐγούστου 1953)

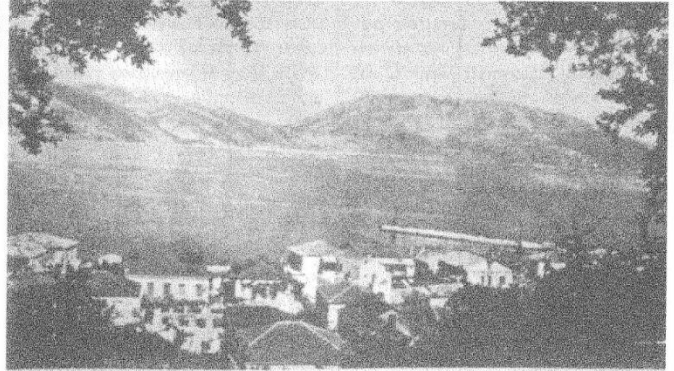


Ἡ κατάσταση τοῦ Ἀργουστολίου καταστραμμένη πληρῶς ὑπό τῆς σεισμικῆς ἐπιπέσεως.

ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ, Παρασκευή 14 Αὐγούστου 1953

Ο εφιάλτης

ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ, Τετάρτη 12 Αὐγούστου 1953



Μία ἄποψη τοῦ Ἰσθμοῦ γιά τράγικες Σάμος, πού κατακετανα ἀπό μέγας εἰς ἐρείπια, κατέστραφη 150 χρονῶν!...

ΟΛΟΚΛΗΡΩΤΙΚΗ Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΣΑΜΗΣ ΣΕΙΣΜΟΙ ΕΙΣ ΑΛΛΑΣ ΠΕΡΙΟΧΑΣ

Σάμη, 12 Αὐγούστου. Τοῦ ἀπεσταλμένου μας.— Ἡ κομόπολις Σάμη κεῖται ὑπό τά ἐρείδιά της. Αἱ οἰκίαι ἔχουν ὅλοι ἐρειπωθῆ. Αἱ σεισμικαί δονήσεις συνεχίσθησαν μέχρι τῶν πρώτων ὥρῶν τῆς σήμερον. Τά πτώματα τῶν φονευθέντων δέν κατέστη δυνατόν νά ἀνευρεθοῦν μέχρι στιγμῆς, ὑπολογίζεται ὅμως ὅτι 40 νεκροί καί πλέον, ἔχουν ταφῆ κάτω ἀπό τά ἐρείπια.

Μεγάλος ἐπίσης εἶναι καί ὁ ἀριθμός τῶν τραυματιῶν. Ὁ ἰατρός τῆς κωμοπόλεως Σάμης ἐτάφη ὑπό τά

ἐρείπια τῆς οἰκίας του. Ἡ σεισμική δόνησις ἡ ὁποία ἐγένετο τήν 5.30 πρωινῆν τῆς χθές κατεκρήμνισε τάς ὑπολοίπους οἰκίας. Πολλοί ἐκ τῶν κατοίκων ἐκοιμῶντο τήν ὥραν ἐκείνην εἰς τάς οἰκίας των, διότι τήν προηγουμένην ἡμέραν εἶχον σημειωθῆ ἀνεπαίσθηται δονήσεις. Διά τόν λόγον αὐτόν ἐσημειώθησαν πολλά θύματα. Ἐπίσης πολλοί κάτοικοι ἐκ τῶν καταφυγόντων εἰς τήν ὑπαιθρον εἶχον ἐπιστρέφει ἐκείνην τήν ὥραν εἰς τάς οἰκίας των διά νά προμηθευθοῦν τροφάς καί εἶδη ρουχισμοῦ καί κατε-

Πηγή: Γ. Γαβριελιάτος, *Μνήμες Το προσεισμικό Μοναστηράκι και οι σεισμοί του '53 στην Κεφαλονιά.*

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, Τετάρτη 19 Αυγούστου 1953

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΠΑΤΡΑΙ, 12 Αύγουστου. Τοῦ ἀνταποκριτοῦ μας.— Ἀγγέλεται ἀπό τό Αἰτωλικόν, ὅτι συνεπεία τῶν σεισμικῶν δονήσεων ὑπέστησαν ζημίας τά ἰχθυοτροφεῖα. Ἐπίσης ἡ ἀκατοίκητη νήσος Λοῦρος ἐκαλύφθη ὑπό ὕδατων.

ΠΥΡΓΟΣ, 12 Αύγουστου. Τοῦ ἀνταποκριτοῦ μας.— Ἀλλεπάλληλαι σεισμικά δονήσεις, ἄλλοτε ἰσχυραί καί ἄλλοτε ἀσθενεῖς ἐσημειώθησαν ἐκ νέου εἰς τήν πόλιν μας σήμερον καθ' ὄλην τήν ἡμέραν. Ἐπροξενήθησαν σοβαρά ρωγμὰ εἰς νέας οἰκίας, ἐκ τῶν ὁποίων πέντε κατέστησαν ἀκατοίκηται. Οἱ κάτοικοι πανικόβλητοι τρέπονται πρὸς τὰς ἐξοχάς.

Εἰς Βαρθολομιό, κατόπιν τῶν νέων σεισμικῶν δονήσεων, ἐπεξετάθησαν αἱ καταστροφαί. Τά 70% τῶν οἰκιῶν ἐγκατελείφθησαν ἀπό τοὺς ἐνοίκους των, οἱ ὅποιοι, συναποκομίσαντες καί τά ἐπιπλα των, διανυκτερεῦν εἰς τό ὕπαιθρον.

Ἐγκατάλειψις οἰκιῶν ἐσημειώθη καί εἰς Ἀμαλιάδα, Γαστούνη, Λεχαινά καί Κυλλήνην. Εἰς Βαρθολομιό ὀλοκληρώθη σήμερον ἡ καταστροφή τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τοῦ Κοινοτικοῦ Καταστήματος καί τῆς συνεχομένης πρὸς αὐτό οἰκίας τοῦ ἐφημερίου Νικολάου Ζαφειροπούλου. Εἰς Γαστούνη κατέστησαν ἀκατοίκηται 25 οἰκοῖα, εἰς δέ τό Νεοχώριον 10.

Σεισμικές δονήσεις

Πηγή: Γ. Γαβριελάτος, *Μνήμες Το προσεισμικό Μοναστηράκι και οι σεισμοί του*

53 στην Κεφαλονιά.

ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΕΙΣΜΩΝ: ΝΕΚΡΟΙ ΚΑΙ ΤΡΑΥΜΑΤΙΑΙ

Μέχρι στιγμῆς συγκεντρώθησαν τά κάτωθι ὀνόματα νεκρῶν καί τραυματιῶν κατά πληγείσας περιοχάς:

ΣΑΜΗ: Ν ε κ ρ ο ί: Δ. Εὐαγγελᾶτος καί ἡ σύζυγός του, Εὐστράτιος Φιλιππᾶτος ἡ σύζυγός του καί τά δύο τέκνα του, Ἀγγελική Μαρίνη, Στεφανᾶτος Γεράσιμος, Χριστᾶτος Θρασ., Κοσμετάτου Μαρία, Νησίδης Γεώργιος, Καβαλλιεράτος Ἄθαν., Μιχαλίτση Μαρία, Αὐγερινοῦ Μαριγώ, Δευτεραίου Παγώνα, Θεοδωράτος Ἄντ., Φαῦρος Κωνστ., Γιακουμάτου Σπυριδοῦλα, Παπαδημητροπούλου Η., Δευτεραίος Ἰωάν., Μαρκουλάτος Μᾶρκος, Βαρτελᾶς Διον., Ράπτη Νικολέτα, Ἀντωνάτου Χαρίκλεια, Σπυράτος Ἄγγελος, Κορνοβόλου Χριστίνα, Ἀννίου Ἀρετή, Δευτεραίος Θεμιστοκλῆς, Φαῦρος Κωνστ. μετὰ τῆς πενθερᾶς του Μαρίας.

Τ ρ α υ μ α τ ῖ α: Μαρκέτου μήτηρ καί κόρη, Χριστᾶτος Σπῦρος, Δευτεραίου Ἀννίκα, Μαρκάτου Παναγ., Φωτεινάτου Ἐλπινίκη, Βόνικος Ἰωάννης, Μιχαλίτση Χλόη, Νησίδου Κεράση, Κάραλη Εὐρυδίκη, Μπενετάτου Χαράλαμπος καί Ἀνδρομάχη.

ΧΩΡΙΟΝ ΖΕΡΒΑΤΑ: Ν ε κ ρ ο ί: Ἰφιγένεια Μαρκουλάτου, Παν. Μαρκουλάτος, Βασιλεία Καλεράντε, Περιστέρα Γρηγοράτου, Αἰκατ. Καγκελάρη, Ἀγγελ. Μικελάτου, Σπυρ. Βαλλιανάτου καί Αἰκατ. Κοφαχείλη.

Ἄ γ ν ο ὄ μ ε ν ο ι εὐρισκόμενοι πιθανῶς ὑπό τά ερείπια:
Ρόδω Λιναρδάτου, Ἐλένη Καλεράντε, Μίμης Μεταξᾶτος.

ΧΩΡΙΟΝ ΠΟΥΛΑΤΑ: Ν ε κ ρ ὅ ς: Φλαμιάτος.

ΧΩΡΙΟΝ ΧΑΛΙΩΤΑΤΑ: Ἐτραυματίσθησαν ὁ ἱερεὺς καί δύο χωρικοί.

ΧΩΡΙΟΝ ΑΛΕΥΡΑΤΑ: Ν ε κ ρ ᾶ: Αἰκατ. Καγκελάρη.

Τ ρ α υ μ α τ ῖ α ς: Π. Καγκελάρης.

ΧΩΡΙΟΝ ΑΓ. ΕΥΦΗΜΙΑ: Ν ε κ ρ ᾶ: Σκιαδαρέση, παραθερίζουσα ἐξ Ἀθηνῶν. Ἀναφέρονται καί τρεῖς τραυματίαι.

ΧΩΡΙΟΝ ΚΑΤΑΡΡΑΧΟΝ: Ἀναφέρονται περὶ τά τριάκοντα θύματα εἰς νεκρούς καί τραυματίας.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, Τετάρτη 19 Αυγούστου 1953

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΠΑΤΡΑΙ, 12 Αυγούστου. Τοῦ ἀνταποκριτοῦ μας.— Ἄγγελεται ἀπό τό Αἰτωλικόν, ὅτι συνεπεία τῶν σεισμικῶν δονήσεων ὑπέστησαν ζημίας τά ἰχθυοτροφεία. Ἐπίσης ἡ ἀκατοίκητη νήσος Λοῦρος ἐκαλύφθη ὑπό ὕδατων.

ΠΥΡΓΟΣ, 12 Αυγούστου. Τοῦ ἀνταποκριτοῦ μας.— Ἄλλεπάλληλαι σεισμικά δονήσεις, ἄλλοτε ἰσχυροί καί ἄλλοτε ἀσθενεῖς ἐσημειώθησαν ἐκ νέου εἰς τήν πόλιν μας σήμερον καθ' ὄλην τήν ἡμέραν. Ἐπροξενήθησαν σοβαροί ρωγμαί εἰς νέας οἰκίας, ἐκ τῶν ὁποίων πέντε κατέστησαν ἀκατοίκηται. Οἱ κάτοικοι πανικόβλητοι τρέπονται πρός τās ἐξοχάς.

Εἰς Βαρθολομιό, κατόπιν τῶν νέων σεισμικῶν δονήσεων, ἐπεξετάθησαν αἱ καταστροφαί. Τά 70% τῶν οἰκιῶν ἐγκατελείφθησαν ἀπό τοῦς ἐνοίκους των, οἱ ὁποῖοι, συναποκομίσαντες καί τά ἔπιπλα των, διανυκτερεύουν εἰς τό ὕπαιθρον.

Ἐγκατάλειψις οἰκιῶν ἐσημειώθη καί εἰς Ἄμαλιάδα, Γαστούνη, Λεχαινά καί Κυλλήνην. Εἰς Βαρθολομιό ὀλοκληρώθη σήμερον ἡ καταστροφή τοῦ ναοῦ τῆς Κοιμησέως τῆς Θεοτόκου, τοῦ Κοινοτικῶν Καταστήματος καί τῆς συνεχομένης πρός αὐτό οἰκίας τοῦ ἐφημερίου Νικολάου Ζαφειροπούλου. Εἰς Γαστούνη κατέστησαν ἀκατοίκηται 25 οἰκίαι, εἰς δέ τό Νεοχώριον 10.

Τα θύματα των σεισμών

Πηγή: Γ. Γαβριελάτος, *Μνήμες Το προσεισμικό Μοναστηράκι και οι σεισμοί του '53 στην Κεφαλονιά.*

ΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΕΙΣΜΩΝ: ΝΕΚΡΟΙ ΚΑΙ ΤΡΑΥΜΑΤΙΑΙ

Μέχρι στιγμῆς συγκεντρώθησαν τά κάτωθι ὀνόματα νεκρῶν καί τραυματιῶν κατά πληθείας περιοχάς:

ΣΑΜΗ: Ν ε κ ρ ο ί: Δ. Εὐαγγελᾶτος καί ἡ σύζυγός του, Εὐστράτιος Φιλιππάτος ἡ σύζυγός του καί τά δύο τέκνα του, Ἄγγελική Μαρίνη, Στεφανᾶτος Γεράσιμος, Χριστᾶτος Θρασ., Κοσμετάτου Μαρία, Νησιδῆς Γεώργιος, Καβαλλιεράτος Ἄθαν., Μιχαλίτση Μαρία, Αὐγερινῶ Μαριγῶ, Δευτερίου Παγώνα, Θεοδωρᾶτος Ἄντ., Φαῦρος Κωνστ., Γιακουμάτου Σπυριδούλα, Παπαδημητροπούλου Η., Δευτερίου Ἰωάν., Μαρκουλάτος Μᾶρκος, Βαρτελᾶς Διον., Ράπτη Νικολέτα, Ἄντωνάτου Χαρίκλεια, Σπυράτος Ἄγγελος, Κορονοβόλου Χριστίνα, Ἄννινου Ἄρετή, Δευτερίου Θεμιστοκλῆς, Φαῦρος Κωνστ. μετά τῆς πενθερᾶς του Μαρίας.

Τ ρ α υ μ α τ ῖ α ι: Μαρκέτου μήτηρ καί κόρη, Χριστᾶτος Σπύρος, Δευτερίου Ἄννικα, Μαρκάτου Παναγ., Φωτεινάτου Ἑλπινίκη, Βόνικος Ἰωάννης, Μιχαλίτση Χλόη, Νησιδίου Κεράση, Κάραλη Εὐρυδίκη, Μπενετάτου Χαράλαμπος καί Ἄνδρομάχη.

ΧΩΡΙΟΝ ΖΕΡΒΑΤΑ: Ν ε κ ρ ο ί: Ἰφιγένεια Μαρκουλάτου, Παν. Μαρκουλάτος, Βασιλεία Καλεράντε, Περιστέρα Γρηγοράτου, Αἰκατ. Καγκελάρη, Ἄγγελ. Μικελάτου, Σπυρ. Βαλλιανάτου καί Αἰκατ. Κοφαχειλίη.

Ἄ γ ν ο ο ὄ μ ε ν ο ι εὐρισκόμενοι πιθανῶς ὑπό τά ἐρείπια:

Ρόδω Λιναρδάτου, Ἑλένη Καλεράντε, Μίμης Μεταξᾶτος.

ΧΩΡΙΟΝ ΠΟΥΛΑΤΑ: Ν ε κ ρ ὄ ς: Φλαμιάτος.

ΧΩΡΙΟΝ ΧΑΛΙΩΤΑΤΑ: Ἐτραυματίσθησαν ὁ ἱερεὺς καί δύο χωρικοί.

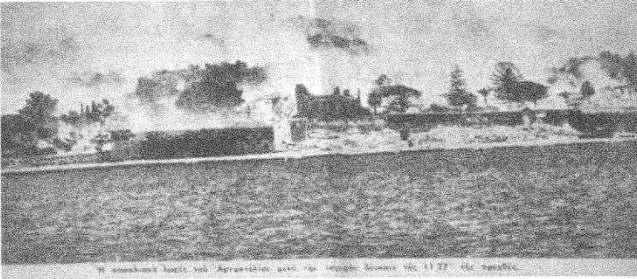
ΧΩΡΙΟΝ ΑΛΕΥΡΑΤΑ: Ν ε κ ρ ᾶ: Αἰκατ. Καγκελάρη.

Τ ρ α υ μ α τ ῖ α ς: Π. Καγκελάρης.

ΧΩΡΙΟΝ ΑΓ. ΕΥΦΗΜΙΑ: Ν ε κ ρ ᾶ: Σκιαδαρέση, παραθερίζουσα ἐξ Ἄθηνῶν. Ἀναφέρονται καί τρεῖς τραυματίαι.

ΧΩΡΙΟΝ ΚΑΤΑΡΡΑΧΟΝ: Ἀναφέρονται περὶ τά τριάκοντα θύματα εἰς νεκρούς καί τραυματίας.

ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ, Σάββατο 15 Αυγούστου 1953



ΧΩΡΙΟΝ ΔΙΓΑΛΕΤΟΝ: Νεκροί: Οί Μαρᾶτος Δ. καί Έμμανουήλ Θεοτοκάτος, Ζαχαρούλα Γιακουμάτου, Βασιλική, Έλλη καί Διαμαντής Κυριάκου Πιερράτος, Πελαγ. Πιερράτου, Αικατερίνη καί Άγγελική Σταματελάτου, Ρούσα Πετράτου, Άγγελική Εθαγγελάτου, Γρηγόριος Κωνσταντάτος.

ΧΩΡΙΟΝ ΤΣΑΚΑΡΙΣΙΑΝΟΝ: Νεκροί: Πολυξένη Νικολοβιένη, Άλεφαντά Λίβα, Ούρανία Φωκά, Χρυσή Κωνσταντάτου, Θεόδωρος Γεωργάτος, Γεράσιμος Κόκκινος, Νικόλαος Κόκκινος.

ΧΩΡΙΟΝ ΣΤΑΒΕΡΙ: Νεκρά: Θεοδώρα Δρακοπούλου.



ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ, Τρίτη 18 Αυγούστου 1953

Οι νεκροί

Πηγή: Γ. Γαβριελάτος, *Μνήμες Το προσεισμικό Μοναστηράκι και οι σεισμοί του '53 στην Κεφαλονιά.*

Διά του άτμοπλοίου "Μιαούλης" διεκομίσθησαν χθές εις Πειραιᾶ δύο νεκροί θύματα τών σεισμών εκ Κεφαλληνίας, ή Σπυριδούλα Παπαδημητρίου ἑτῶν 29 καί ή μικρή θυγάτηρ της Γεωργία 2,5 ἑτῶν. Έπίσης οί κάτωθι τραυματίαι: Χαράλαμπος Μπενετᾶτος ἑτῶν 60 παντοπώλης εκ Σάμης, Σπυρ. Χριστάτος ἑτῶν 40 άρτοποιός εκ Σάμης, Π. Καγκελάρης ἑτῶν 68 γεωργός εκ Σάμης, Δ. Στεφανᾶτος, πρόεδρος τής κοινότητος Σάμης, Άντ. Φλωράτος ἑτῶν 26 από τό χωρίον Χαράκι τής περιοχής Σάμης. Άκριβή Μανέττα ἑτῶν 48, Πηνελόπη Άγαπίου ἑτῶν 51, Έλισάβετ Στα-

ματελάτου ἑτῶν 38, Κ. Ραυτόπουλος ἑτῶν 78, καθηγητής ξένων γλωσσών καί Έλ. Άποστολάτος, ἑτῶν 26 από τό Πυργί τής Σάμης, Κωνσταντίνα Δευτεραίου ἑτῶν 37, εκ Σάμης.

(ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ, Πέμπτη 13 Αύγούστου 1953)



Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Παρασκευή 14 Αυγούστου 1953



46

Καταστροφές που προκάλεσε ο σεισμός

Πηγή: Το τέλος και η αρχή μιας πόλης Αργοστόλι: Σεισμοί 1953, Συλλογή φωτογραφιών Κοργιαλενείου Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου.



Καταστροφές που προκάλεσε ο σεισμός

Πηγή: Το τέλος και η αρχή μιας πόλης Αργοστόλι: Σεισμοί 1953, Συλλογή φωτογραφιών Κοργιαλενείου Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου.



Η φυγή.

Πηγή: Το τέλος και η αρχή μιας πόλης Αργοστόλι: Σεισμοί 1953, Συλλογή φωτογραφιών Κοργιαλενείου Ιστορικού και Λαογραφικού Μουσείου.

Περίληψη

Η σεισμική ακολουθία στα νησιά του Ιονίου, απαρτιζόμενη από τρεις κύριους καταστροφικούς σεισμούς αυξανόμενης έντασης, και περισσότερους από 135 μετασεισμούς, που έλαβε χώρα από τις 9 έως τις 12 Αυγούστου του 1953, προκάλεσε εκτεταμένες καταστροφές σε Ζάκυνθο, Ιθάκη και Κεφαλονιά. Οι καταστροφές αφορούσαν δημόσια κτήρια, οικίες και κάθε μορφή δημόσιων έργων. Η ανταπόκριση ήταν άμεση. Βοήθεια στάλθηκε από κάθε χώρα του εξωτερικού και κάθε Έλληνα πολίτη. Οι κάτοικοι με τη συμβολή του κράτους και την προσωπική τους συνεισφορά κατόρθωσαν να ανορθώσουν την οικονομία, να ανοικοδομήσουν κάθε σημείο καταστροφής και να επαναφέρουν τη ζωή στο νησί, ξεπερνώντας τα προσωπικά τους προβλήματα αλλά και την άσχημη ψυχολογική κατάσταση στην οποία είχαν περιέλθει.